శ్రీ

శీలాదిత్య నాటకము

చరిత్ర నాటకము.

ఇది
బళ్ళారిలో వకీలుగా నుండిన
కీ. శే. బ్రహ్మశ్రీ కోలాచలం శ్రీనివాసరావుచే
రచియింపఁబడినది.

కో. శత్రుఘ్నరావుచే
ప్రకటింపఁబడియె.

మొదటికూర్పు.

బళ్ళారి.
ఆంధ్రాముద్రాక్షరశాలయందు
ముద్రితము.
1924

వెల రు. 1—0—0

శ్రీనివాససుకవి జీవితచరిత్ర.

ఎవ్వాని వదనరాజీవరంగస్థలంబున వలువరాణి నిచ్చలును నట్టువలు సలుపుచుండునో! ఎవ్వాఁడు సువ్యాఖ్యా విభూషితయగు కాళిదాస కవితాసుకన్యకను దనదు సంజీవినిచేఁ జెప్పలిల్లఁజేసి, ఒజ్జలమిన్న యని వన్నెకెక్కెనో! ఏమహాత్ముని దివ్యనామామృతమును వీనులారఁ గ్రోలని యక్షరాస్యుఁ డొక్కఁడైన నీభువిని గానంబడఁడో! ఏమహితచారిత్రుని యశఃకుసుమంబుల ధరియించి దిశాకరి నికాయములు పుష్పదంతులను సార్థకనామమును బడసెనో!

ఏవిద్వద్వతంసుఁడు అనన్యజన సామాన్యమగు మహామహోపాధ్యాయ బిరుదమునకు మార్గదర్శి యయ్యెనో! అట్టి సుకవికృతి సకలశాస్త్ర జలధియగు కోలచల శ్రీమల్లినాథ సూరి వంశమున మన శ్రీనివాస కవిముక్తామణి విరూపాక్ష క్షేత్రమునకు సమీపముననుండు కామలాపురమను గ్రామమునఁ గ్రీస్తుశకము 1854.3-13 తేదీకి సరియగు ప్రమాదీచ సంవత్సర ఫాల్గుణాసిత చతుర్దశినాఁ డుద్భవించెను. ఇతఁడు బాల్యముననే సంస్కృతభాషను జక్కఁగ నభ్యసించి, పిదప నాంగ్లేయభాషయం దసమానవైదుష్యమును గడించి, కొంతకాలము రాజకీయోద్యోగిగనుండి, తర్వాత న్యాయవాది పరీక్షలయం దుత్తీర్ణుఁడై, బళారిపురవరమున న్యాయవాదిగ వెలుఁగుచుండెను. ఇతనికి నొకకూఁతురును, నలుగురు కుమారులును గలరు. మఱియు నితఁడు 1917 సం॥ ఏప్రెల్ 7 తేది దేహళీపురమున జరిగిన విద్వత్సభ యని ప్రసిద్ధిఁ గాంచిన యాంధ్రసాహిత్య పరిషత్సభ కగ్రాసనాధిపుఁడుగ నియమింపఁ బడియుండెను. ఇట్టి యేతత్కవిచంద్రుఁడు రాజవ్రణపీడితుఁడై యాంధ్ర కువలయంబు వసివాడఁగ కవిచక్రంబు ఉల్లసిల్ల 1919 సం॥ జూన్ 23 తేది యస్తమించె.

ఇట్లు విన్నవించు,

సుధీజన విధేయుఁడు,

రావాడి - వెంకటరామశాస్త్రి,

ఈ నాటకమున వచ్చుపాత్రలు.

పురుషపాత్రలు

వాచస్పతిశర్మ	క్రోధవర్మ (మంత్రి)
సూర్యుడు	చండశాసనుడు
శ్యాముడు	మదనుడు [మంత్రికొమారుడు]
లులాయుడు	అనంగవర్మ
మహిషుడు	అజిత్ వర్మ
వృషభుడు	పరాజిత్ వర్మ
ఆదిత్యుడు	పార్థివుడు
ఉపాధ్యాయులు	సుమతి
బలహారిరాజు	వేదశర్మ

భిల్లులు, భటులు, సేన, మేనామోయువారు.

స్త్రీపాత్రలు.

సుభగ (శర్మకూతురు)	కళావతి
నవమాలిక	పుష్పవతి

ఈ నాటకమునందు, కథాభాగమంతయు మదరాసు "కళారత్న" ప్రెస్సులో అచ్చువేయబడినది. పీఠిక టైటల్ పేజి మాత్రము బళ్ళారి ఆంధ్రా ప్రెస్సులో ముద్రింపబడినది.

శ్రీ

శిలాదిత్య నాటకము

నాంది.

శా. శ్రీరాజింపఁగ మించునర్యమకులశ్రీవర్ధిలన్ జేయుఁగాఁ,
బోరామిన్ రఘువంశజాతుఁ డగుచున్ భూజాతనుక్ గూడుచున్,
ధారాళంబుగఁ బ్రోచె దీనతతి నేదైవంబు నిత్యంబు నా
శ్రీరామాభిదదైవ మియ్యుత యశశ్శ్రీసంపదామోదముల్.

సీ. భవ్యమై భాసిల్లు భాగవతం బుండ
స్తవ్యమై భారతచరిత యుండ,
శ్రావ్యమై రంజిల్లు రామాయణం బుండ
నవ్యమై బహుపురాణంబు లుండ,
దివ్యమై దీపించుదేవీచరిత లుండ
కావ్యమై హరివంశగాథ యుండ,
సేవ్యమై మునికులశ్రేష్ఠులకథ లుండ
ద్రవ్యమై భువి బృహద్గాథ యుండ.

గీ. మూలఁ బడినట్టి యీకథ యేల యనుచు
పాలుమాలక వినుఁడయ్య మేలు కలుగు
దేశచరితముఁ దెలిసిన: దెలివి హెచ్చు
చాలు చర్వితచర్వణ మేల మీకు.

ఉ. సత్యవచోనిరూఢి బలసంపద దైవవశమ్ము గాంచుచున్
నిత్యయశోవిశాలుఁ డయి నీతివిదుం డయి మేలు గాంచె నా
దిత్యునిపుత్రుఁ డీవసుమతిన్ ఘనుఁడంచుఁ దలంచి యీశిలా
దిత్యచరిత్ర నాటకవిధిన్ రచియించితి శ్రీనివాసుఁడన్.

శ్రీ

శిలాదిత్య నాటకము.

ప్రథమాంకము — ప్రథమరంగము.

వాచస్పతిశర్మ - సుభగ.

(వాచస్పతి శర్మయను బ్రాహ్మణుని కుటీరము. సుభగ మూర్ఛిల్లి క్రిందపడి యుండును)

వాచస్పతిశర్మ.—(కన్నీరుగార్చుచు.)

సీ. ఇందుకలాలిక సుందరఫాలంబు
తిలకశూన్యత నెటు చెలువు గాంచు?
సకలసంపద లీనుసతి క్రాలుకనుంగవ
యంజనత్యక్తత నమరు నెటుల?
తనయరో! వీటీకథావర్జితాధర
యగునిన్ను నేఁ జూడ నగునె కనుల?
కలకంఠకంఠి కిఁ గంఠసూత్రవిహీన
గతి సంభవించెనే కాలమహిమ.

తే. గీ. అంగరాగాదు లేవి శుభాంగి గనక
వాడుచుండఁగ నే నెటు జూడఁగలను
వేదశాస్త్రార్థవిదుఁ డగువిప్రవరుఁడ
వేఱువిధులను దలపెట్ట దూఱుగాదే.

తనయా! ఇంతటి నీఘోరవ్యసనం బనుభవింప నావశమా? బిడ్డా! నే నేమి చేయఁగలను? బాల్యమునుండి రక్షించి బుద్ధులు గఱపి సర్వలక్షణసంపన్న

ణము శ్రుతశీలయుతుఁ డగువరునకు, నిన్నిచ్చి బ్రాహ్మవివాహం బొనర్చితిని. దేశదేశములనుండి దైవజ్ఞులను బిలిపించి వధూవరులజాతకంబు లిచ్చి గణకూటంబులు శోధించి తారాబలచంద్రబలంబులఁ జూపించి యీదాంపత్యంబున శ్రేయఃప్రాయంబు కలుగు నని తలంచి హిత మెంచి పెండ్లిజేయించితి. అకటకటా. నాశ్రమ యెల్లవ్యర్థం బయ్యె. నాపను వృద్ధదశలో వ్యసనంబు తప్పదయ్యె. కలకాలం బీకలికి నాయనా నాగతి యేమి యని నన్నడుగు చుండునుగదా! నే నేమని సమాధానం బగునుత్తరం బిత్తును? అయ్యో విద్యాగర్వంబున ముందు వెనుక యాలోచింపక వేదములకు వ్యాఖ్యాన మొనర్చితినిఁ గదా? అకటా యిపుడు గదా కొన్నిశ్రుతిస్మృతులకు నిజమైన యర్థంబు దెలిసితి. బిడ్డపాపల జిడ్డు లేక వారికిఁ గలుగుదుఃఖానుభవంబుఁ గానక విద్యాబలగర్వంబున ననవద్యము లగుస్మృతులకుఁ గష్టార్థంబులు గల్పించి జనులను బాధించు చుందురు కదా వ్యాఖ్యానకర్తలు. అట్టివారిలో నే నొకఁడ నైతిని "నైకస్యై బహవస్సహపతయః" యనుఋగ్వేదశ్రుతికిని "తస్మా న్నైకా స్త్రీద్వే పతీ విందతే" యనుయజుర్వేదశ్రుతికిని నే వ్యాఖ్యానంబు వ్రాయుసమయంబున నాకే యింతటికష్టానుభవంబు గలుగు నని యెఱుంగనైతిని అకటకటా! ఆశ్రుతులకుఁ గష్టార్థంబులుగల్పించి దురదృష్టు లగునిట్టి ముద్దుబిడ్డల పాలిమృత్యు వైతినిఁ గదా. జగ ముండువఱకు దౌర్భాగ్యులగుమగువలు నన్ను దూషించి శపింతురు గదా? అయ్యో ఆశ్రుతులకు యథార్థ మగునర్థ మిపుడు లిఖించి ప్రకటింతునా? అట్లువ్రాయుటకు స్మృతు లనేకము లున్నవి కదా? "నష్టే మృతే ప్రవ్రజితే" యనువాక్యము మనువు పలుకఁడా? "ఉద్వాహితాపియాకన్యా" యనువచనంబు నారదుఁడు పలుకడా? "వర శ్చే త్కులశీలాభ్యాం" యనుశాతాతపుని ప్రమాణవచనంబు లేదా? "కులశీలవిహీనస్య" యనునుడి వశిష్ఠుఁడు పలుకఁడా? "సకులద్యన్యజాతీయః" యనుకాత్యాయన వచనంబు లేదా? కన్యాశ్రేయస్కరములైనయిట్టివచనంబు లాశ్రుతులకు వ్యాఖ్యానంబు గఁ జేకొనక కట్టడివచనంబుల పటికిగుండియ నై గొని వ్యాఖ్యానము వ్రాసితినిఁ గదా? ఇపుడు మార్చుదునా? మార్చెద.........(అనుచునాలోచించి) ఏమి! ఇపు డటుమార్చినచో జనులు నన్నేమని నిందింతురు? పరులబిడ్డలు విధవ లయి కష్టము లనుభవించుతఱి నితనికిఁ గరుణ లేదాయె! తనబిడ్డకుఁ గష్టము సంప్రాప్తించినపుడు గదా దయఁ బూనెనని యాడుదురు గదా? ఏమి సేయుదు? ఈముద్దుబిడ్డవ్యసనంబు గనులం జూచి యెటు లోపుదు? (అనుచు బిడ్డను జేరి) తనయా! ఊఱడిల్లుము. లెమ్ము. వ్యసనమ్మునఁ బ్రయోజనమ్ము గలదా?

అనుబంధము 2.

సుభగ —(లేచి.)

అకటకటా! తండ్రీ! శోకము సైఁప నోప. శరీరము దుర్భరము.

వాచస్పతిశర్మ —

ఉ. కూఁతుర శోకవారధినిఁ గూలఁగ నేటికి? నిట్టు లక్కటా?
మాతర మేమె దైవగతి మాన్పఁగఁ గర్మఫలంబు ద్రిప్పఁగా?
భూతలమందు మానవులు బుట్టుట గిట్టుట సాజమే గదా!
నూతన మిద్దియే! వలదనూనవిచారము మానుమా మదిన్.

తల్లీ! నీ విటు తల్లడిల్లుచుండిన నే నెటు సహింపఁగలను. పూర్వజన్మకర్మఫలానుసారంబుగ సుఖదుఃఖంబులు మానవుల నందు చుండును. వలదని త్రోసినను నవి పోవునవి కావు. "అవశ్య మనుభోక్తవ్యం కృతం కర్మ ఫలాఫలం,, అనునది నీవు వినవా? ప్రపంచంబున నెందఱు యువతులు వివాహితలై ప్రాగ్భవాగముదుష్కర్మఫలవశంబునఁ బతివియోగం బందరు? అది నీ వెఱుఁగవా! కాశీరాజగుదివో దాసునిమాఁతురు తనదుష్కర్మఫలంబున ననేకపతులవియోగంబునఁ గుందుచు ద్రుంచె ననిఁదిష్ట పురాణస్థదివ్యాదేవిపాఖ్యానంబున నీవు చదువవా? ఇది నీ పూర్వకర్మఫలంబు నీ వనుభవింపక మఱే రనుభవింతురు?

సుభగ.—తండ్రీ! పరివారలు ననుఁజూచి విధవ యని తిరస్కరించుచు నిర్భాగ్య యని దూషించుచు నీమాఱుగాంచినచో నమంగళం బని నిరసించుచు నను నొప్పించుచుందురు గదా? దాని నే నెటు సహింతు? అకటకటా. నాయట్టి నిర్భాగ్యురాలిని దూషనీయం బని యీయవని బ్రదుక నగునా?

సీ. బంగరుకమ్మలు ధరియించుపుణ్యంబు
గాన వయ్యెను గదా వీను లకట,
ముంగర ధరియించుముచ్చటను లేదాయెఁగా
నాసకు వసుమతి వాసి చెలఁగ,
మంగళసూత్రంబు మన్నించి పూజించు
కలిమి లేదాయెఁ గా కంఠమునకు,

రంగారుగాజులు శృంగారముగఁ దాల్చు
భాగ్యము కరములు బడయ వయ్యె.

తే. గీ. పసుపు గంధము కుంకుమ పూఁత బూసి
పెట్టుభాగ్యంబు నాకుఁ జూపట్ట దయ్యె
నకట నే నెటు బ్రదుకుదు నయ్య తండ్రి
భార మాయె శరీరము నేర మనఁగ.

తండ్రీ! నే నిఁక నీదేహమున నిలువఁజాల. నన్నుఁ గొనిపోయి పాడుబావితటాకములం దెచట నయిన ద్రోయుము. నీవు ద్రోయకున్న నే నే యీపనిఁ జేసికొని యెద.

వాచస్పతిశర్మ.—తల్లీ! ఈరీతి గుండెపగుల్చు మనుమాట లాడి నన్ను గలంచు వేల? ఇట్టిదుష్ప్రాప్తి ప్రపంచంబున మఱియెవ రనుభవింపరా? వారు నీవలెఁ దెంపు జేసిరే? వల దీ దుఃఖము. ఊఱడిల్లుము. ఈజగతిలో నెందఱు మగువలు మగలు లేక మనరు?

సుభగ.—తండ్రీ! నాయంతటిదౌర్భాగ్య లెవరును లేరని నేఁ దలఁచెద.

ఉ. కూడరె దారలన్ మగలు కూరిమిఁ గొన్నిదినంబు లైనఁ గా!
పాడరె! పుత్రులన్ గనరె! భద్రసుఖంబులు గాంచి మించరే
పీడిరె! యీవిధంబున నవీనవయస్కల భామలన్! గటా!
పాడి తొలంగిరే! ధరణిఁ బాసిరె! భార్యల వార్ధిఁ ద్రోసిరే!

అనుబంధము 3.

నాయనా! ఇహపరంబులకు దూరనై యేమని నే మని యుండుదు? అయ్యో! బ్రదికి నే నేసుఖము నందవలెను. అహర్నిశలు పతివియోగానలంబునం బడి పరితపింప సాధ్యమా?

వాచస్పతిశర్మ.—తనయా! ఎందఱు తమపతివియోగానంతరము బ్రహ్మచారిణులై బ్రహ్మజిజ్ఞాసం బొనర్చుచుఁ గాలంబు గడపరు ఎందఱు దేవపూజానిరతలై భావంబునఁ దత్సేవాసుఖానందంబు బొందరు? ఆరీతి నీవు నూఱట గలిగించు

కొని యుండుము. నీకు నాదిత్యహృదయం బుపదేశించెద. దానిచే నీకుఁ గలుగువ్యసనంబుఁ దొలఁగి యుండును.

మ. తనయా! యర్యమమంత్రవేత్తలు సద్భక్తిన్ సహస్రాంశున
ర్ధినిఁ బూజించినవారు నిర్వ్యసనలై దీపింతు రీక్షోణిఁ; గా
వున నీ కామహనీయమంత్రజపమున్ బోధింతుఁ; దత్సాధనన్
గనుమా యీయిట నిందుపుణ్యగతి స్వర్గంబందునింపొందగన్.

తనయా! బలవంతచే మానసము గలఁగకు సూర్యమంత్రంబు నీ కుపదేశించెద దానిచే నీయిట నందుము పోవుదము రమ్ము.

(నిష్క్రమింతురు.)

ద్వితీయరంగము.

కేరపట్టణము - సారణీనదీతీరము.

సుభగ.—(సుభగ పీతాంబరము కట్టికొని మడుగుబట్ట యొడవేయుచు వచ్చి యెఱ్ఱ పూలతో సూర్యు నారాధించుటకుఁ బ్రారంభించును.)

(పూజించి లేచి నిలిచి ఆదిత్యుని దిక్కుఁజూచి చేతులు మోడించి.)

సీ. ఆదిదేవా నిన్ను నర్థి నే నర్చింతు
భాస్వర నిన్ను భావమునఁ దలఁతు,
దినకర నీకు వందనముల నొనరింతు
ప్రాభాకరా నిన్నుఁ బ్రణుతిఁ జేతు,
సప్తాశ్వరథ నిన్నుసంస్తుతి యొనరింతు
లోహితా నిన్ను గొల్తుఁ బాహి యనుచు;
లోకకర్తా నిన్నుఁ జేకువ భజియింతు
పాపహర్తా నీదు రూప మెంతు.

గీ. దేవ నీ లేనిదినము దుర్దిన మటంచు
భావమున నెన్ని ప్రణమిల్లి భక్తిఁ గొలుతు
దీనురాలను బ్రోవుమా దీనరక్ష
విశ్వమంగళ జగదీశ విబుధవంద్య.

మహానుభావా! శత్రువినాశకరమై జయావహమై పరమసుఖదాయకమై సర్వమంగళమాంగళ్యమై సర్వపాపప్రణాశకమై శోకప్రశమనదాయకమై యాయుర్వృద్ధికరమైన నీదివ్యమంత్రంబు నాహృద్గతవ్యసనంబు పరిహరించు నని జపించెద.

అనుబంధము 4.

దండకము.

శ్రీమన్మహాభాస్కరా - తప్తచామీకరాభాంగ సర్వేశ్వరా, యీశ్వరా-యో
సువర్ణాశ్వబింబాంతరా, సర్వదేవాత్మకా, ఋగ్యజుస్సామవేదాత్మకా, రశ్మిమంతా,
వివస్వంత, దీవ్యత్సముద్యంత, హర్యశ్వ, సప్తాశ్వ. వీరా, రవీ, ద్వాదశాత్మా హరీ,
వ్యోమనాథా, తమోనాశకా, పింగళా, మండలి, పూష, హర్యశ్వ, పద్మప్రబోధా,
సువర్ణాండగర్భా, సువర్ణా, జగచ్చక్షు తేజస్వి, సారంగ, మార్తాండ నీయంశజాలంబు
లోకాళి సృష్టించు - పోషించు, నాశింపఁజేయున్ గదా, బ్రహ్మవిష్ణుర్మహేశాను లీవె
గదా, యింద్రవహ్న్యంతకక్రవ్యపాశిజగత్ప్రాణపాలస్త్ర్యంబకాతేశదిక్పాలకుల్ నీవె
గావా, మునుల్ యక్షులున్ రాక్షసుల్ సిద్ధులున్ సాధ్యులున్ భూచరుల్ -
ఖేచరుల్, పంచతత్వంబులున్, సర్వమున్ నీవె గాదా, మహాభావ - దేవా, పరోన్మత్త
గర్వంబునన్ మున్ను - క్రవ్యాదుఁ డా రావణుం డెల్ల లోకంబులన్ గాసిపెట్టన్
దితుం బొప్పరేద్రిమ్మతిన్ జంపఁ గాఁబూని, కోదండరాముండు, యుద్ధంబు
నేయన్ సమర్థుండు గా కెట్టులో యందుఁ జిత్తంబునన్ జింతిలన్ గా, నగస్త్యుం
డు, ప్రత్యక్షుఁడై యేమహాదేవుధ్యానంబు బోధించె నాదిత్యహృన్నామమంత్రంబునన్
భక్తి నాదేవుఁ డీవే గదా, తమోఘ్నా - హిమఘ్నా, కృతఘ్నఘ్న, శత్రుఘ్న, జ్యోతి
ర్గణాధీశ-నాకష్టము ల్బాపి రక్షింపుమా మున్నగన్ గావుమా, యర్యమా, నీకునున్
వందనంబుల్ సమర్పింతు, నైవేద్యఁ బూజింతు, ధ్యానింతుఁ జిత్తంబునన్ దేవదేవా
యిదే మ్రొక్కెదన్ మ్రొక్కెదన్ మ్రొక్కెదన్.

(సాష్టాంగనమస్కారంబు లొనర్చి.)

శ్లో. జయాయ జయభద్రాయ, హర్యశ్వాయ నమో నమః
నమో నమ స్సహస్రాంశో, ఆదిత్యాయ నమో నమః.

(అనుచు సూర్యనమస్కారములు చేయుచుండును.)

(బింబాంతర్గతుం డైన సూర్యుఁడు ప్రత్యక్షమై నిలుచును. సుభగ యచ్చె వంది తొట్రుపడును.)

సూర్యుఁడు.—

మత్త. బాల నీజపమాల వీడవె భామినీ ననుఁ గూడవే,
గోల భక్తిని నన్ను వేఁడవె! గుంభనోక్తులఁ బాడవే,?
జాలి తాళఁగ జాలఁ గానవె జాల మెల్లకొ మానవే,
పూలపాన్పును నీవు చేరవె పూవుఁబోఁణిరొ కావవే.

సుధారసపూరితపరిపక్వబింబఫలాధరా ! నీమనోహరవాక్యసారంబు గ్రోలి నీభక్తికిఁ సోలి నీరూపంబుఁగని తాలిమి వ్రీల జాలి తాళఁ జాలక నీరతికే గోరి వచ్చినాడను. నేను సూర్యుఁడను.

సుభగ.—(నివ్వెఱగంది) లోకమాన్యా! నీయనన్య సామాన్యరూపంబుఁ గన్నులార జూచి ధన్య నైతిని. నాప్రాగ్భవాగము దుష్కర్మఫలం బీగడియతోఁ బట పంచ లైపోయెనని యెన్నితి. పుణ్యపురుషా. భూలోకమానవులంబలె నిం యాధీనమానసుఁడవై పరభామను స్మరకేళికిఁ బిలువ నగునా ? నీచర్య వి త్రంబుగ నున్నది. నీ వామహానుభావుఁ డగునా కాదా యనునది సందియ బుగ నున్నయది. (అనుచుఁ దలవంచికొని యుండును)

సూర్యుఁడు.—

ఉ. కోమలి నాన యేల! సుమకోమలగాత్రము దాఁచె దేల? నా
కామితముల్ ఫలింప, ననుఁ గన్నులఁ గానవ దేల! బాల! నీ
నోములపంట నే ననుచు నొక్కి వచించెద నమ్మ వేల? నే
ధామనిధిన్ నిజం బిది యథావిధి నీరతిఁ గోరి వచ్చితిన్.

ఓ రాకానిశాకరాననా! నీసందియంబు మానుము. యథార్థంబుగ నే సూర్యుఁడను. నీమంత్రమహిమ యీమహికి నన్నాకర్షించెను. నీమోహనరూపంబు నాదివ్యధైర్యంబు హరించెను. నీసుందరవదనావలోకనంబున నామది మదనుఁడు చదర్పి నాహృదయంబునఁ బదనుములుకులు గ్రుమ్ముచున్నవాఁడు. కోమలపల్లవపత్రరదచ్ఛదనా! మదనకేళికి నద నిది. నిన్ను వదలఁ జాలను. నీతావి కావిమోవిచవిరుచిఁ జూడనిమ్ము. నీయనుపమసౌందర్యాంగలావణ్య జలనిధిలో నాయనంగ పరితప్తకాయంబు మునిఁగి యోలలాడ నిమ్ము. రతిపతిచేతి శాతాశుగవ్రాతపాతంబులభీతిఁ జలించు నాచిత్తమును నీయద్వితీయ దుర్గద్వయాంతర దుర్గమస్థానంబునఁ జేర్చి రక్షింపుము.

సుభగ.—పురుషవర్యా! నీవు జగచ్చక్షు వనునదియుఁ గర్మసాక్షి వనునదియు నిజమైనచో నే ననాథ నని తెలియ కుందువా? నేనవివాహిత విగతధవయనునది యెఱుఁగకుందువా? అది నీవు తెలిసితివేని యిట్టిపాప కృత్యంబునకు నీవు లోనై నన్ను దింపఁ జూడఁగలవా? నీవు మాయారూప మనుఁజూఁడవని నే నెన్నద. బ్రహ్మచర్యవ్రతంబుఁ బూనినఁ ననుఁబోలుమానినినిఁ జెనకుట శ్రేయము కాదు. పొమ్ము.

ఉ. భానుఁడ వీవు గావు పరభామల మోసగతిన్ హరింపఁ గా
బూనిన కామరూపుఁడవు పూషుఁడ వైనది నిక్క మేని యీ
కానివిపర్యయంబులకుఁ గారణ ముండునె? యశ్రుతం బహో
మానవభామినిన్ గలయు మాన్యుఁడ సూర్యుఁడు గోరు నేమదిన్.

కృత్రిమమానవా! నీకుహకచర్యలు నాయందు ఫలింపవు. నిర్జనప్రదేశంబిది. నీదౌర్జన్యంబు గొనసాగునని తలఁపకు. మానవుల కృత్యాకృత్యంబులఁ జూచు జగచ్చక్షువు మింట నున్నవాఁడు. అతఁడు నానమ్మిన దైవము (అనుచుఁ బోవ యత్నించును.)

సూర్యుఁడు.—(అడ్డుపడి.)

అనుబంధము 6.

సీ. ఎందు బోయెదు బాల సందియం బిఁక నేల
కందర్పసుఖకేళిఁ గలయు వేళ?

సుభగ.—కుహాకమానవ యేల యిహసుఖంబులఁ జేల
వహనకీలలఁ గాలఁ దగునె చాల,

సూర్య—మానుమా యనుమాన మానుమా నాయెడ
బూనుమా రతికేళి పువ్వుఁబోఁణి,

సుభగ.—మానినీమణి యెడ మానమర్యాదలు
వీడఁ బాడియె నీకు వ్రీడ లేక.

సూర్య.—గీ. అంగనా నిన్ను వదల ననంగునాన

సుభగ.— అంగగునె కామినులమానభంగ మిటుల?

సూర్య.— పిలిచి రిత్తఁగఁ బంపుట పెద్దఱికమె

సుభగ.— ఇట్టిపనికినిఁ బిలుతునే రట్టు కాదె!

సూర్య.—అళినీలధమ్మిల్లా! నన్నుఁ బిలిచి యీరీతి యవమానఁ బఱతు వని
నెఱుంగ నైతిని.

కం. కృపఁ బూని నిన్నుఁ గలయన్
దవనుండను వచ్చి పిలువఁ దన్వీ యిటులన్
విపరీతచర్యఁ బూనితె!
శపియించెద నిపుడె నాదు శక్తినిఁ గనుమా.

శాతోదరీ! నిన్ను శపించెద. నాశక్తినిఁ గనుము. (అనుచు దానిమోము
జేతులు మూడుతూరులు ద్రిప్పును. సుభగ చేష్టలు దక్కి క్రిందపడును.) ఈప
మాణువిభవమధ్య యొకక్షణం బిటుల పడి పిదప లేచి కామాతుర యై నన్నుఁ గో
వెదకును. అదివఱకు నే నిటు డాఁగి యుండెద. (అనుచు డాఁగియుండును.)

సుభగ.—(లేచి నలుదిక్కులుఁ జూచి ఉలిచ్చపడి) ఏమీ! ఆపురుషుఁడు సూర్య
డనుటకు సందియంబు లేదు. అయ్యో నానోములపంట నాదైవము ప్రత్య
క్షమై నన్ననుగ్రహింప బలాత్కరింప మూర్ఖనై మోటుమాటలచే నామన
యుని యభీష్టంబు బోటుపఱచితి. ఆమోహనాంగుం డెందేఁ గెనో? ఆమన
నీయునిఁ బొందు నందెడు భాగ్యంబు నే గందునో కానసో? ఏమి సేయుద
.........నారులు మారునిశరవారంబు నైరింపఁగలరా?

అనుబంధము 7.

సీ. కనిననాజనని తాఁ జనినకాలముననేఁ
జనక నిలచితి నేల జగతి నిటుల,
నిలచితిఁ బో తండ్రి మెలమి వివాహంబు
సలిపె నేలొకొ నాకుఁ జెలువు మిగుల,
సలిపెను బో భర్త స్వల్పాయు వయినన్ను
వంతల పాల్జేసి వదలె నేల,
వదలెఁ బో యాదిత్యహృదయంబు నాతండ్రి,
హిత మని యుపదేశ మిచ్చె నేల.

గీ. మంత్ర ముపదేశ మిచ్చినమాత్ర నేను
ఏల జపియించితిని దాని గోల నగుచు
అటుల జపియించుమాత్రాన యిటుల భానుఁ
డేల వచ్చెను నన్నేల నేలకోరి?

ఏమి సేయుదును. ఆ పురుషవరునిఁ జూచినతఱినుండి నామానసంబున వికారవికారంబు గలిగి నను దూరాలోచనఁ జేసి బ్రాహ్మణాచారవిచారంబు సలిపి పతివిహీన నగు ననుబోలునిర్భాగ్యకుఁ గామవికారంబు నిద్యంబని యామారసదృశాకారుని మహానుభావుని నే ధిక్కరించితి. అతనిదివ్యమహిమ యెట్టిదయో నామనోదార్ఢ్యంబు తెంచి నాచిత్తం బాచిత్తజుని క్రూరశరంబులకు బలిపెట్టెను. అమదన మోహనాకారునిసుందరవిగ్రహంబు నామానసం బాక్రమించెను. నాపైఁ గోపించి పాపాత్మురాలిది యని యెంచి తిరస్కరించి యదృశ్యుం డయ్యెఁ గాఁబోలు. హా! హా! సుందరా. తెలిసీ తెలియక నీచెలి యొనరించినయొకచిన్నతప్పు పెద్దఁ జేసి దండింప నగునా? నిరతంబు నిను సేవించు భక్తురాలను నేను గానా! దీనురాలిమొఱ నాలింప వేల. తప్పుని యొప్పినవారిని దండింపనగునా?

ఉ. కోమలి నింతగాఁ గలఁపఁ గోపమ తాపమ శాపమా యిటుల్
కాముని బాధలక్ బడుచుఁ గాయము ప్రాయము హేయమయ్యెగా

కామితదాయి వైకిరుఁ గావుము ప్రోవుము చావు మాన్పుమా
ధామనిధీ కృపన్ గనుము తాఁజికిఁ గోరితి నీరతిన్ మతిన్.

సుందరాకారుండు రాఁడయ్యె! నావికారంబు బలమయ్యె. దుసఁజాల. (అనుచు నేలఁ గూర్చుండును.)

సూర్యుఁడు.—(దూరమున నిలిచి (స్వగ) బాధ చెంది యనుభవించునపుడు గదా భామినులకు బుద్ధి వచ్చును. నేనై పైఁబడినపుడు నన్నెంతబాధించెను? సకల వేదాంతవిద్యలలోఁ బారంగతు లైనవారికే యింద్రియనిగ్రహం బసాధ్యం బగుచుండ నిట్టియబలలా నిగ్రహించువారు. ఈ సుందరినిఁ జేరి మారుకేళినిఁ గూడియనుగ్రహించి పోయెద.

(అనుచు సరసను జేర సుభగ దిగ్గున లేచి తలవంచికొని యుండును.)

సూర్యుఁడు.—

ఉ. ఇంతిరో నీమదిన్ గనఁగ నెక్కుడుజాలి జనించె నక్కటా
కంతునిములుకుల్ దవిలి కాయము నొవ్వఁగ సైఁపలేవు నీ
వంతనముక్ వెలిన్ బడ సమూన్యత యంచని తల్లడీ నేవు నే
నంతయుఁ గాంచినాడ నుభయమ్మునకున్ మనవిూకయుండుమా.

అనుబంధము 8.

(కేలంది) మోహనాంగీ! భయమ్ము వలదు. నిను రక్షించువాఁడను నేను. క్షీణించినక్షత్రియకులంబు నీనుండి నిలుచును.

సుభగ.—మోహనాంగా! నామానసవృత్తి యెఱింగిన నీకు నేను హెచ్చుగఁ జెప్పఁజాలను. సుందరా నావృత్తి నామతమువారిలో నగు బాటును. సరివారిలో నాకుఁ దలవంపులగును. చిన్ననాఁటినుండి నన్నుఁ బోషించిన జనకునిమదికి విరుద్ధముగ నుండును కావున మహానుభావా! నీవు నామందిరంబునకు వచ్చి నాతండ్రిసమ్మతిఁ గొని నను రక్షింతు వని ప్రార్థించెద.

సూర్యుఁడు.—సతీమణీ! నీతండ్రి విద్యాగర్వంబున ముందు వెనుక లారయక శ్రుతిస్మృతుల కపార్థంబు గల్పించి భూలోకమునకు నపకారంబు సేయ నూహించినవాఁడు కావున నే నతనిముఖావలోకనంబు సేయను. నీతండ్రి భయంబు నీ కేల. నీగర్భంబున లోకమాన్యుఁ డైనరాజన్యుఁడును పుణ్యధన్య యైనకన్య

యొకతెయుఁ గలుగుదురు. వారినిఁ గొన్నిదినంబులు నేఁ గాపాడెద. నీ కేసం దియము వలదు. నీకు మానినీత్వము చెడదు. కన్యాత్వము పోదు

(అనుచుఁ బిలిచికొని పోవును.

• తృతీయరంగము.

వాచస్పతి గృహము.

సుభగ - వాచస్పతి.

సుభగ.—సీ. మిన్నయి సన్నగా నున్న నాలేఁగాను
గరువంపుగరిమమై బరఁగ నేఁడు,
రాగోరుచులచే రాజిల్లుచనుమొనల్
నీలకాంతి వహించి నెగడె నేఁడు,
చిగురులజిగికాంతిఁ జెలువుఁ గాంచినమోము
వెల్వెలఁబాఱుచు వెలయు నేఁడు,
మించె నిట్టూర్పు జనించె నురుశ్రాంతి
కొంచెపుటూరు గాన్పించె నేఁడు.

గీ. నడలకును మందభావంబు లడరె నేఁడు
యొడలకాంతికి జిగి హెచ్చి యొప్పె నేఁడు
కడుపు బరువయి కాన్పించె; ఘనతఁ గాంచి
దైవమా యేమి తెలుపుదుఁ దండ్రి కిపుడు.

అక్కటా! నే నేమిసేయుదు. చెడినయిల్లాలయి పుట్టినిల్లు చేరి యీచూలాలితనంబు వహించిన నన్నుఁ జూచి నాతండ్రి యెంతనిందించునో? ఎంతగా దండించునో? మహాసీయకులంబునఁ బుట్టి చెట్టు లొనరించి అట్టుఁ దెచ్చె నీగట్టువాయి దిట్ట యని తోడిచేడియలు నన్నెంతగాఁ దిట్టుదురో? కన్నయ్య నన్నెంత గాఱించునో? చిన్నయ్యలు నన్నెన్ని విధముల హింసింతురో? అయ్యో! కటికలచేఁ గల్పింపఁ

బడినశాస్త్రికట్టడములు దెలిసియు గులాచారముల నెఱిఁగియు కామాతురత నేఁడుంబు మాని యామహనీయునితో రమించి యిన్నికష్టములుఁ దెచ్చికొంటిని. ఇపు డేమని కొనిన నేమి ప్రయోజనము? నాజనకునకు నే నేమని నామోము జూపుదు? ఆతని రాకకు మున్నే నేను ప్రాణములపైఁ బరాకుమాని యేనీరాకరమైననుఁ జేరెద. ఇచట నుండఁజాల. (అనుచు వెళ్లను. లేచును. మరల నాలోచన నభినయించుచు) ఏమీ! ఆమహనీయతేజస్వి నాకేమి తెలిపెను? క్షీణించినక్షత్రియకులంబు నుద్ధరించుసుతుఁడు నాగర్భమున నుద్భవించునని పలికెను గదా! అట్టిసుతుని మోముఁ జూడక నేను ప్రాణంబులు బాసిన నేమి ప్రయోజనము? నే నొనరించినది నిజంబుగఁ బాపకార్యంబై యుండినచో దానికిని జేకఁ గఁ బ్రాణహత్యాపాతకం బొకటియు భ్రూణహత్యాపాపం బొకటియు నాచరింప నేల? కులాచారమునుబట్టి నన్ను వెలివేయుదు రనుభయము కదా? నే నిచట నుండక వేఱుదేశంబునకుఁ బోయిన నన్నడుగువా రెవరు? ప్రాణంబులు ద్యజింప నోప శిశుహత్య గావింప నోప. వచ్చినది రానిమ్ము. తండ్రి దండింప నిమ్ము. లోకులు తిట్ట నిమ్ము. తోడిచేడియలు హేళి కావింపనిమ్ము.

(వాచస్పతి శర్మ ప్రవేశము.)

వాచస్పతి.—(ప్రవేశించుచు) ఆకుంకలా నాతో వేదార్థవిచారంబు సేయువారు? సకలరాజ్యమ్ములు గ్రుమ్మరించి సకలశాస్త్రంబులు తలక్రిందుగఁ జదివి నిఖిలాగమవేత్తనై యఖిలవిద్యలలో నసదృశుం డని. భట్టాచార్యబిరుదు వహించి మించి వేదవ్యాఖ్యానకర్తనై గౌరవ మందిననాతో రెం డక్కరములు నేరిచి పండితుల మని గర్వించువారా వాదింతురు. ఏమి ఈకలికాలమహిమ? "యస్మై కాగ్ంం రశనాంద్వయో ర్యూపయోః పరివ్యయతి తస్మాత్ నైకా ద్వౌపతీ విందతే": ఒకపగ్గమును రెండుయూపములకు నేలాగునఁ గట్టఁ గూడదో యారీతి నొకస్త్రీకి నిరువురు పతులు కూడదని స్పష్టముగ నుండ మూర్ఖులు పతు లిరువు రేకకాలంబున నుండఁ గూడదని విపరీతార్థంబు గల్పించి నాతో వాదించిన నేను వారికి నోడుదునా? వారితలతిక్క విడిపించితిని. భోజనానంతరము మరలఁ బోయి వాదించెద.........ఏమీ! నాయనుంగుఁగూతురు నే వచ్చునంతలోఁ బాదప్రక్షాళనకు నీరు దెచ్చి యిచ్చుచుండెనుగదా? నే డేల రాదయ్యె! పోయి విచారించెద.

(పోయి సుభగంజూచి యచ్చెరువంది.)

ముద్దుకూతురా! ఏమి యీవిచారము నిన్నెవ రేమియనిరి? చింతిల్లెద వేల?

మోము వంచితి వేల? తల యెత్తుము. (అనుచుఁ దలయెత్తి) కూతురా. ఏమి. యీ విపరీతచర్యలు. నీవిధంబు విధివిపర్యయంబు గనున్నది. ఈగర్భచిహ్నాలు నీ కెటు గలిగెను. తరతరముగ ననేకయాగంబు లాచరించి సోమయాజులయింటిపేరం బని పూజ్యతఁ గనిన కులంబున కే కళంకంబు దెచ్చితివి. సకలవేదార్థనిధి యను నా పెద్దఱికము మాపిపుచ్చితివి. నాఖ్యాతి వీటఁబుచ్చితివి, నీ కెటు లీగర్భంబు గలిగెను? నిజము పలుకుము.

సుభగ.—(భయపడుచు) తండ్రీ! ప్రతిదినము ప్రాతఃకాలము సారణీనదికిం బోయి స్నానమాడి నీచే నుపదేశింపఁబడిన యాదిత్యహృదయమంత్రంబు పఠించుచుంటినిగదా. అదేరీతిగ నీదినము సైతము నాదినకరమంత్రంబు పఠింపఁ నామహనీయుఁడు ప్రత్యక్షుఁడై వలదన్నను నాతో రమించెను. తత్ఫలంబిది.

వాచస్పతి.—(అద్భుతమద్భుతము) లోకములో మఱియేవి చిత్రంబులు గలుగునో! పూర్వము కుంతిభోజుని కూతురుకుంతికి సూర్యుఁడు ప్రత్యక్షమై యాయింతితో రమింపఁ గర్ణుఁడు పుట్టెనని గాథ యున్నది అనుభవము పైనఁ జూడ నది నిజమని తోఁచెడు. ముందు జరగఁ దగినవిధాన మెద్ది? పుత్రీ! ఆమహనీయుఁడు నీసరసఁ జేరినతఱి నాతండ్రిసమ్మతిఁ బడయుమని వేఁడలేదా?

సుభగ.—జనకా! మ్రొక్కి వేఁడితిని. అతఁ డియ్యకొనఁ డయ్యె! రమ్మని బలాత్కరించితిని. "నీ తండ్రి వేదముల కపార్థంబు వ్రాసినవాఁడు కావున నతనిమోము చూడనని" భానుఁడు వచించెను.

వాచస్పతి.—ఏమీ! వేదముల కపార్థము వ్రాసినానని సూర్యుఁడాడెనా? నిజమా? అటులైన నావ్యాఖ్యానం బంతయుఁ గాల్చివేసెద (ఆలోచించి) తనయా! పరివారిలో నగుబాటగు నాగర్భంబు ధరించి నాయింట నుంటఁ బాడి గాదు. నీవు వలభిపురంబునకుఁ బోయి యుండుము. నీ కేకొఱంత లేనటుల ద్రవ్యము పంపుచుండెద. అప్పుడప్పుడు నేనును వచ్చి చూచుచుండెద.

సుభగ.—తండ్రీ! నీయానతిరీతి వర్తించెద. క్షీణించిన సూర్యవంశక్షత్రియకులం బుద్ధరించుకుమారుఁడును లోకమాన్య యగుకన్యయు నాగర్భంబునఁ బుట్టుదురని యామహనీయుఁడు వచించెను.

వాచస్పతి.—దైవవిచిత్రంబిది. చింతించినఁ బ్రయోజనమ్ము లేదు. ఈదినంబుననే నీవు వలభిపురంబుఁ జేరుము. రమ్ము. పంపెదను.

(నిష్క్రమము.)

శ్రీ

శిలాదిత్యశ్రీ నాటకము

ద్వితీయాంకము—ప్రథమరంగము.

బలభిపురము.

పాఠశాల.

శ్యాముడు.—రండిరా! ఇచ్చట నే గూర్చొని హాయిగ మాటలాడు చుందము. నేం డయ్యవారింటిలో వారబ్బది పిండమఁట. నన్నేబడి చూచుకొమ్మని చెప్పినాడు

ఉలాయుడు.—శ్యామా! మాయయ్యవారి కిటులనే మున్నూటయరవై దినములు అబ్బలగారిపిండా లుంటే బాగాయుండెను.

మహిషుఁడు—ఒకయబ్బకు శ్రాద్ధము పెట్టునంతలో యజ్ఞ మగుచున్నది. మున్నూటాయరవైయబ్బలకు శ్రాద్ధము లెటు పెట్టవలెను?

వృషభుడు.—ఒకనికి ఒకయబ్బయుండును గాని అందరబ్బలుందురా? ఏమిమాటలివి,

శ్యాము.—చాలు. పిండాలమాట లేల. మాయయ్యవారికి పీనిమీద ప్రాణము. మేమర్థ మడిగితే విచ్చి చెప్పఁడు. విధవలారా. మీ కేల యీయధికప్రసంగ మంటాడు వా డడిగితె యెంతసేపైనను వర్ణించి వర్ణించి చెప్పతాడు.

ఉలాయుడు.—దానికిఁ గారణమున్నది. నీ కేమి తెలుసును.

మహిషుడు.—నే నప్పుడె యూహించినాను లే.

వృషభుడు.—ఇచట నూహింపనివా రెవరు? మాయయ్యగారికి భార్యలేదు.

శ్యాముడు.—సరె! పీనితల్లికి మగఁడు లేడు.

ఆదిత్యుడు.—ఓరీ! దుర్మార్గులారా! ఏమిమాటనెదరు. హెచ్చరిక. నే నూరక యుండు వాఁడ నని క్రొవ్వి మాటలాడకుఁడి.

బలాయుఁడు.—ఉన్నది యున్నట్లాడిన నుండదా రచ్చిరా యనునది నిజమయ్యె. ఏమిరా! ఆదిత్యా! తలక్రొవ్వా! నిక్కి నిక్కి మాటలాడెదవు. నీతల్లికి మగఁడున్నవాఁడా! అటు లయిన నీతండ్రిపేరేమి?

ఆదిత్యుఁడు.—(ఊరకయుండును)

మహిషుఁడు.—అజ్ఞాతకులగోత్రులకుఁ దండ్రి యెవఁడు? తాతయెవఁడు? పాపము వాని నేల యామాట యడిగెదవు? తల్లిదోషానికి వాఁ డేమి చేయును?

బలాయుఁడు.—వీఁడు గోళకుఁడని నాకుఁ దోఁచెడు. తా దేని తండ్రిపేరుఁ జెప్ప కుండునా?

వృషభుఁడు.—ఎవఁడో యగస్త్యభ్రాత వీనితండ్రిగా నుండును. వీని కేమి తెలుసును? తండ్రి లేనిదె పుట్టి యుండఁడుగదా?

మహిషుఁడు.—నిజము? నీమాటలు నిజము? ఆడుదాని కొకమగవాఁడు మొగుఁడై యుండనిచోఁ గొడుకెటు పుట్టును? స్త్రీలకు భర్తలు పలువిధాల నుందురు భర్త యొకఁడు. ఉపభర్త యొకఁడు ఉపభర్తలలో శాశ్వతోపభర్త యొకఁడు. తాత్కాలికోపభర్త యొకఁడు ఇటు లుండురుగావున నందులో నెవనిని వీఁడు దనతండ్రిగా నుడువును?

శ్యామఁడు.—ఎట్టి యుపభర్త లుండనీ బొట్టుకట్టిన భర్తయొకఁ డుండును గదా? ఎటులైనను పుట్టియుండ నీసుతుఁడు తనతల్లి నెవఁడు పెండ్లిచేసికొని యుండునో వానిపేరే తనతండ్రిపేరని చెప్పవలెను.

మహిషుఁడు.—ఏమిరా తెలిసినవానివలె చెప్పితివి వివాహము చేసికొనినభర్త లేకయున్న నేమి చేయవలెను?

శ్యామఁడు.—బుద్ధి లేనివాఁడా! శుద్ధ యెనుపోతువు నీవు. చదివినది జ్ఞప్తిలో నుంచుకొనలేవు. ఆఁడుది పుట్టినతక్షణమే మగఁ డేర్పడును.

బలాయుఁడు.—ఏమిరా క్రొత్తశాస్త్రము గనిపెట్టితివి. పుట్టినపుడె స్త్రీకి మగఁ డేర్పడినచో మిగతవా రందఱు వ్యభిచారభర్త లేనా? అటులయినఁ బ్రపంచములో స్త్రీ లందరు వ్యభిచారిణు లగుదురు గదా? మే మందఱము కుండకు లగుదుముగదా? ఈమాట నే నెన్నటికి నొప్పను.

శ్యాముఁడు.—నీ వొప్పిన నేమి యొప్ప కున్న నేమి. శాస్త్రము చూపి నీయ
చెప్పించెదను. అది యెటు లయినది తెలిపెద వినుము. "సోమః ప్రథమో
వివిదే" యనిశ్రుతి యున్నది కావున భామలకు చంద్రుఁడు మగఁ
"గంధర్వో వివిద ఉత్తరః" యని యున్నది. కావున రెండవమగఁడు గం
ర్వుఁడు. "తృతీయో అగ్నిష్టే పతిః" మూఁడవభర్త యగ్ని. "తురీ
స్తే మనుష్యజాః" నాల్గవవాఁడు మనుజుఁ డనియున్నది కావున కాంతల
పుట్టినపుడె మగఁ డుండును.

బలాయుఁడు.—అటు లయిన వీఁడు సోముని కొడు కుండవచ్చును. బుధుఁడువీఁడు

మహిషుఁడు.—కాదు. కాదు. గంధర్వుని పుత్రుఁడు.

వృషభుఁడు.—కాదురా! వీఁ డగ్ని పుత్రుఁడు. తేజస్సు బాగుగ నున్నది

శ్యాముఁడు.—ఇంతయె కాదు. పుత్రులు బుట్టుటకు మరియొక కారణ మిటీవల కలి
నది. ఏదో మానుముని గాలి యున్న దఁట. ఆగాలి సోకిన కాంతలు గర్భమ
దాల్తు రఁట,

బలాయుఁడు.—అవును నేను విన్నాను. మంత్రగర్భ మొకటి కూడ నున్నది. అట
లనే అశ్వత్థప్రదక్షిణగర్భము అదే రీతిగా నే గుండుదిరిగినగర్భము. నాగ
గర్భ మిదేరీతి.

మహిషుఁడు.—పోరా! మంత్రములతో మామిడికాయలు రాలునా? పిచ్చిమాఁట లి
మీమాటలే నిజ మైన బురుషగర్భ మేల నిజము కాఁగూడదు?

శ్యాముఁడు.—ఏమిరా! వీఁడు మే మెన్ని మాట లాడినను బెల్లము కొట్టినరాయివ
నూరక తలవంచికొని కూర్చున్న వాఁడు. వానితండ్రి యెవఁ డైతే మన
వచ్చిన దేమి?

బలాయుఁడు.—ఏమి యటుమాట లాడెదవు వీనితండ్రి యెవ రైనది తెలిసినచో నా
కించుక కార్య మున్నది.

వృషభుఁడు.— వానితో నీ కేమి కార్యము?

బలాయుఁడు.—వీనితండ్రి బ్రాహ్మణుఁ డైనయెడల వీనిచెల్లెలను నేను వివాహము చేసి
కొందును.

...ముఁడు.—అటు లయినసీయబ్బనే జేసికొననా? అట్టిపిల్లను నీకు విడిచిపెట్టెద ననుకొంటివా? ఎన్నటికిని వదలను.

...ఖుఁడు.—అందరు చేసికొన నిచ్చయించువారె. రెండువేలవరహాలు కన్యాశుల్క ముడిగినచో మీ రందరు ఘట్టిని గుటకలు మ్రింగుచుఁ బండుకొనవలసినదెకదా. ఎంతయడిగిన నిచ్చి నేఁ జేసికొందును.

...ముఁడు.—నిజమురా! నిజము! బోడమ్మలకు భరణార్థమువలె నీతండ్రి నీకు ధనము వదలి పోయినాడు. కావున మిన్ను మన్ను దెలియక దానిని వ్రయపర చెదవు. దేహశ్రమచే నీవే యార్జించు వేని ఈరీతి దుర్వినియోగము చేయుదువా?

(మహామహోపాధ్యాయ పంచాననలు ప్రవేశము.)

...ాధ్యాయులు.—ఏమిరా! శ్యామా! మీమీవెనుకటి పాఠములు చదువుకొంటిరా?

...ముడు.—పూర్తిగఁ జదివితిమి. మాఘము చక్కగ వెళ్లికొనెను మేఘము నైత ముంతకష్టపెట్ట లేదు. దానియబ్బలకడుపు ముండా నైషధ మెంతచదివినను యర్థము కాలేదు. ఇనుపగుగ్గిళ్లు పొండి.

పా.—నిజము. అది నారికేళపాకము.

...యుడు.—నారికేళపాకమైతే నేను చక్కఁగ నేర్చుకొనుచుంటిని. అది విధవ పాకము. పాషాణము.

పా.—ఓరీ! విధవా! అటు లనకు. పెద్దవిద్వాంసుఁ డగు శ్రీహర్షరాజుగారిచేఁ జేయంబడినది. కష్టసాధ్యము కావుననె "నైషధం విద్వదౌషధం" అని పండితు లాడుదురు. అట్టికష్టార్థము సాధించునపుడుగదా పండితున కానందము గలుగును.

...ఖుడు.—పండితుల కీర్తిగ నుండుసెగాని ఈపుస్తకము చేతఁబట్టినమాత్రమె నాకు దప్పి యయినను లేచును. నిద్ర యయినను వచ్చును. పిచ్చియయినను బట్టును. తలనొప్పి యయినను లేచును.

పా.—తలనొప్పి యంటె జ్ఞప్తికి వచ్చెను. నేడు శ్రాద్ధ మొనరించితి. అకాల భోజన మాయెను. కావున తలనొప్పి లేచినది. మిమియిండ్లకు బోయి రేపు రండు. నేఁ బోయి శయనించెద. (వెళ్లును.)

శ్యామకుఁడు — బాగా నిదురపోండి స్వామీ! పోయి వచ్చెదము ఓరీగోళకా! యింటికిఁ బొమ్ము.

ఉలాయుఁడు — ఓరీ! సోమపుత్రా యింటికిఁ బొమ్ము.

వృషభుడు.— ఓరీ! గంధర్వా! మందిరంబునకు వెళ్లుము.

మహిషుఁడు — ఓరీ! అగ్నిసుతా! గృహంబునకు బొమ్ము.

ఆదిత్యుఁడు — (కన్నీరు గార్చుచుఁ బోవును.)

(నిష్క్రమింతురు.)

ద్వితీయరంగము.

సుభగ గృహము.

సుభగ - నవమాలిక - ఆదిత్యుఁడు - సూర్యుఁడు.

సుభగ.— (నవమాలికను జూచి) తనయా! ఆదిత్యుఁడేల రాక తడసి యుండును? తోడిపిల్లవాండ్రతోఁగూడి యాటపాటల మైమఱచి యుండునా? అయ్యో! శిక్షించునట్టి మగవాఁడు దక్షత లేనిచో పిల్లలు చెడుదురు గదా? దినదిన మిది వరకే యమ్మా యని వచ్చుచుండెను నేఁ డేల రాఁడాయెను.

ఉ. భానుఁడు గ్రుంకువేళ యయె బాలుఁడు రాఁడయె నేమి పాపమో
పూనుచు దుష్టమిత్రులను బొందుచు గుట్టలు చెట్టు లెక్కెనో
కాని తెలుంగుల ప్లనుచుఁ గారియలన్ బసి గ్రుక్కి పోలెనో,
రే నెటుశీతలంబునకు నేగుదు నారయ నెంచు నిల్చెనో,

(అనుచుఁ జింతించుచుండును.)

నవమాలిక.— అమ్మా! నాయన్నయ్యకు గా నేల జింతిల్లెదవు వాఁడు దుర్మార్గులతోఁ జేరునా? అటుచేరినను దుర్మార్గులను సన్మార్గప్రవర్తనకు దెచ్చును గాని తాను దుర్మార్గవృత్తికి లోబడునా?

కం. జననీ వ్యసనము మానుము
చను నే యీచింత నీకుఁ? జయ్యన వచ్చున్
మనయాదిత్యుం డిప్పుడె
గనుమా యూఱటను మేలు గనుమా తల్లీ.

తల్లీ వల దీవ్యసనము అయ్యవారు బడి విడచి యుండఁడు కావుననె నా యన్నయ్య రా నాలస్య మైనది

(ఆదిత్యుఁడు ప్రవేశించును)

సుభగ.—నాయనా! ఆదిత్యా. వచ్చితివా! (అనుచు గౌఁగలించుకొనును) నాయనా! నే డేల బడినుండి యాలస్యముగ వచ్చితివి?

ఆదిత్యుడు —(ఊరక యుండును.)

నవమాలిక.—అన్నా! ఏమి మౌనము వహించితివి. ఈవిపరీతచర్య నీ కెన్నఁడలవాటాయెను? మనతల్లి మాటలాడించినపుడు బదులు చెప్పక యూరకున్నావు. నీవు బడినుండి రాలేదని దుఃఖించి మరల నీవు వచ్చినది గని సంతసించి పల్కరించుతల్లితో మాటలాడక యుండఁ గారణ మేమి? అయ్యవారు నిన్ను దండించిరా? మఱియెవరయిన నేమయిన ననిరా? మాటలాడుము.

(ఆదిత్యుఁ డూరకయుండును.)

సుభగ —(ఆదిత్యుని చెయ్యిబట్టుకొని)

ఉ. బాలుఁడ వేమి పాపమిది పల్కవు ముద్దులు చిల్కపల్కులన్,
జాలుర ముద్దుగట్టి కనఁ జాలను కారణ మేమి వంతకున్,
మేలగు నేర మౌనము తమిన్ వినఁ గోరితి నాకు దెల్పుమా,
జాలికి నేమి కారణము చయ్యనఁ దీర్తును సాధ్యమైనచో.

తనయా! నీవీరీతి మౌన మూని యుండుట నేఁగని యోర్వఁజాల. నీవ్యసనంబునకుఁ గారణంబు నాకుఁ దెల్పుము సాధ్యమైనచో దాని నేఁ దీర్తును. నాయనా మాటలాడుము.

ఆదిత్యుఁడు.—తల్లీ! నే నేమని చెలుపుదును. నేఁ డుపాధ్యాయులు బడికి రాను దడసిరి. ఆ కాలంబున నాతోడిబాలురు నన్నుఁ బలువిధంబుల నిందాడిరి. నా చింతకుఁ గారణం బదియ.

సుభగ.—నిన్ను వా రేమని నొప్పించిరి?

ఆదిత్యుఁడు.—అమ్మా! "నీతండ్రి పేరేమని యడిగిరి" దానికి నే నూరకయుంటిని.

సుభగ.—పిదప వా రేమనిరి?

ఆదిత్యుఁడు.—ఒకఁడు గోళకు డని పలికెను ఒకఁడు వీఁడుసోమపుత్రుఁ డనెను. మఱి యొకఁడు వీఁడు గాంధర్వుఁ డనెను. ఇటులనే పలువురు పలువిధముల నన్ను నిందాడఁ బట్టిరి.

సుభగ.—నాయనా! దుర్మార్గు లేమి పలికినను నీకు వచ్చినకుం దేమి? వారిమాటలు సరకుసేయకు. ఊరక యుండుము నిన్నిటు లిఁకముందు మాటలాడనటుల పిల్లవాండ్రను శిక్షింప నీయుపాధ్యాయులకుఁ దెలిపెద.

ఆదిత్యుఁడు.—తల్లీ! ఈమాటలతోఁ బ్రయోజనము లేదు. ఉపాధ్యాయులతోఁ జెప్పి పిల్లవాండ్రకు శిక్ష కలిగించుటకంటెను నాతండ్రి యెవ రయినది తెలుపుట సులభము కాదా? నే నిపు డడిగెద. నాతండ్రి యెవరు? అతని పేరేమి?

సుభగ.—(హా యని చింతించుచుఁ గూర్చుండును.)

ఆదిత్యుఁడు.—అమ్మా! ఏమి యిది. ఱిచ్చపడి కూర్చుంటివి? కారణం బేమి? నా ప్రశ్నలోఁ దప్పేమయినను గలదా? తనయుఁడు తనతండ్రిసమాచారంబు దెలియఁ గోరుట దప్పా?

అనుబంధము ౪.

శా. అమ్మా! చింతల నేల! తెల్పుమ మదీయం బైన జన్మాదివృ,
త్తమ్ముల్ వించును నేను దీనివలనన్ దప్పేమియున్ లేదు గో,
త్రమ్ముల్ బాత్రత నెల్లనే నెఱిఁగి నిందల్ బాయుట ల్దప్పె హా
నమ్మే దండ్రిచరిత్ర పుత్రుఁడు వినన్ దల్లీ వడిన్ బల్కుమా.

తల్లీ! తండ్రికులగోత్రములు దెలియనితనయుని జన్మము వ్యర్థము కాదా?

నవమాలిక.—అన్నా! మనతల్లి మానసమునకు సంకటకరమైన మాట లాడ నేల! ఇది మనకు శ్రేయమా? వల దీమాట లుడుగుము.

ఆదిత్యుఁడు.—నవమాలికా! నామాటల కంతరాయంబుఁ బలుకకు నాతండ్రివార్త నేఁడు తెలిసికొనక తప్ప నని దృఢసంకల్పుఁడ నై వచ్చినాఁడను. ఈదినంబున నైన రేమి న న్ననినను సంకల్పభంగమునకు నే నోపను. (సుభగనుజూచి) తల్లీ! నాతండ్రివార్త నీవు నా కీదినము తెల్పక తప్పదు ఆలస్యంబు వలదు.

సుభగ.—(కన్నీరు కార్చుచు) తనయా! అది దేవరహస్యంబు గావునఁ దెలుప సాధ్యంబు గాదు.

ఆదిత్యుఁడు.—తల్లీ! దానిని దెలుప సాధ్యము కాదని నేనిపుడు నీప్రాణంబులు దీసి నాప్రాణంబులఁ బాసెద. నిస్సందేహ మిది.

నవమాలిక—అన్నా! నీ కేమి పిచ్చిపట్టెనా?

అనుబంధము 10.

ఆదిత్యుఁడు.—నిజము పిచ్చిపట్టినది.

(సుభగంజూచి.)

తల్లీ! ఎటు నిర్ధారించితివి?

సుభగ.—(లేచి నిలచి) తనయా! ఈలోకంబునం బట్టి కష్టము లనుభవించుట కంటెను నీచేత మరణంబు మేలుగదా? దేవరహస్యంబు వెలివేయుటకన్నను చావు మేలు గావున నేఁ జావఁ గోరితి. అయిన నింతక నిలువుము. నన్నే లుత్రైవంబును స్మరించిన పిదప నను హింసింపుము (చేతులుమోడ్చికొని.)

అనుబంధము 11.

సీ. వందన మొనరింతు వంబారుమందార
బృందసన్నిభకర బృందమణికి,
దండంబు లొనరింతు చండకరాఖండ
మండితత్రైలోక్య మండలునకు,

కేలు మోడ్చెద గిరికీలాసహస్రాంశు
జాలాంతరితభూవిశాలునకును,
భజియింతు నిజపాదరజము సోకినమాత్ర
త్రిజగాళివృజినాళిఁ దెంచుఘృణికి.

గీ. పదములం బడి యెదవునాపదలు వీడ
వదిల మని వేఁడెదను నిన్ను మృదులవిదిత
పదములను గూర్చి దేవ నీపదముఁ జేర్చి
సదయతను నన్ను గావుమా సదయహృదయ.

(అనుచు నమస్కరించి లేవబోవునంతలో సూర్యుఁడెదుట నిలచియుండును.)

(ఉలిచ్చిపడి) మహానుభావా! దీనురాలిపై నీదయదైవార నీదినము నాసన్నిధి దయచేసితివి. మోహనశరీరా! ఈభువి నాయునికి బలుకష్టతరంబై యున్నది. నీ ముద్దుకుమారుఁడు మూర్ఖుఁడై నేఁటిదినము నాదుఃఖ మున్మడింపఁ జేసెను. ఇఁక నే నుండఁ జాలను. ఈకుసుమకోమలగాత్రి యీవనమునతి నెటుల మర్యాదగ మనునో యనుచింత దప్ప మరి నాకే చింతయును లేదు.

అనుబంధము 12.

సూర్యుఁడు.—

మోహనాంగీ! నీవ్యసనమ్ము మానుము. నీవు వీరమాతవై యీధర నిఁక గొన్నిదినంబులు మని యుండుము. (ఆదిత్యునిం జూచి) ఆదిత్యా నీహృదయంబు నాకు విదిత మయ్యె. నేను సూర్యుఁడను. నీతండ్రిని. దేవరహస్యం బిది కావు దీనిని నీవు వెలివేయకు ఇఁక నీ కగునవమానమ్యాదకు నోడితి వేని నామాట వినుము ఇదిగో యీసాలగ్రామము. దీనిని గొని నీభువి 'శిలాదిత్యుఁడని' పేరందుము దీని నేమఱకుము ఎప్పఁడయిన ని న్నవమానస్యంబు చేయం బూనినచో వానిని దీని నంటుము. నీ కీబలభీపురరాజ్యం బింతలో లభించును. చాలకాలంబు శత్రుంజయుడవై నీవు రాజ్యమేలి నీతల్లిని నేఁడు దండించినదోషకారణంబున నీకు యుద్ధంబున మరణంబు సంభవించును. నీసంతతివారు క్షీణించినక్షత్రియకులవంశోద్ధారకు లం మించెదరు. నీవు రాజ్యము చేయు కాలమున మరల నొకతూరి నీకుఁ బ్రత్యక్షుఁడ య్యెద. (నవమాలికంజూచి) తనయా! నీవు వినయసంపన్నవు. నీతల్లికి విధేయవై

...ని యుండుము. నీవొకరాజభార్యవై ప్రసిద్ధి కెక్కుదువు. (సుభగనుఁజూచి) మోహనాంగీ! నీవ్యసనంబు మానుము. నేఁ బోయి వచ్చెద.

సుభగ.—సుందరా! నే నెన్ని దినంబులు నీవియోగంబునఁ గుందుచు నీభవని నుండుదు ?

సూర్యుఁడు.—మోహనాంగీ! ఈచిఱుతలు స్వతంత్రులై సుఖమున నుండునది కనులారం జూచి పిదప ననుఁగలయుము. (ఆదిత్యునిఁజూచి) శిలాదిత్యా! నేఁ బోయి వచ్చెద.

శిలాదిత్య.—తండ్రీ!

అనుబంధము 13.

చం. హృదయవిశల్య మై కలఁచుహీనతఁ బాపినదైవ మీవ నీ
సదయత నెన్న నెవ్వరికి శక్యము తండ్రి విచారమగ్నుఁడై
మదిని వివేకము న్వదలి మాతను నొవ్వఁగఁ బల్కినట్టి కీ
డొదవెను నాకు నేనెటుల నోపుదుఁ దెల్పుమ యోకృపామతీ

(అనుచునమస్కరించును.)

సూర్యుఁడు.—శిలాదిత్యా! చింతిల్లకు కొన్ని దినంబులు నీక్షేమచింతను నేఁ జేయుచుండెద. వెఱవకుము. ఏకార్యంబునను ధైర్యశాలివై క్షత్రియపౌరుషంబు నెఱపుచుండుము. నేఁ బోయివచ్చెద.

(నిష్క్రమించును.)

తృతీయరంగము.

పాఠశాల.

...య్యముఁడు.—మిత్రులారా! నేఁ డుపాధ్యాయుఁడు మనపాలియముఁడై వచ్చును. నిన్నటియాట నేఁ డారాటమై పరిణమించును. నేఁ డుపాధ్యాయాలయింట వానితల్లి తద్దినమైనచో బాగుగనుండెను.

...లాయుఁడు.—తల్లి బాయివలె నున్నది. పాడుముండ. నేఁడు చావఁగూడదా? చస్తై పదునాలుగుదినములు మనకు హాయిగ నుండునుగదా!

మహిషుఁడు.—నేఁడు నేను వచ్చునపు డయ్యవారింటిపైన వచ్చితిని. వెలుప
దానీ నిలచి యుండెను. అయ్యవా రేమిచేయుచున్నారని దాని నడిగి
వైద్యునితో మాటలాడుచున్నాడని పలికెను. ఇంచుక యాలస్యముగ వచ్చు
గాఁబోలు.

వృషభుఁడు.—ఎవఁడురా! యావైద్యుఁడు? లోవైపున ధనమిచ్చి యుపాధ్యాయ
నకు రోగము హెచ్చులాగున మందిప్పింతము.

(శిలాదిత్యుఁడు ప్రవేశించును.)

శ్యాముఁడు.—వచ్చెరా! గోళకుఁడు.

లలాముఁడు—సోమపుత్రుని గోళకుఁడనిన వానికిఁ గోపమువచ్చును.

మహిషుఁడు.—ఛీ! ఛీ! ఏమి మాట లాడెదరు. ఒకనికిఁబుట్టి మఱియొకని పేరు చెప్పు
దుర్మార్గుడు వీఁడు కాఁడు. వీఁడు గంధర్వుని పుత్రుఁడు.

వృషభుఁడు.—పాపము. అగ్ని పుత్రుని గంధర్వపుత్రుఁడనియు సోమపుత్రు
డనియుఁ బలుకుట పాడికాదు. అటు పిలువకుఁడి.

శ్యాముఁడు.—ఈవిధవ లుండి యెవరికొడుకు వీ డైనది జూచిరి కాఁబోలు? మంకలు
జింకు లేక నటులాడెదరు. అన్నియు మునుకుక్కలే గాలి సర్వాంతర్యామి
యని పెద్దలు పలికెదరు. కావున మానుముని గాలికిఁ బుట్టెనని చెప్పిన నమ్మ
వచ్చును.

శిలాదిత్య:—ఓరీ: దుష్టాత్ములారా: మీరు క్రొవ్వి మాటలాడుచున్నవారు హెచ్చరిక.

లలాముఁడు:—ఓహెూ! వీఁడేమో దండించు చున్నవాఁడురా? అబ్బా. వీని
గాలి కున్నంత బలమున్నది కాఁబోలు. వీఁడు వాయుపుత్రుఁడు.

మహిషుఁడు.—కాదురా! వీఁడు రండ పెంచినకొడుకు. బలిష్ఠుఁడుగానుండు.

వృషభుఁడు—బహుబీజుఁడు. బలవంతుఁడు గాక దుర్బలుఁడగునా? (పిల్లవాండ్రం
దరు శిలాదిత్యుని బట్టికొందురు. వారిని వాఁ డంటుఁగ నెల్లరుఁ గ్రిందఁబడి
యుందురు.)

శ్యాముఁడు.—(వెఱచివడకుచు) లేదయ్యా! లేదయ్యా! నేనననను. నీకాళ్లపైఁ బడె
దను. నను రక్షింపుము. నాతండ్రి కొడుకఁనే నేను పుత్రుఁడను.

(ఉపాధ్యాయులు ప్రవేశించును)

ఉపా.—శ్యామా! ఏమి గద్దల మిది? మీ రేల వచ్చినవారిబలె నిటు పడినారు?

శ్యాముఁడు.—అబ్బా! నే జెప్పను. వచ్చియుంటినిపో.

ఉపా.—శ్యామా! భయము వలదు. తెలుపుము.

శ్యాముఁడు.—నను జంపిననుఁ నేఁ దెలుపను. అబ్బా! మీరు నేనుఁ జెప్పనాఁడు వానినే యడిగి తెలిసి కొనుఁడు.

ఉపా.—ఆదిత్యా! ఇది యేమి గందరగోళము?

శిలాదిత్య.—అయ్యా ఆశ్యాముని నడిగి దెలిసికొనుఁడు వాఁడే యాదికారణము.

శ్యాముఁడు.—నేఁ జెప్పను అయ్యవారియెదుటఁ జెప్పుమనునది వెలుపట వచ్చినపిదప చంపునది. నాకుఁ దెలుసును.

ఉపా.—ఆదిత్యా! నీవే దెల్పుము. త్వరలోఁ దెల్పుము.

శిలాదిత్య.—అయ్యా. వీరు న న్నవమానపఱచిరి. నేను తంతిని. వీరు వచ్చిరి. వాఁడు తప్పించుకొనెను. అంతలో మీరు వచ్చితిరి.

శ్యాము.—స్వామీ! మీరు రానిచో నేను చచ్చి యొకగడియ యగుచుండెను.

ఉపా.—ఆదిత్యా. ఏమి యాగడ మిది? వారు నిన్నే మనిరి,

శిలాదిత్య.—ఆశ్యాము నడిగి తెలుసు కొనుఁడి. నే నామాటల నుడువఁ జాల. నే నుచ్చరింపను.

శ్యాముఁడు.—నేను మొదటనే చెప్పను. ఆదిత్యునిఁ జూచినయముని జూచినరీతిగ నా కగబడుచున్నది.

ఉపా.—మీ రివ్వరుఁ దెలుప రని నే నేమి చేయఁగలను? రాజున కివ్వార్త నిపుడె నేఁ బోయి దెలిపెద. మీరును రండు.

శిలాదిత్య.—అగత్యముగ వచ్చెదను.

శ్యాముఁడు.—నే ను వచ్చెదను.

ఉపా.—రండి. పోదము.

(నిష్క్రమించుట.)

తురీయరంగము.

బలభిపురి రాజునాస్థానము.

బలహరిరాజు - మంత్రి క్రోధవర్మ - సేనాని చండశాసనుఁడు
శిలాదిత్యుఁడు - శ్యాముఁడు.

(ఆసనాసీనులై యుందురు.

బలహరిరాజు.—

చ. మనము విచారమగ్న మయె మంత్రికతం బది యేమొ నిన్న రా
త్రిసి నిదురించువేళఁ గడు తీక్ష్ణకరం బగుస్వప్న మయ్యె భా
నునికఁ వహ్ని కీలలు నను౯ వెసఁ జుట్టుచు వేఁచినట్టు భీ
తిని వడి లేచి ఉచ్చపడితి౯ గర మబ్బుర మిద్ది యారయు౯

మంత్రి. మేల్కాంచినతరినుండి నాయుదరం బది యేమియో కేలిడి కలం
నట్టుచలించుచున్నది. దీనికిఁ గారణంబు తెలియరాదు.

అనుబంధము 14.

క్రోధవర్మ.—రాజన్యా. కలలకై యింత కలఁత యేల? పిత్తప్రకోపం బైనతఱి
చిత్తం బుత్తలపడును. అట్టి దశలో మనుజుఁడు కనరానికలలు గాంచును.
అట్టికలలనుండి మనుజుల కేకష్టసుఖంబులు గలుగవు

క॥ కలలకు ఫలములు గలవే?
తలఁప మరీచికలజలము తథ్యం బగునే
వలదీవంతలు మానుము
యిల సుఖముగ నేలి మనుము హితమిది కనుమా.

సార్వభౌమా. ఈబలభిపురి నాకనగరం బనియును నీవు భూలోకదేవేంద్రుం
డనియును లోకాళినిను నేకాలము పూజించుచుండ నీకు వచ్చినభయమేమి?
కలలు నీనుఁ బోలు బలశాలినిఁ గలంపఁగలవా?

ండశాసనుఁడు.—రాజశేఖరా. చింతకుఁ గారణం బేమి. వైరులునామావశిష్టు లై గిరిగహ్వరంబులు చేరిరి. వారిరాజ్యంబు నీకు సమకూరెను.

ఉ. కానవె కాని వారిని వగన్ వెగ డొందఁ గఁ జేసి మొన్ననే
కానలఁ జేర్చి వారికినిఁ గన్నయవస్థలు గూర్చి పేర్చి స
న్మానము నందితిన్ రిపులమండల మెల్లను మీకు నిచ్చితిన్
భూనుతక్షత్రియాన్వయవిభూషణ కారణ మెద్ది చింతకున్.

సార్వభౌమా. మదవిరోధివర్గాంభోధికుంభసంభవుఁడ వై పాతకారికాండకాన పావకుఁడ వై ప్రమత్తశాత్రవమదావళపంచాననుఁడ వై గర్వాంధీభూతపరిపంథివా వాహప్రభంజనుఁడ వై పరాక్రమవిక్రమంబున నీవు రాజ్య మేలు చుండ సకలజను దపైఁ జే యిడుకొని సురక్షితముగ నున్నవారు. ఇపుడు వచ్చినభయ మేమి? నూహ్యాకులతకుఁ గారణంబు లేదు గదా? కలలు మనబోటిధీరులఁ గలఁపఁ గలవా?

అనుబంధము 15.

లహరి.—అమాత్య. సేనానులారా? మీసాంత్వనోత్సాహవచనంబుల నే సంతుష్టిఁ జెందితిని. జరిగినవార్త మీకుఁ దెలుపక యుండుట యర్హంబు కాదని తెలిపితిని. గాని కలలకు నేను వెఱతునా? సేనానీ! ఆసియాఖండమునుండి యన్యదేశ్యులనేకులు వేలకొలది వచ్చి సింధునదియుత్తరభాగంబున రాజ్యంబులు స్థాపించు చున్నవా రని యిటీవల వార్తలు వచ్చు చున్నవి కదా? మీ రెవ రైన నదివిచారించితిరే?

ండశాసన.—మహాప్రభూ! వేగులవారిని బంపి సమస్తము విచారించితి. యయాతిసార్వభౌము డేలినసామినగరముదారిగ ననేకు లాసియాఖండమునుండి వచ్చి చేరినారట. వార నేకజాతివారలుగ నున్నవారట. కొందఱు గీతిలఁట. మాణులు గొందరఁట. కొందఱు గార్థబీలు లట. కొందరు పార్థివు లట. యవనులు గొందరట. వారేలయాసియాఖండంబు వదలిరో కారణంబు దెలియ కున్నది. సింధునదికి నుత్తరభాగప్రదేశము వారివసతికి చాలక ఆనదిని తరించి యాహిందూస్థానమును తమభుజపరాక్రమమున జయించి యాక్రమింప దలంచినారట, మీసేవకుని శరీరమున నూపిరియుండ నావని మెన్నటికిని గాదు. సుఖముగ మీరు రాజ్య మేలుచుండుఁడి.

(భటుఁడొకఁడు ప్రవేశించును)

భటుఁడు.—మహాప్రభూ. జోహారు. స్వామీ. ఈపురి యుపాధ్యాయుఁడు తమదర్శనమునకై వచ్చి కాచికొన్నాడు.

బలహారిరాజు.— సేవకా! పిలుచుకొని రమ్ము.

(భటుఁడు పాధ్యాయులను బిలిచికొనివచ్చును.)

ఉపాధ్యాయుఁడు.—రాజకులచూడామణీ! అరిరాజ మందాంధకార తరణీ దీనజన దైన్య వినాశక చింతామణీ! సకల సద్గుణగణమణీ! నామనవి వినిచెద. నేను మీగర్భవాసంబునఁ గలజనులలో నొకఁడను. బాలురకుఁ బాఠములు చెప్పి జీవించువాఁడను. ఆదిత్యుఁడనెడియొక బాలుఁడు నేఁడు నేను పాఠశాలకుఁ బోవునంతలో నాశిష్యుల నందరినిఁ జంపినవాఁడు. ఒకఁడుమాత్రము వానిబారిదప్పించుకొనిపారుచుండ నే నడ్డుపడితిని. కలహమునకు మూలకారణంబు వారిరువురిలో నొకరైనను దెలుపక యున్నవారు. కావున ప్రభువుల కీచిత్రవార్తఁ దెలుప వచ్చితిని.

బలహారిరాజు.—ఏమీ ఉపాధ్యాయులవారూ ఒకబాలుఁడు పలువురినిఁ జంపెననునది చిత్రంబు హింసింపఁబడి మిగిలిన మీశిష్యుఁడు కలహమూలకారణంబు మీకుఁ దెలుప దనునది మఱియు జిత్రంబు. ఏదీ. వా రిరువు రిచటికి వచ్చి నారా.

అనుబంధము 16.

ఉపాధ్యాయులు.—ప్రభూ. వచ్చినవారు. పిలిచెద.

(అనుచు నాదిత్యుని శ్యాముని బిలిచికొని వచ్చియెదుట నిలిపి)స్వామీ. వారు. వీరేను.(ఆదిత్యునిఁజూపి)వీఁడే నాశిష్యులనుఁజంపి కారణంబుదెలుపక యుండువాఁడు

(ఆదిత్యుఁ డచట నొక్క పీఠముపైఁ గూర్చుండును)

బలహారిరాజు.—ఓరీ. నీ వెవఁడవు? దుర్గర్వపూరిత బాలునిరీతిగఁ దోఁచెదు.

ఆదిత్యుఁడు.—ఓరీ. నీ వెవఁడవు? రాజ్యమదాంధీభూతచేతస్కుఁడ వని నాకుఁ దోఁచెదు.

బలహారిరాజు.—(కోపమునలేచి) ఓరీ. భటా. వీనిని గొనిపోయి చెఱ నుంచుము.

(భటుఁ డాదిత్యునిఁ బట్టుఁ బోయి ద్రోయించుకొనిచచ్చును) (చండశాస

సునిం జూచి) చండశాసనా! వీనిదోర్దండంబులు ఖండించి వేయ నుంపుము.
చండశాసనుం డాదిత్యునిశరీర మంటుగ నై యాదిత్యుఁడు వానిని (గ్రింద వై
చి చంపును. బలహరిరాజు ఖడ్గ మూని చంపెద నని వచ్చును. రాజు చేయి
యటులనే నిలచి పోవును. (ఆదిత్యుఁడు రాజునుఁ జంపి సింహాసన మెక్కి-)

ఆదిత్యుఁడు.—(మంత్రినిఁజూచి) ఓరీ నీ వెవఁడవు?

క్రోధవర్మ.—స్వామీ నేను మంత్రిని. క్రోధవర్మను.

ఆదిత్యుఁడు.—మంత్రీ. శిలాదిత్యుఁ డీదినము నుండి బలభిపురిరాష్ట్రపురా జని దే
శ మెల్లెడలఁ జాటింపుము. నా కేదేశపురాజు లోఁబడఁడో వానిపై నేనే
దాడి వెడలి వానిఁ జంపి యారాజ్యం బాక్రమించెద. ఇప్పుడే యాపని నొన
రింపుము. పొమ్ము. (మంత్రి వెళ్లును.)(ఉపాధ్యాయులంజూచి) ఉపాధ్యాయు
లవారు. మీరు వచ్చినపని ముగిసినది. పొండు. (శ్యామునింజూచి)ఓరిశ్యామా!
ఇఁక ముందెవరిని హాని సేయక బుద్ధిగలిగి బ్రదుకుము. వెళ్లుము.

(అందరు నిష్క్రమింతురు.)

క॥ శశిమంగళ బుధగురు శు
క్రశనైశ్చర రాహుకేతు గ్రహములలోనన్
యశమును గాంచు ది శా
భ్రశగతి సాక్షాత్కరించి ప్రేమన్ గనుమా.

తండ్రీ నీవరదుహాత్మ్యంబున రాజునుఁ జంపి రాజ్యంబు సాధించితి. ముందు
వారిఁ దోఁచక యున్నది. నీతనయుని సరసం జేరి కర్త. వ్యంబు దెలుపుదు వని నినుఁ
వార్చి వేఁడెద.

సీ. సర్వలోకంబుల సంచరించెడి దేవ
సర్వార్థదాయక సర్వరక్ష,
ద్వాదశాత్మక హరిదశ్వ దివాకర
పద్మినీ సమ్మోదపదవిహార,
సుప్తునిఁ బ్రేరేచు సప్తాశ్వ పూషణ
లోకబాంధవ భువనైకనేత్ర,
అంబురుహాప్త కాదంబినీ కారణ,
అంబరమణి విపదబ్ధితరణి.

గీ. ఋగ్యజుస్సామవేదశరీర వీర
సత్పథవిహార సాధుపోషణవిచార
ఆశ్రితానందకర విబుధారిహార
తిమిరపరిహార మిహిర వేగమున రార.

(సూర్యుఁడు సాక్షాత్కరించి)

సూర్యుఁడు.—తనయా. వనటు వలదు నీతల్లిని నీసోదరినిఁ బిలపించికొని సుఖము రాజ్య మేలుము. నీరాష్ట్రపుజను లందరు నీవు దైవ మని పూజించు చుం రు శిలాదిత్య సార్వభౌముఁడని నీవు పేరందుము. వేదబాహ్యులు కొందరు నీ నెల్లకాలంబు శత్రువు లై యుందురు. వారితో నీకు సంగ్రామంబు గలు చుండును. కుమారా! ఘోరారులపై నీవు సమరంబు జేయఁ దలంతు వే యీపురి నుండు సప్తాశ్వసరోవరంబు పూజింపుము. అందుండి సప్తాశ్వ ము వచ్చి నీద్వారాల నిలుచును. దాని నెక్కి ఆదిత్యసాలగ్రామంబు నీసరసను చికొని సంగ్రామం బొనర్చితి వేని నీకు జయంబు సమకూరును. తనయా ఆసప్తాశ్వసరోవరంబు మలినము గా నటులఁ గావలియుంచి కాపాడుము ఆజలము మలిన మైనచో సప్తాశ్వంబు నీ వంద సాధ్యంబు గాదు. సాలగ్రా మంబు నీదైవంబుగ నమ్మి కాపాడుము. ఏమరితి వేని నీవు చెడుదువు. నీజన లను సురక్షితముగ రక్షింపుము. ద్రోహులయెడ దండన మఱవకుము. పరనా రీసోదరుఁడవు గమ్ము. న్యాయవిచారమ్మునఁ బక్షపాతము వహింపకుము. దుర్మా ర్గులను సరసఁ జేర్పకు. మాతృపూజ మఱవకు కష్టసమయమ్మున ధైర్యము వదలకుము. ఈరీతి తనయా! రాజ్య మేలి దశదిశల నీయశం బసదృశముగని పుము. నే నిచట చాలకాలంబు నిలువం జనదు. పోయివచ్చెద.

శిలాదిత్యుఁడు.—తండ్రీ. వందనం బొనర్చెద

అనుబంధము 17.

సూర్యుఁడు.—శ్రేయస్కరుఁడ వై యుండుము.

(సూర్యుఁడు నిష్క్రమించును.)

(క్రోధవర్మ ప్రవేశము)

క్రోధవర్మ.—నేటినుండి శిలాదిత్యుండు రాజని చాటఁ బంపితి. నివాసంబునకు న రేర్పఱచితి. ముందే మొనరింప నాజ్ఞ యొసఁగెదరో.

లాదిత్యుఁడు.—మంత్రీ. ఈపురవరమునం దుండుసప్తాశ్వసరోవరం బహారహంబు, గాపాడునటులఁ గావలి యుంచుము. ఆజలము నం దెవరిని దమచరణంబులద్ద నీయకు. బట్ట లుదక నీయకు. దానిసరస నెవరును బోనటుల నిరోధింపుము. ఆవిషయంబున జాగరూకుఁడ వై యుండుము,

మంత్రి.—మహాప్రభూ! చిత్తము! స్వామీ! దేవరవసతికి నేవకుఁడు నిర్మించిన నగరంబు చిత్తగింప వేంచేయుమ రని వేఁడెద.

లాదిత్యుఁడు.—మంచిది! పోవుదము.

(నిష్క్రమింతురు.)

పంచమరంగము.

మదనుఁడు.—సీ. రమణీయలీలాకురంగచంచలనేత్ర
కాంతిని నిరసించు కనులఁ జూచి।
సితకరమండలద్యుతి సమ్మతింపని
స్మితయుతవదనసౌమ్యతనుఁ జూచి।
తుందిలషట్పదసందోహరుచిబృంద
మందగించెడికచ మొందఁ జూచి।
ఇంపైనపరిపక్వ బింబఫలంబుల
కావిచాయలతావిమోవిఁ జూచి॥

గీ॥ శ్రీ లసఁగ మించుపీనులఁ బోలఁ జూచి
దరము నెదిరించుకమ్రసుకంధరముఁ జూచి
చక్రయుగసామ్యకటికుచ చక్రయుగముఁ
జూచి నవమాలికను గూడ వేఁచినాఁడ.

ఆబిబ్బోకవతియబ్బినగబ్బిచనుగుబ్బలం జూచిఁ నిబ్బరము వీడి యుబ్బురపడి
. ఆపడఁతితొడతీరు రంభలను గేరు' మెడసౌరు కంబువుల మీరు. నడుముతీ
ంబరము గోరు. నడలపొగరు స్తంబేరముల దూఱు. ఆకలికి కచరుచి కంధరము

బోలు కుచయుగము ధరాధరము నేలు. వచనరచన మధురములచాలు. ఆమ
పతివదన మమృతసదనము. పద కుంబుజపదము. రదనము మదన కీరో
ము. ఆ శుకకల ననుం జేరి మీనకేతనుకలాపమునఁ దనివి తీరంబోరి యు
మీటిన మారతాపంబు పరిహరింప దేని నాశరీర మీధర నిలుపుట శక్య మగున
ఆసుందరదన నాకుం దగినదాన. ఆ రాజవదన మరాళ రాజయాన. రాజన
దరి తా ననుఁ గర్వించి నన్ను నిరాకరించునా? పరిణయంబు నిరాకరించె న
రతిరాజునాజికి బలాత్కరించి మానసాభీష్టంబుఁ దీర్చికొనియెద. వనితనుఁ గొ
వలరేని కాకలఁ దాటి వలవంతలఁ జిక్కి శరీరము స్రుక్కి మేను బాయ
కంటెను సుదతినిం జేరి సకలజనసమ్మత మగుపరిణయముఁ గోరి సమ్మతి
పనిచో వదలక మద మెదవుమదనకదనము బలవంతమ్మున ఫలింపఁ జేసికొ
పిదపఁ దత్ఫలం బెద్దియైన ననుభవించుట పౌరుషధర్మము. కావున నే నాధర
మవలంబించెద. రతిరాజునకు వెఱచినట్టు యౌవనాఢ్యులు ఛీఛీ నేలురాజున
వెఱతురా?

చ. పలుకులు ముద్దులున్ జిలుకుఁ బ్రాయము కాయము నెల్లఁబర్విగ
ములు చిలుకున్ నరాగరుచి మోహనబాణ యుగంబుఁ బోలు చూ
పులు చిలుకున్ జగాసిరులు పొందిగ సౌఖ్యముఁ జిల్కు మేనవా
చెలువులమిన్న చెల్వములు చిల్కుచుఁ జుల్కన నన్నుఁ జూచున

ఆకలికి కలయికవిషయము పెద్దలకు వదలఁ దగదు. రాజభీతిని వారు దీనిని
నంబునఁ గొనరు. నాసాహసమే దీని ఫలింపఁ జేయుటకుఁ బ్రాముఖ్యము ఎటులైన న
జేసెద. చేయక మానను. చేయక తప్పదు. ఆవనిత దినదినంబున సాయంకాలము
వనమున సంచరించు చుండును. అట్టిసమయమ్మున నే నెటులైన నటఁ జేరి ఆమ
కగాత్రినిఁ జూచి మాటలాడెద. ఆచెలువంపుఁజెలి చెలికత్తె లనేకులు నావలకు లో
బడినవారు. వారినాశ్రయించి యేతీరున నైన నానారినిఁ జేరి కోరిమిమీరఁ బల
రించెద. చూపెద నాసాహసము.

అనుబంధము 18.

(నిష్క్రమణము.)

శ్రీ

శిలాదిత్య నాటకము.

తృతీయాంకము—ప్రథమరంగము.

ఉద్యానవనము.

నవమాలిక. మదనిక. కళావతి.

అనుబంధము 19,

వమాలిక.—ఆహా. ఈయుపవనసౌందర్యంబు మానసానందకరం బై యందము మీఱినది. వసంతవల్లభాగమనము యౌవనరమకుఁ బ్రాప్తిలైనగాఁబోలు నా యేని శిశిరకాల శారీరవ్యాధిని తపయించి పసచెడిన దీనికినింతటి లక్షణాకారంబు లభించు నెటులు?

ఉ. ఈవనలక్ష్మి నెంత యని యెన్నుదు! మొన్న నె కాఁడె పేదయై
వావిరి వన్నె వాసి చెడి వాడుచు నుండెను! నేఁడు పల్లవ
శ్రీవిలసిల్లి గంధవహసేవిత మై ఫలగర్భితంబునై
తావినిఁ దేలుచున్నయది దైవపథంబుల హా దురూహ్యముల్.

వతి.—నవమాలికా. ఈవనరమకుఁ గలిగిన సౌభాగ్యము స్థిరమా? నడుమంతరపుసిరి శాశ్వతమా? తా మున్ననుభవించిన పేదఱికము తలఁపక యౌవనలక్ష్మియెంత విఱ్ఱవీఁగుచున్నయది. లలితకిసలయ పత్ర పుష్పఫల భూషణశోభితమై యువజనుల నెందరిని నెన్నివిధముల బాధించుచున్నయది?

వమాలిక.—చెలీ. నిజమాడితివి. మన మీరమ్య ప్రదేశంబుఁ జూచి సంతసించి విహారింతము రమ్ము. సఖీ.

క. మలయ గిరిమలయజంబుల
కలయిక భాగ్యంబు గన్న గంధవహుం డీ

తలమందలి కొమ్మలకును
గులుకుల నర్తనలఁ గఱవుఁ గోమలి కనవె.

కళావతి. ఈ కొమ్మల కులుకుఁ జూచితివా? ఎంత ముచ్చటగ నున్నది

కళావతి.—సఖీ. విటపరాజమును గూడు కొమ్మల వింతకులుకు లెంతవర్ణిం
నను దీరదు గదా.

గీ. గుచ్ఛకం బనుమిష గబ్బిగుబ్బగవను
చూపు నఱచాటు గను మరు లేపు మిగుల
కుట్మలం బనుమిష పల్లుకుదురుఁ జూపు
విటులఁ జూచుచుఁ జేసన్నఁ గుటికఁ జూవు.

ఈ కొమ్మల కుతూహలం బెంతగ నుండునో. నీ వాలోచింపుము. సఖ
ఈభూజరాజముల వర పుష్పములఁ గోరనిజవ్వను లివ్వసుధఁ గలరా?

సీ. కామినీ కలహంసగామినీ కానవే
కామాళు కంకేళి కాంచనముల.

నవమాలిక.—అలివేణి కలవాణి జల జాతనిభ పాణి
అరయవే కాసారవరము నిచట.

కళావతి.— మందయానా! యరవిందలోచన యెంత
యందమౌ మాకంద బృంద మిందు.

నవమాలిక. రాజబింబాననా రాజబింబాధరా
రాజిల్లుఁ గను భూజరాజి యిచట.

కళావతి.— గీ. పారిజాతమ్ము లివి గను వారిజాక్షి
నవమాలిక.— వారిజాతమ్ము లివె గను నీరజాక్షి
కళావతి.— నీరజాతమ్ము లవి యేల సారసాక్షి
నవమాలిక.— భువనజాతమ్ము లివె గాను మువిద యెలమి.

కళావతి.—నవమాలిక. మన నూతన సఖి వనవిహారమునకుఁ దానును వేగ వచ్చె
నని పలికియుండెను. రాక తడవైనను. ఏమి కారణమో.

మాలిక.—సఖీ. ఇంతలోనే వచ్చును. మంత్రిభార్య యేదయినఁ బనిపైన నిలువు కొని యుండవచ్చును.

వతి—మనరాజుగారి దేవేరి పుష్పవతినిఁ బిలిచితిని. ఆయమ నే రాఁజాలనని పలికెను.

మాలిక.—చెలీ. మావదినె గర్భవతి. కావున వనవిహారంబు సేయఁ జాలదు.

వతి.—నవమాలికా. మనము పుష్పాపచయంబునకు నాదిక్కునకుఁ బోవుదము రమ్ము (అనుచు వనము లోపలిభాగముఁ జేరుదురు.)

మదనిక ప్రవేశము.)

దనిక—శా. వెన్నుండన్నయి మున్నుపంచవను న్వెన్నంటఁగాఁ
జేసెనం చెన్నంగాబడె నన్ను మిన్నయి నే నీయింతిని న్జేరుచున్
జెన్నారంగను మోహపాశములలోఁ జిక్కించి నాప్రక్కనున్
గన్నెన్దెచ్చి యనంగకేళిఁ గలతున్ గల్యాణ సౌఖ్యంబులన్.

అహరినీలనికరచికురను వలచి గురుతరమోహాంధకారమునం బడి వెలివెడల రిఁ గానక యెవెరవును దోఁపక తుద కీసాహసం బూనితి. ఆమకురకపోలచెలుల ఁ జెలిమి యొనర్చి చెలినై యీతలమునకు వచ్చి పోవునంతటిస్వాతంత్ర్యంబుఁ బ కొంటిని. నేఁడు నామానసంబు దానికి న్వెలివేసి పనిసాధింపవలెను. కాదేని కా బు మీఱును. ఆరాజీవాననను బరోచీరాజున కిచ్చి వివాహ మొనర్ప మనరాజు రించినాఁడట. నావలచినబోఁటిని పరుఁడు రతికూటమునఁ గూడుట నాకుఁ గా ంటు యగును గదా? అకలాపికలాపకుంతల న్జేరి రతికలాపసల్లాపములు సలిపి ప్రేయసి యగురీతిఁ గావింప కున్న నాజీవన మొకజీవనమా? నా దొకసాహసమా?

ఉ. పేరు చెడంగ నిమ్ము మఱిపెద్దలు నన్ననిదూఱ నిమ్ము వే
సారక మిత్రు లెల్లరును సారెకు హేళి యొనర్ప నిమ్ము వా
దారఁగ నిత్యమున్ జనకుఁ డగ్గగ మండఁగ నిమ్ము భూవిభుం
డారయఁ జంప నిమ్ము వనజాక్షి రతిన్ గృతకృత్యుఁ డైతినేన్,

అయ్యో! అశైవాలధమ్మిల్లగుబ్వాసిత కేశజాలపరిమళము నానాసికాపుటము మక మూర్కొనినం జాలుగదా. అకురంగపాళికళాబింబాళికఫాలతలంబు నానిటల

ప్రదేశంబుఁ జేర్చినచో నానొసట విధాతవ్రాసినభాగ్యరేఖ యదియని నేఁ దలఁప నా
అమదచకోరలోచన మదన కేళిని నిమీలితలోచనయై వీక్షణాంచల మించుక నా
రింపఁజేసిన నాకది స్వర్గసుఖంబై యుండునుగదా? ఆప్రవాళారుణాధరరుచిరామృ
రసం బించుక గ్రోల నిచ్చిన నాయతనుతనుతాపం బాఱును గదా! అనగరాట్పరో
ధరి కుచకలశయుగ్మంబు నాహృత్పీఠంబున మంగళదాయకంబుగ స్థాపించినచో
నెంత ధన్యుఁడ నగుదునో గదా? వేయేల. ఆయరుణాంబజాతచ్ఛవినోపమాన సదమ
చరణ తనకోమలచరణాంబుజాతంబున స్మరసంగరంబులో నాశరీర మించుక సోకిం
న నేఁ బరమపదానందం బందుదును గదా. ఆకలికి ఆ చిలుకలకొలికి ఆమరుని పూ
లికి తనకలికిపలుకుల ననుఁ గలయఁబలికినచో చెఱుకువిలుకాని పూములుకుల
లుకు తలకంజేసి కలకాలంబు నా కీయిల యే స్వర్గలోకంబని శాశ్వత సుఖానం
బంది యుండనా? ఇఁకఁ గాలవిళంబము సైఁపనోప. ఆకులుకులాడిం జేరెద. దా
చెలికత్తె నచ్చుట దానినుండి యేదోయొకనెపంబున నెడఁబాపెద. అనవమాలిక చి
వృత్తిఁగని నాకలికిరూపంబు మాని నాకార్యంబు సాధించికొనియెద.

కం॥ హృదయము యదరకు బెదరకు
మదరాక్షినిఁ గలతునేఁడు మదనక్రీడన్
పదిలముగను మా ప్రాణా
పదకున్ భీతిలను నేనుబడఁతినిఁగూడన్.

(అనుచు మెల్లనఁబోయి కళావతినిఁ జేరి దూరమున బిలిచికొనివచ్చి

సఖీ! నీవిఁక దూరమ్మునకుఁ బొమ్ము. నే నానవమాలికనుఁ జేరెద.

కళావతి.—సఖా! నాకేమో భయమయ్యెడు. కార్యము వికటించి ప్రకటన యయె
నేని మేమంతటఁ జెడినవారమగుదుము. అందరు ననుఁబోలు చపలచిత్తలుం
రని తెలియుము. ఎగ్గులొగ్గులు చూచి సమయముగాఁచి చిత్త వృత్తిఁదెలిసి మ
వృత్తిఁ ద్రోసి యాతురపడక గుట్టు విడవక నీతిఁజెడక యోపఁదఁతి నడవడి
గని పలుకు బడి విని పని సాధింపుము. కాదేని కీడు మూడును. హెచ్చరి

మతనిక.—మోహనాంగీ. నాకిన్ని హితంబులు దెలుపవలెనా? ఇన్ని వెరవులు గ
పవలెనా? నిన్ను నే నలనాఁడు సాధించునపు డెన్ని యగచాట్లు బడి నిర
హారంబులు విడి యెంతబడలితినో నీకుఁ దెలియదా? కడకు సాధించితిన
వదలితినా? నవమాలిక యేమి యాఁడుది కాదా? దాని శరీరము తొాతఁ

నదా ఈయుపవన పవనశైత్యమున కది యిటికి పురుష పరిరంభణ సుఖంబు గోరకయుండునా? నీకే భయమువలదు. నావనినేఁ జక్కఁ బెట్టికొనియెద. నీవు కంటికగపడనంతటి దూరమున నుండుము.

వతి.—సఖా? నీయిష్టము, నేదూరంబునకుఁ బోయెద. (దూర మేగును)

దనిక.—నేనును మెల్లనఁ బోయి యొకచెట్టు మఱుగున డాఁగి యీనవమాలిక యేమి చేయునో చూచుచుండెద.

(అనుచు నొకచెట్టుప్రక్కన డాఁగియుండును)

మాలిక.—అహా! ఈయుపవనంబునకు నేవచ్చినతటినుండి నాశరీరమే యొక వికారమై యేమేమో తలంపులు గలుగుచున్నవి. నావరుఁ డిచటికివచ్చి వివాహమాడి నన్నెన్నడు రతిసుఖంబులఁదేల్చునో? అట్టి పురుషసాంగత్యంబులేని జవ్వనిబ్రదుకు వ్యర్థము. ఇపుడు నే నేమి చేయుదు. ఎటు తాళుదు. ఈ యామని యామేనుఁగయై నన్ను వెన్నంటి బాధించుచున్నయది.

సీ. మదనాగమును బోలు మదనాగమను పద్మ
వదనల పాలిటియాపద నిజమ్ము.
నవయావనాగమ నారీజనాళికి
నివ్వనాగమ మెటు లింపునించు.
కీరసంహా హామా యీరసమున హెచ్చి
సారసవదనలఁ గేరు చుండు.
ఆశరి జాతిమై యీశర జాతము
శరశరు శరజాలి శరధి యయ్యె.
తనువన నేమి జీవనమన నేమియీ
వనఘవనమ్ము జవ్వనుల పోఁక.

గీ. పికము పికవాణి రోపిక పెంపుఁ జెఱచు.
కోకములు కోకకు చలకుఁ గోకములగు.
అళులో యుళి బృందవేణుల యళులుగావె.
ఏలవచ్చితినీ నేలఁదాళఁ జాల.

హా! హా! కడుకష్టమాయె. ఈదక్షిణ వాతపోతములు దాక్షిణ్యము మాని య తుషమారుని పక్షమవలంబించి నను శిక్షింపఁ దొడంగె. ఇఁక ననురక్షించు వారెవ అయ్యో. పోరామినిఁ జెందిన యీకీరాళికి నే నేనేర మొనరించితి. ఇవి యేల న గేరి మాటలాడి వైరము సాధించెదు.

ఉ. కీరమ వైరమాయిటులఁ గేరుచుఁబల్కెదు నే రమేమి? య
మారుని తేజినీవయిన మాత్రననారుల పాలిమారివై
కూరిమినీఁగనౌనె? యిటుక్రూరము పూనఁగనౌనె? మాటల
బోరఁగనౌనె? పోరచులపో సరమౌనె? విచారదూరవై.

చిలుకా పలదీ చిలుకపలుకులు. రామతమ్మా రామ రామయని పలుకుచు రా రాదా? కోకిలల కేల యీకిలకిలారావములు. కాకులచేరక్షింపఁబడి కామమతి న నది పరభృతములకు లోక సమ్మతమతి కలుగునా? వానిని వీనిని నన నేల? సర్వలో ధారకుఁడగు శ్రీహరికి కుమారుఁడగు మారుఁడు కుమతియై యీరీతి నారులపైఁ పోరుచుండ వానియధికారమునకు లోఁబడిన పక్షుల నన నేల?

మ. మదనా యీమద మేమి? సమ్మదమొ? సన్మాన్యమొ? యీరీతినా
పదలన్ముంపఁగనప్పదాళిఁ బరభృత్పాళిన్ శుకాళిన్ - వళిన్!
మదిరాపానమదావళిన్ గలగి నీమర్యాదల న్బాసియీ
మదిరాక్షిన్ వెతఁబెట్టఁగానగునె? పొమ్మా నీకునే నోడితిన్

మారా! నారులకుమారకుఁడై యీకీడిఁ గా టింతురా. నీవు కుమారుఁడవై నీవైరి నీ శరీరము తన నొసటికంటి మంటచే గాల్చిన త్రిపురవైరి లేడా! అబల నాపై నీ బలము జూపిన నే నేమి చేయఁగలను. నీకు నే నోడితి. నీశరణం నా జోలికిఁ రాకు. (అనుచు నిట్టూర్పులు సారించుచుఁ గూర్చుండును.)

మదనిక.—(అగపడి సరసం జేరి)

అనుబంధము 20.

ఓహో? నవమాలికా. ఏకతముగఁ జేరి యేకత మీగతి వెతఁగుందెదవు? (మాలిక యూరక యుండును). నీవు తెలిపిన నేమి. తెలపకున్న నేమి. నేఁ దెలియ లనా? జవ్వనులందఱు నొకపదవలో నే యుండువారు. ఇట్టివిహారతలములందు పుర సంయోగా ఖిలాప దేమిత్కృటముగఁ గుందుచుందురు. ఎవరికిఁ దెలియని దీవా

కి రహస్యమేల? నాకునట్టి యభిలాష లేదా? ఈ చందనశైలమందమారుతము కం ర్పునకు సహాయముగ సుందరుల నేఁచు చుండునుగదా? అనంగునకుఁదోడై యంగ సారంగముల భ్రమింగఁ జూచునింగములు గదా యాభృంగములు. మొకమొక వదు కములలోపికను బాపి పికవాణులను గాదికలఁ బెట్టు కార్మికములుగదా? ఈ శా రూతలు గూడ శారిక లామారునిఁజేరి నారులపాలిమారులై పోరునుగదా? కి! ఈకలువ లావలరేనికఅకుములుకులై చిలువలం బోలి చెలువుగత్తెలను గఁలఛు ండునుగదా? ఆతనుని చేతినిశాతానిధారలై నూతనశాతోదరుల నేతజీనిఁ బరిత వఁ జేయు పెనుభూతములుగదా యాచూతములు. మదిరాపానమదమున మదిఁ యక మదిరాక్షుల యెదలపైఁ బొదలుచు మదనుని గుణము వహించి నినదంబులు యుచుండునుగదా యీమధుపాళులు! సఖీ! ఈబాధలు నాకు లేవా? నాతోరహ మా? నిను బాధించువాఁడెవఁడు? నిజము దెలుపుము. మున్ను బాణాసుర నందన గు నుషాకన్యకుఁ జిత్రరేఖ తోడ్పడినరీతి నీకు నేఁ దోడ్పడెద. నీమనోభీష్టంబు పుము. నిన్ను బాధించు వాడెవఁడు?

మాలిక.—సఖీ- నీతోడనా రహస్యము? ఇది యంతయు నామదనుని ప్రభావము.

దనిక —చెలీ. మదమందుము? మదనుఁడేనా నీమనము గలంచువాఁడు. వాని నిపుడే నీసన్నిధినుంచెద. నాప్రభావము గనుము. నే యక్షిణీవిద్య నేర్చిన దానను. ఇంచుక యీఅడిల్లి యుండుము. నే నిపుడే వచ్చెద. (అనుచుఁ దటాలునఁ బోవును.)

మాలిక.—ఏమి యీనా చెలికిఁ బిచ్చి పట్టెనాయేమి? మదనునిఁ బిలిచికొని వచ్చెద నని నిలువక వెడలెను. మదనుఁడు శరీరసహితుఁడై దీనికి దొరకునా? వెఱ్ఱి దీనికి ముదిరినది.......ఏమీ. ఈ చెలిమాటలు వెఱ్ఱి మాటలు కావు మంచి చతు రతఁగలిగి మాటలాడుచుండును, అయ్యో! ఏ పురుషునిఁ బిలిచికొని వచ్చు నోకదా? ఏమి నేయుదు? మదనికా. మదనికా. (యనియఱచును) ఏమీ. మదనిక వెళ్లినదే? దీని దేమయిననను గృత్రిమాలోచన యుండునా? కృత్రిమాలో చన చేయు నంతటివైరము నాపైన దానికేమియున్నది? ఏమీ తెలియకుండా యెనే? నాసఖి కళావతి యేదిక్కున నున్నదియో? ఏమియునుఁ దోఁచదా యెను. కానిమ్ము. అదిరానిమ్ము

అనుబంధము 21.

(మదనుఁడు ప్రవేశించును.)

మదనుఁడు.— (నవమాలికంజూచి) ఓ మత్తమధుకర నికరవ్యాకీర్ణచికురా. నీయ
నతి శిరసావహించి నీసరసఁ జేరితి. ఓ రాకానిశాకరాననా! నీ చ
సేవకుఁడను. పిలిచినపని నిలిచి నీ చెలిమికిఁ బాత్రునిగ నొనర్పుము.

నవమాలిక.—(అచ్చుపడి యేమియుఁదోఁపని దానింబలెనిలిచి, మదనుని నొగాల
జూచి సందియించి) ఓరీ. నీ వెవఁడవు? ఇటు కేలవచ్చితివి. ఈ యుపవనం
నీ వెటుచేరితివి?

మదనుఁడు.—కుటిలాలకా! ఈ మటుమాయలమాటలేల? నీ చెలి మదనికనీపనుపని
న్నుఁ బిలచికొనివచ్చెను. నే నీరాజమంత్రికుమారుఁడను. మదనుఁడని
నామము.

నవమాలి.—ఓరీ మదనా! ఆ మదనికయేదీ? వచ్చినదియా? పురుషుఁడ వగుని స్త్రీ
భవనంబులోపల రాజభటులెటు విడిచిరి ?

మదనుఁడు.—ఓ ఆకర్ణాంతవిశాలలోచనా! ఈరాజభటులకు వెఱచి నీ చెలి మ
నిక తన వేషంబు నాకు వేసి నన్నీయుపవనంబుఁ జేర్చెను. ఆతవ నాస
వేషంబున నే నీసరసఁ జేరితి.

నవమాలిక,—ఓరీ మదనా! ఆ మదనిక నీవెంట రాదాయె నేల?

మదనుఁడు —ఓ చకితకురంగశాబనయనా! అది రాదాయెను. కారణమేమో తెలియ

నవమాలిక.—ఓరీ కుహకమానవా! నిజముపలుకుము. నీముఖవిలక్షణంబును నీయా
రవికారములును నీ పలుకుఁబడియు నీ కంఠధ్వనియును జూడనీవే యా
నికమామికఁ బాని మోసమున నాసరస నుంటివని నాకుఁ దోఁచెడు. నిజ
పలికి ప్రాణంబులు నిలిపికొనుము.

మదనుఁడు.—ఓరంగత్సురకరభాంగీ, అట్టి మోసభంగిని నే నటింతునా?

నవమాలిక.—ఓరీ! మదనా: నీవే యాకృత్రిమ మదనికయని నిర్ధరించుట కనేక
ణంబు లున్నయవి. నీవు వయోవంతుఁడవే. క్షత్రియకులోద్భవుఁడవే నీ
ముతే మాయెను?

...నుఁడు.—(మోముద్రిప్పికొని. అయ్యో యనుచు) నవమాలికా! మీసఖుల నేను కొన్ని దినంబు లుంచెదను. కొన్ని దినంములు దీసెదను? అవిపురుషోచ్చా జనితగళితములు.

...మాలిక.—కృత్రిమపురుషా! నీవు మోసగాడవు. నిలువుదొంగవు. నీయెదుట నే నుండఁ జనదు. పోయెద. (అనుచుఁ బోవుచుండ.)

...నుఁడు.—(అడ్డముపోయి) బాలాగోలవై పోవలదు.

ఉ. పోయెదవేల నీవు? నవఁబోఁడిరో పోయిన నాదుజీవనా
పాయముగాదె? భావభవభల్లము ఝల్లనిపించునుల్లమున్
ప్రాయము జవ్వనీ! యిటులఁ బాయఁగఁద్రోయఁగనౌనె నీకరో
కాయజుఁడంగమున్గలఁచి కాఁకియఁ బెట్టెడుఁ జూడుమాదయన్.

ఓ సంఫుల్లారవిందనయనా. సంకోచము నీకేల? అలరులవిలుకానియలుగులంబడి ...లపించునాకు నీపరిరంభణసుఖ మిచ్చి ప్రాణము రక్షింపుము. కాముతాపత్రుట్క...డనై కామినీ! నీమధురసధురమగు నధరామృతపానంబుఁ గోరితి. శుకవాణీ. శుక...లానింపఁదగు నీరదనాంశుకసుధను పానీయముగ నిచ్చి నాదప్పిఁ బాపుము. నిగ్గ...! జిగ్గుజిగ్గుమని నిగ్గులూరునీకరమూలరుచులు సిగ్గుపడి దాచెదేల? నన్ను వెలివానిఁగ...చెదేల? రత్నరుచిదీపితమృణాళనాళబాహా. ఈవిరాళి నేఁతాళఁజాల. నీతరంగా...విలాసరుచిపాళిని ముంచి నీకతాతలనితంబబింబములఁజేర్చి మనోజరాజ్యరమ...బట్టంబుగట్టుము. పల్లకసుమగంధీ. వెయ్యేల. నా కిల్లాలవై రతిసుఖమిచ్చి ...కుఁడగు మారునిముల్లకబుద్ధి మాన్పుము. నీచరణము లంటి వేఁడెద.

అనుబంధము 22.

...మాలిక.—

పొగురా పోసరమా వదోమదము పో పూఁబోఁడు లిచ్ఛాగతిన్
నగరోద్యాన విహారలీలలయియుండ న్నారువేషంబునన్
జిగురుంబోఁడులఁ జేర నీకు నగునా? ఛీ ఛీ దురాత్మా ఖలా
మగవాఁడౌదువె నీవు మానినుల నిమ్మాడ్కిన్ విడంబింపఁగన్?

ఓరీ కుహకమానవా. కుసుమకోమలాంగులతో నిట్టి కుత్సితములు సేయువాఁ నీవొక మగవాఁడవా? పడఁతులెడ నిట్టి వెడఁగులు చేయకు. బుద్ధిగలిగి బ్రదుకుము ...!

కాదనుఁడు.—కలికీ నేఁ బోవుదు నెచటికి. కులుకుజిలుకుచు నీవు చిలుకపలుకులు పలు
చుండ నిన్నెడబాసి నే బోయి యేమి సేయుదు. ఏమి సేయఁగలను. మానసం
నీసరసపదలి యీశరీరముతో నే నెందుజనిన నేమి; ఎందున్న నేమి? ఇంతి
కాంతీ. ఇంపొందునీపొందునందినఁగదా కందర్పునిదర్పము డిందుపడఁజేసి
సానందంబుఁజెందెద. ఓలవలీదళకపోలా మాయోపాయంబులు మానినులకె
తగవగునా యని ప్రశ్నించితివి

సీ. తగవగునేనీవు మగవాఁడవేయని
యగునె యోమగువ నన్నడుగ నిటుల!
మగువలతగు లయోమగవారికె గులగు
చిగురుఁబోఁడిరో దీనిఁ జెప్ప నేమి!
నగరాట్పుయోధరీ నగవైరినారికై
వగలూఁతికోడిమై మగువనందె॥
అతినియతనిఁబూనియతియు యక్రీడి తా
సతినిసాధించెసమ్మతినిఁ బడసి॥

గీ॥ కానవేబాల కష్టావమానములను
యౌవనాఢ్యులు గణియింపర వనిలోన
కష్టసాధ్యపుఁబనులచేఁ గలుగు సుఖము
గాన మోసఁపువేసానఁ గానఁబడితి॥

ఉడురాజవదనా! నిన్నుఁ బడయ నేఁ బడినపాటైననుఁ గని నీవైన నాకు
లయనురాగపరిమాణం బెంతయనునదియూహింపుము. రాజ్యపదాన్వయజాత
అమాత్యసుతులను పెండ్లిఁగూడఁగూడదని విధియున్నదియా? లేదుకదా? రాజ్య ప
బు దైవయత్న ఫలంబుగాని పురుషప్రయత్న సంజనితఫలంబు గాదుగదా! దానిని
నము పాటింపఁదగినది కాదు. ఇఁకఁగులశీల వైభవముల నేను హీనుఁడను గాను. కా
న గాంధర్వంబున నను వివాహమాడి యిపుడే రతికేళినిఁ గూడుము. నిన్నెడఁబాసి
నుండఁజాల.

నవమాలిక.—ఓరీ. నీచాధమా. నాదారి కడ్డుపడకుము. తిమ్ము. నేఁబోయెద.

నుఁడు.— ఇంత యొనరించినది నిన్ను వదలుటకేనా! సారసనయనా. ఈదిన
ము నీరతిసుఖానందవార్ధినిఁ దేలవలెనొకటి. విషాదవిచారావమానాంబుధిని
మునుఁగ వలెనొకటి. ఇదియ నా సంకల్పము.

మ. తరుణీ భావభావానుగంబులకు నేఁడ శక్ రతిక్ గూడవే॥
నిరతానందము యుండ నైవెలసెదక్ నీరేజపత్రేక్షణా॥

మాలిక.—దురితాత్మా సరికాని దీ నడత. ఛీ దోషంబు వాటిల్లుఁబో
పరితాపంబగు నీకు దీని వలనక్ బాటింపరా కానరా।

(అనుచుఁ నవమాలికపైఁబడ బోవును. నవమాలిక అటులిటుఁ జరుగుచు నీలవై
ను. భటులు వచ్చిమదనునిఁ బట్టికొని తీసికొని పోవుదురు)

(కళావతిప్రవేశము.)

వతి —సఖీ! యేమి యీ దడబడలు. భటులేల వచ్చిరి. నీవేల యీాలవేసితివి?

మాలిక.— సఖీ! నీవెచటికిఁబోయియుంటివి? ఇంతతడ వేమిచేసితివి?

వతి.—చెలీ! పుష్పాపచయంబున కాదిక్కునకుంబోయి యచటనొక లతాగృ
హంబునఁ గూర్చునియుండఁ గంటికి నిదురవచ్చినట్లాయెను ఇంచుక విశ్రమింత
మని పరుండఁ దెలివిలేనినిదురవచ్చెను. నీయీాల విని లేచితిని వచ్చునంతలో
భటులు మరలుచుండిరి. సఖీ నీవార్తయేమి? భటులేలవచ్చిరి?

మాలిక.—కనకలతా! ఈ కాలమున నెవరిని నమ్ముటకు రాదుగదా. మనకుఁ జెలిక
త్తెగనుండిన మదనిక వాస్తవముగ స్త్రీకాదు.

లత.—(అబ్బురము నటించుచు) ఏమీ—ఏమీ. ఆది స్త్రీకాదా. మఱియెవరు.
రాక్షసియా—పిశాచమా. భూతమా.

మాలిక.—చెలీ! మంత్రి కొమారుఁడు మదనుఁడు మదనికవేషంబుఁదాల్చి నీవు లేని
కాలమున నన్ను మదనకేళికిరమ్మని పిలిచెను. వలదనినను వదలఁడాయెను బల
వంతముననభంగఁ బెట్టయత్నించెను. యత్నముమీరి యీాలవేసితిని. భటులువచ్చి
బట్టుకొనిపోయిరి.

లత—. ఔరా! పురుషసాహసము. ఔరా మదనమహిమ. ఔరా యౌవనగర్వ
ము. సఖీ! ఆమదనికమాటుఁ జూచినప్పటినుండి నా కపుడపుడించుక
సందియము గలుగుచుండెను, దానిలక్షణంబులు నైతము పురుష లక్షణములుగ

నుండెను నాడే నీకు నది తెలుపవలెననియుంటిని. మరలనా కేల యధికప్రసంగమును మిన్నకయుంటిని. ఏంతమోసమిది? మహారాజుగారికిది నేతెలిపెద. వానిని దండింపఁజేసెద. ఇంతటిదురాగతమా? రమ్ము పోవుదము ఓపుగదా వానిక్రొవ్వాఱును.

నవమాలిక.—చెలీ! ఇది సిగ్గులచేటుగనున్నది. ఏమిసేయవలెను. పోదమురమ్ము.

(నిష్క్రమణము.)

ద్వితీయరంగము.

క్రోధవర్మగృహబహిర్ద్వారము.

కళావతి—క్రోధవర్మ.

కళావతి.—(స్వగతము)

అనుబంధము 23.

సీ॥ కోమలాకృతినలకూబరనలసౌమ్య
మారజయంతులఁగేరువాఁడు!
నూనూఁగుమీసాలచేనూఁగుప్రాయమ్ము
మేనాఁగిమెఱుఁగెక్కి మిఱియువాఁడు!
వాటంపునీటుకవాటంపుసాటిని
చాటించునురమునఁబ్రబలువాఁడు!
ఆజానుబాహువులాజానుగాహెచ్చి
భూజానుశాఖలఁబోలువాఁడు!

గీ॥ పిడికిటనుబట్టనడఁగెడు నడుమువాఁడు
మీనకేతనసంహితానూనవిధులఁ
దెలసి తెఱవలసుఖములఁ దేల్చువాఁడు
కారఁబడియుండఁగన్నులఁ గాంచుటెటుల!

ఆతరుణీనేత్రచకోరశశికరుఁడు నావలపులకోఁడు నామానసాంబుజమిత్రుఁ కారంబడి కష్టములను భవించుచుండఁ గనులారఁ జూచి సైఁచఁగలనా? నేనేమి యుదు? లోకములో స్త్రీలు తమ్ము గాపాడుపతులకుఁ గలుగు కష్టములెట్టివైన భరింతు గాని ప్రేమమీఱ మనసారఁ గామించి రతిసుఖములరుచులమించి దయనించెడియు ర్తల కెట్టిసంకటము గలిగినను జూచి మనసు బిగబట్టి యుండఁగలరా? అయ్యో. నవమాలిక జోలికిఁబోవలదని నావలపులకోనికి నేనెన్ని హితములుబోధించినను డాయెను. విటవృత్తి కుటిలవృత్తికదా? కుటిలవృత్తి సర్వకాలంబులందును గోరి లంబులిచ్చునా? లోకములోఁ గుటిలాలకలందరుఁ గుటిలవృత్తిఁబూని యెట్టి కూటికి ఁబడుదురా? వానిఁదలఁచి మనంబుగలఁచినఁ బ్రయోజనంబేమి? ఆమదనుని ట్రోపాయమున లోసంచుగ నేను లోఁబడినానని యానవమాలికకు నాపై సందియ గలిగినది. కావున నే యీనడుమ నన్నంతగ సరకు సేయదు. నామగనికి వార్త కర్ణా ర్ణికముగ నెటు దెలియునోయని భయమయ్యెడు. వాని నిపుడాలోచించినఁ బ్రయో నంబేమి? మదనుఁడు సుఖముగ మనినచో నాకే భయము లేదు.

వె! మగఁడువిడువనిమ్ము మగువలుననుఁగాంచి
తెగడనిమ్ము తాళిఁదెంపనిమ్ము
శీలమైనకులము కీలికీలలఁ బడి
కాలనిమ్ము విటునిఁగలసియుందు!

కానిమ్ము! వానినిఁ గారనుండి యేవిధంబుననైన వెలివడఁజేయవలెను. అప్పుని రాజుగారిని వేఁడికొందునని నాప్రియునితండ్రి క్రోధవర్మ పోయినాఁడుగదా? తాను వరకు నన్నిచటనే యుండుమనిపలికెను. క్రోధవర్మనిమాటలు రాజువినునా? శిలా సార్వభౌమునిహృదయము కఠినశిలయనిజనులాడరా? క్రోధవర్మ వచ్చినట్టాయెను.

(క్రోధవర్మ ప్రవేశము.)

ధవర్మ.—వచ్చినిట్టూర్పువిడుచుచుఁ గూర్చుండును)

ఉ. అక్కట నెన్ని కష్టముల నందితి సూనునిఁ గానకేనయో!
మిక్కుటమాతపంబుమితిమీఱ నొనర్చితిఁ బుత్రుఁ గాంచితిన్!
మక్కువమీఱఁ బెంచితిని మంత్రవిధానము లెల్ల నేర్పితిన్!
స్రుక్కి కుమారుఁడా చెఱను గాంపఁ జూచితి నేమిసేయుదున్!

ఆహా! వృద్ధదశలో నాకెంత దుర్దశ తటస్థించెను? బహుకాల మమాత్యపదవి
ప్రావీణ్యతఁ జెందిన పెద్దయనియైనను నన్ను గణింపక శిలాదిత్యసార్వభౌముఁడు నన్ను
తమబుకనఁ జూచెను? నేవానిని యాచించిన దేమి? నాసూనుని ప్రాణదానముగ
రాజ్యమునుండి వెడలించి నను వెడలింపుము. ప్రాణముఁ గాపాడుమని నేనెంతఁ వేడిన
నన్ను ధిక్కరించి "నీదుర్మార్గ సూనుఁడు చెఱలో నేప్రాణంబు విడువఁదగిన వాఁడని"
కెనుగదా. ఏమి నే యుమ? ఇంద్రులకుఁ బ్రతి నే నేమి యొనర్చుదు. ఈశిలాదిత్యునిపొగరు
సరముబు నే నెటులడగింతు?. .నిజము. వీనిగుట్టు నేనూహించినాను. వీనిపరాక్రమ
స్తువునందున్న దనునది నేఁ దెలిసినాను. వీనిజయమునకు మూలకారణంబు నే నెఱుంగు
ను. వీని నెల్లనునిష్ఫలంబు చేయంగల సామర్థ్యంబు నాబుద్ధికిఁగలదు. ఆయినను శత్రు
జులెవరును వీని పేరనిన భీతిఁ జెంది తలకంతురు. వీఁడు దైవసన్నిభుఁడని యూహించు
నమలంకరించు క్షత్రియ రాజులందఱు వీనిఁ బూజించుచుందురు. వీని సెసటుర్రాఁ
గీఁతగీయుటకు వేద బాహ్యులైనపర రాజులు గావలయును. ఆట్టివారు సింధునదియు
భాగంబుననున్న వారు. వారు యుద్ధమునకు బూనిరేని నాబుద్ధిచమత్కృతిఁ జూ
యీభూపతిని భూపతనంబు గావించెద....ఏమీ. ఏటియాలోచనలివి? కలలోవార్త
...నాసుతునకు సంభవించు ఘోరకష్టమరణంబునకుఁ జింతింపకయే మేమాయాలో
చించు వాఁడను.

అనుబంధము 24.

కళావతి.—(ఎదుటనిలచి) క్రోధవర్మగారూ. మీరు రాజువద్దకుఁ బోయినపని యేమాయెను

క్రోధవర్మ.—కళావతీ! నిష్ఫలమాయెను. అవమానమాయెను. ప్రాణము పోయెను. ఏ
నే యుదు? పంచప్రాణంబుగఁ జూచి సుతునిఁ గాపాడితి. ఇపుడు గారఁ
కష్టపడునది చూచితి. ప్రాణంబులు పోకనిలిచినవి. ఆయ్యో. మదనా?

కళావతి.—మంత్రివరా! ఇట్టియిక్కట్టు సమయంబున నీవు ధైర్యంబు వీడిన మదను
గతియేమి?

క్రోధవర్మ.—కళావతీ! నేనెంతయాలోచించినను నాకదిదోఁచకయున్నది. తోఁచి
మార్గము లెల్ల కంటకకలితంబులైనవి.

కళావతి.—అమాత్యవరా! నేనుస్త్రీని. నాస్త్రీసాహసంబించుక చూపి నీసుతునిఁ చె
నుండి తప్పించితి నేని వానిని నీవెటులయినరక్షింపఁగలవా?

క్రోధవర్మ.— కళావతీ, అంతటి పుణ్యమా.

కళావతి.—ఎటురక్షించెదవు?

క్రోధవర్మ.—వలయునంతధన మిచ్చి సింధుదేశంబునకుఁ బంపి యచటి ఖానులతో నైన పార్థివులతో నైనఁ గలసి యుండులాగొనరించెద.

కళావతి.—క్రోధవర్మా అటులైన రెండుమూఁడుదినములలో నీకొమారుని చటికి నర్ధరాత్రిసమయంబునఁ బిలిచికొని వచ్చుటకుఁ బ్రయత్నింతును. గుఱ్ఱములు రెండు సిద్ధపఱచి యుంచుము.

క్రోధవర్మ.—కళావతీ. నీబుద్ధికుశలత నాకంటె హెచ్చని తోఁచును. మంచిది. నీకోరికరీతి సిద్ధముగ నుండెద. నేఁ బోయివచ్చెద. (పోవును)

కళావతి.—(స్వ.గ.)

సీ॥ కెంపారుచుల మించి సొంపారు కాయము
ముంపుఁబుట్టింపదే మనుజతతికి ॥
జంపారునడుమును గెంపారునధరము
ముంపదే నరుల సముద్రమునను॥
పెంపారుచన్గవ మంపారుకన్గవ
తెంపుఁ జూడవె యెంతశైలివి నైన॥
జంపారుకనుబొమ లింపారునూగారు
చంపవే ధీరుల తెంపు మిగుల॥

గీ॥ కానఁ గరియానలను గానఁగా జగాన॥
కలఁతఁ జెందుచుఁ దబసులు కానకేగి
తలఁతు రధ్యాత్మతత్త్వంబు తప్పులగుచు॥
బలయు మీాయిల నబలలబలముఁ దలఁక॥

కావున స్త్రీసాహసంబు చూపెద. కారాధికారి ప్రాయమున మీరి నారతిఁ కన్నప్రయత్నంబులు చేసి వేసారి యెల్లకాలము ననుఁ గలయ నువ్విళులూరుచుంను. వృద్ధుఁడు వివాహమాడిననారిని లోకసుందరిని ప్రాయంపు మిటారినిఁ గోరని రుషుఁ డెవఁడు? ఈమన్మథుని మదనకదన సుఖంబు వదిలమని నే మదినినన్ని రాధికారినిఁదిరస్కరించితి. మరల నాయధికారిని మరులయుర్ధులఁ దక్షిలించి

నాపదదాసునిఁ గఁ జేసికొని మదనుని యాపదఁ దొలఁగించి వానిఁ గూడి నే
నీరాజ్యంబు వదలెద. హృదయము పదిలముగ నున్నది రాజ్ఞిని నన్నాదరించు
రెవరు? నాముదసలిమగఁడు నన్నేమిసేయును? ఏప్పుడు నేఁ బోయినను జప్పు
నేయక కన్నులఁ గప్పుగొనిమన్నించును. నాపై నెవ రేమిచెప్పినను వినఁడు. నా
మానసముఁ జూపెద. (నిష్క్రమించును.)

తృతీయరంగము.

అనంగవర్మ గృహము.

అనంగవర్మ—కళావతి.

అనంగవర్మ.—

అనుబంధము 25.

కళావతి.—

అనుబంధము 26.

(పాడుచు లోపలినుండి యనంగవర్మను బిలుచుకొని వచ్చును.)

మోహనాంగా! ఇన్ని దినంబులు నిన్ను గాచించితి నని నీకు నాపైనఁ గోప వచ్చి యుండును గదా? నిజము పరులసొమ్మున కాశించి యదిఫలింపనిచో గోప కాదా? సుందరాంగా! పురుషులు స్వతంత్రులు. భర్త్రిదీనలయిన భామలకు స్వా తంత్ర్యము గలుగునా? ఏమో. నామగఁడు ముసలివాఁడుగావున చీరమానీనదని మూఁడుదినములు పుట్టింటిలోనుంటకు సమ్మతిఁ బడసి వచ్చితిని? ఈమూఁడుదినము నే నీ యాధీనము. నన్ను రహస్యముగ నుంచుమని నీయది. నాగుట్టు బయల్పడె నే నన్నిటుఁజెడుదు.

అనంగవర్మ — మోహనాంగీ. నీకలయికకు నిన్నిదినంబులు కష్టపడి నీతో సుఖ లందుదినంబున నిను రక్షింపఁ బ్రయత్నింపనా? నాతీ! పురుషు లాతుర వలచినవనితలు వైశమె వశలుగారై రేయని వేసరిల్లెదరు. కాంతలకుఁ కష్టంబు పురుషులకేమి తెలుసును? నాతీ! ఏండ యపుడే యెంతముదిర గాలిలేదు. దాహ మగును.

కళావతి.—సుందరాంగా. నీతోఁ గూడ నిచ్చయించి మధురముగు పానీయంబు నాను. త్రావెదవా?

ంగవర్మ.—సుందరీ జలమధురిమ నీ కావితావి మోవిచవికంటెను చవిగ నుండు నా? ఎన్నటికి నుండదు.

వతి.— మోహనాంగా. నీకు నాపైఁగల యనురాగాతిరేకంబున నన్ను నుతించుచు మాటలాడెదవు. అంతియగాని పెంచ్చేమి నావద్ద నున్నది. సుందరా. ప్రొద్దు పో నేల? పానీయమ్ము సేవింపుము.

అనుబంధము 27.

(అనుచు మైకమునీరిచ్చును.)

(అనంగవర్మ దాని నందికొని త్రావును) కొన్ననవిలుకాడా! జలమెంత రముగ నున్నదియో చూచితివా?

ంగవర్మ.—నీరజాక్షీ నిజము నిజము. రుచి తలకెక్కినది.

వతి.—వలపుల కేడా. తలయొకటియేల? ఇంతలో దేహమెల్ల వ్యాపించును.

ంగవర్మ.—చెలీ, యథార్థ మాడితివి. దేహమంతయు వ్యాపించు చున్నయది. (అనంగవర్మ పర్యంకము జేరును.) కళావతీ! తాంబూలము నుంచితివా!

వతి.— మోహనాంగా! ఇదిగో యిచ్చితి.

అనుబంధము 28.

(అనుచు వక్కలిచ్చును. నములు చుండగనే అనంగవర్మ హా యని యఱచి చము పైబడును.)

మోహనాంగా. ప్రాణేశా. సుందరా! (యని యఱచుచు) సుందరుఁ డింతలో ము మందిరము జేరును. స్మారకము దప్పినది. మొదట నావని నేఁ జూచికొని మర చ్చెద.

(అనుచు లోపలఁబోయి అనంగవర్మ, రాజకీయ వస్త్రముల ధరించి చెం ములు చేత నిడికొని యొగపాగా చేతిలో బట్టికొనివచ్చి)

నా అదృష్ట వశమున వీఁడు వేకువలో పెద్దనిదురఁ బోయిన బాగుగ నుండును. రహస్యము బయల్పడదు. కాదేని కళావతి యింతచేసె నని పట్టణమంతటఁ జాటిం ను. చావు లేక పోయినను వీనికి వేకువవఱకు స్మారకము దప్పినచో నావని నే సాధిం ను. స్మారకము వచ్చిన యెడల నన్ని రాత్రియే కనిపెట్టును. కావున నన్నివిధముల వడి జాగరూకత వహించి పనిచేయవలెను. వీనియరువది మూరల పాగాతో నే వీనిని

మంచమునకు బంధించెద. (అనుచు పాగాతో బిగువుగ మంచమునకు బంధించి) పా
రుపోతా. మదనుని వదలి నిన్నుఁ గలఁతు నని మదిఁదలఁచితివా? ఏన్నటికి న
నేయను. నేఁబోయెద. నీ విటఁబడి యుండుము.

అనుబంధము 29.

(నిష్క్రమణము.)

తురీయ రంగము.

కారాగృహము.

మదనుఁడు. చెఱఁగాచువారు. అజిత్ వర్మ పరాజిత్ వర్మ.

మద-మ. అగునే కారనుజిక్కి! నేనిటుల నేపాఱంగ! దైవంబహా
మగువల్ప్రేమాల నునిల్పి పంచవిశిఖోన్మాదంబుఁ గల్పించి
లగుణాధికృతమించు నశమిటు గాల్పన్ జూచెనే! యేచెనే
తగునే! ధీరుఁడు వంత స్రుక్కుచు నుస్వాతంత్ర్యంబుబోనాడఁగ

అయ్యో. నానుండి కులము పోయెను. శీలము పోయెను. ఇల్లువాసి పొల్లుపో
ను. ఎల్ల సుఖములు కల్లలాయెను. నిలువెల్ల దుఃఖాగ్ని దహింపసాగెను కలుములెల్ల పా
గలసెను. తలఁగంప దింపని వలసు పాటు చేకూరెను. ఆకటా. నాకై నేనింత దుఃఖ
ను. నాముసలి తలిదండ్రులు తమయేక పుత్రుఁడీ కారఁజిక్కి కష్టపడుచున్న వా
యని దుఃఖించు చుందురుగదా? అయ్యో. నిర్భాగ్యుఁడు నేఁబుట్టి యెందఱి సుఖ
గాల్పఁ గుంపట్లు పెట్టితిని? ఎందఱికి సుఖకంటకుఁడ నైతిని? అయ్యో ఈలోకజన
యౌవనము మానమర్యాదవనకు తారముగదా? ధనాగారకవాటపాటన కుంచిక
జవ్వనము. కులశీలధరాధర వజ్రధారగదా యౌవనము. ప్రాకృతసత్కర్మ ఫల
బాడబప్రాయముగదా ప్రాయము. ఇట్టిప్రాయము జొద్భుదప్రాయమని తల
యింద్రియాధీనచిత్తుఁడనై ప్రాణాపాయమని యైన నెన్నక కుమార్గా పాయ
పన్నితి. దాని ఫలంబనుభవించితి.

అజితవర్మ. — అయ్యో. పాపము మంత్రికొమారుఁడు మదనుఁడు నిదురరాక
టపడియెడు. చూచితివే సఖా?

పరాజితవర్మ.—చూచితి. ఆడుదాని మహిమయిది. కిందుమీఁదులు తెలియక తలతోఁ కలెరుంగక మిన్నుమన్నుఁ గానక పుణ్యపాపంబులుఁ దలపక యాఁడువారిగో డుగుడుచు వారందరిగతి యిదేను.

అజితవర్మ.—అఁడుదానిని వీఁడేమి చేసెనయా? దు:ఖపెట్టెనా? సుఖమనుభవింపను రమ్మనెను. ఆ రిమ్మలాడిది యేమిపోవుచుండెను ఉభయులకు సుఖము కలుగు చుండెను.

పరాజితవర్మ.—ఓరీ. బాగాపలికితివి? అందరు నీనీతి నేర్చికొనినఁ బ్రపంచము నిలుచుట కష్టమగును. నీహితమే నీతియుతమైనచో పెండ్లియేల? పేరంటమేల.

(అనంగవర్మ వేషమునఁ గళావతి ప్రవేశించును)

అనంగవర్మ.—ఎవరురావారు?

అజితవర్మ.—దేవరా! నేను పరాజితవర్మ యున్నవారము. వెనుకటివారిపుడే మాకప్పగించి పోయిరి.

అనంగవర్మ.—ఓరీ. నా కీరాత్రినిదుర రాకయున్నది. గాలిలేక తలనొప్పి లేచినది. నేనిచట మీకావలికాలము జాముపఱకు నుండుదును. నిదురఁజెడి పాపము మీరేల లేచి యుండవలెను. మీయిండ్లకుఁ బోయి సుఖముగ పరుండుండి.

పరాజితవర్మ.—ప్రభూ! మీకేల యీకష్టము?

అనంగవర్మ.—ఓరీ. నాకేమి కష్టములేదు. పొండి.

(కావలిఁగాచువారు వెళ్లుదురు)

అనంగవర్మ.—(చెఱవాకిలితెరచి మదనుని సరసంబోయి చెవిలో యేమోచెప్పి కౌఁగ లించుకొని వెలికివచ్చిచె అవాకిలిమూసి మాటలాడక వెళ్లిపోవును.)

(నిష్క్రమణము.)

పంచమరంగము

మదనుఁడు.—కళావతి—క్రోధవర్మ.

క్రోధవర్మ.—(మదనుని గౌఁగలించుకొని)

సీ॥ ముద్దులతనయ నీమోముఁ జూచెడిభాగ్య
మబ్బె నేటికి మన ముబ్బెనయ్య
పసిబాలుఁడో నీదుకుసుమకోమలగాత్ర
మా చెఱనిడుకష్టమందె నేర॥
బాల్యాదిగా నీకు బాయసాన్నములిచ్చి
పెంచినదేహంబు పేదవడెనె॥
చదువుసంధ్యలు నేర్పి సచివాగ్రపదవికి
నర్హునిఁ జేసితి వ్యర్థమయ్యె॥

గీ. ధాతనొసటను వ్రాసె నీరీతి నకట
జననభూమికి దూరమై చనెదె తండ్రి!
మనఁగనోపను నేనిఁక మమత తనయ॥
నీవులేమిని ప్రాణంబు నిలుపలేను॥

ఆహా! తనయా! నీకిన్ని కష్టంబులు సంభవించెనే! నిన్నెడఁ బాసినే నెట్టు మనఁగనోపుదు.

కళావతి.—అమాత్యవరా: మాకిపు డొకగడియ యిచట నొకయుగమై కంఠము మీదికత్తిగనున్నది. కర్తవ్యం బెద్దియో దానినిఁ దెలుపుము. నీకరు నీదుఃఖము నీబాలి నీకొమారునిఁ గాపాడదు.

మదనుఁడు.—తండ్రీ! ననుబోలు నిర్భాగ్యుఁడు నాయంతటి దురాత్మకుఁడు నీగర్భ మునఁ బుట్టరాదయి యుండెను. పుట్టి నీసుఖ కంటకుఁడైతిని. నీపే నీఱు గావించితిని. నీకులము గాల్చితిని. నిన్నవమాన వహ్నిలోఁ గాడపితి నీయాయువు తగ్గించితిని. దుఃఖమునకు దారిఁజూపితిని. ఇట్టిదుర్మార్గుఁడ గుతుఁడు నేనుండనేల? తండ్రీ నన్ను ఖండించు కతంబున దండింపుము నాయనా: ఈ శిలాదిత్యుఁడు నిన్ను వృద్ధునివైనను భరకుసేయక ముఖ్య మంత్రియని యాలోచింపక నీమాట గణింపక నీవేఁడికోలు వినకనిండు సభలో నవమానించెనని వింటిని. అంతటినుండి నామానసము పెనుమం లోఁద్రోసి కాల్చినట్టయినది. ఏటులయిన నీశిలాదిత్యుని రూపుమాపవలెను ఇదియె నాకోరిక. ఇదియెటు ఫలించునో తెలియకున్నది.

ధవర్మ.—తనయా. దానికి మార్గమున్నది. పార్థివకులసంజాతులు సింధు నదికి నుత్తరంబున నున్నవారు. వారింజేరి యీపురి విభవము సూరా రఁగఁ బిలికి యేతీరునసైన వారి నీరాజ్యముపై దండెత్తులా గొనర్పుము అటు నీవొనర్చునది ముందుగ రహస్యముగ నాకుఁ దెలుపుము. అవ్వార్తనే వినినతోడన సర్వప్రయత్నము లొనర్చి శిలాదిత్యుని బలమునకు మూలకారణమైన శక్తిని వానినుండి యెడఁ బాపఁ బ్రయత్నింపవలెను.

దనుఁడు.—తండ్రీ! శిలాదిత్యుని బలమునకు మూలకారణము లెవ్వి ?

ధవర్మ.—తనయా: నాశరీరము శాశ్వతము కాదు. కావున నేనెఱిఁగిన వార్త నీకుఁ దెలిపెద. వీఁడు యుద్ధమునకుఁ బోవునపుడెల్ల మనపురిస ప్తాశ్వ సరోవరంబు పూజింప నందునుండి యొక సప్తాశ్వమను గుఱ్ఱము వచ్చును. అదియునుఁగాక వీనివద్ద యొక మహనీయ తేజోమయదివ్య సాల గ్రామమున్నది. దానిని వీఁడు సరసనుంచికొని ఆదేవతాహాయము సైక్రి యుద్ధమొనర్చునపుడు రెండవ ఫల్గును నిరీతి నజయ్యుఁడై యుండును. కావున రిపులు వీనికి వెఱతురు ఆదివ్య వస్తువులు రెండును వీనినుండి బాపితి మేని వీఁడు తనభుజపరాక్రమంబున నాజినినారి తేరినవై రులఁ బరిమార్పఁ జాలఁడు. వీని రహస్యమిది. నేను గుర్తించినాఁడను.

వతి.—క్రోధవర్మా. ఈవేషంబున మదనునితో నేనునుఁబోయి యచట జను లను రణమునకుఁ బేరేచి యవ్వార్తమున్న నుగ నీకుఁ దెచ్చెద. పిదప నీయొనరించు కార్యములందెల్ల పురుషవేషంబుననో నాసహజ వేషంబు ననో నీకు సహాయ్యత నొనరించుచుండెద. ఇచ్చట జరుగువార్తలు చక్కఁగ గమనించి రాజునమ్మిక నీపై హెచ్చులాగు నటించుచుండుము. ఏవీగుఱ్ఱములు? తెల్లవారునంతలో మేమీ పేరమీఱియుండవలెను. కాదేని యపాయము గలుగును.

ధవర్మ.—గుఱ్ఱములు సిద్ధముగనున్నవి. కావలయునన్ని నగలు జీనులలోనుంచి నాను. (మదనునిఁజూచి) తనయా (కన్నీరుగార్చుచు) పోయివచ్చెదవా?

దనుఁడు.—(కన్నీరు గార్చుచు) నాయనా. పోయివచ్చెద. (వందనమిడును.)

వతి.—మదనా. ఆలస్యమునకు సమయము కాదురమ్ము.

(నిష్క్రమణము.)

తురీయాంకము.

ప్రథమరంగము.

పార్థియన్ భూపతి యాస్థానము

మదనుఁడు - కళావంతుఁడు - పార్థివభూప - సుమతి.

అనుబంధము 30.

పార్థివుఁడు.—విదేశ జనులారా. మీచరిత్ర వివరముగ వినిపించినఁగాని మిము నమ్మను.

మదనుఁడు.—(పార్థివునింజూచి) మహాప్రభూ. అటులైన వినిపించెద.

చ. బలభిపురిన్ వసింతుము నృపాలక నిక్కము బాహుజన్ములై
వెలయుచునున్న వారము వివేకధనుండగు మంత్రిపుత్రుఁడన్ ।
చెలిమిని రాత్రియున్ బగలు చెంగటనుండి సమస్తసౌఖ్యముల్
తలఁచినరీతి నాకునిడు దద్దయు నీతఁడు ప్రీతినెల్లెడన్ ॥

నృపాలకా! దైవవిచేష్టితంబున నట్టిబలభిపురివీడి యీమిత్రునిఁ గూ నినుఁ జూడవచ్చితిని. మాకార్యంబు ఫలింపఁ జేయు పనినీయది.

పార్థివుఁడు.—క్షత్రియకులజులారా. మీనామంబు లేమి. మీరాపురి వదలుట గారణం బేమి?

మదనుఁడు.—మహాప్రభూ! నానామము మదనుఁడు నానెచ్చెలి నామంబు క వంతుఁడు. ఇఁక మే మాపురివదలుటకుఁ గారణంబు దుఃఖకంబు. అవ నకరంబు.

పార్థివుఁడు.—మదనా. అదియేమి?

కళావంతుఁడు.—మహాప్రభూ. అవ్వార్తఁ దెలుప నవమానంబని మదనుఁడు దుఃఖి చెడు. నానెచ్చెలి దుఃఖకారణంబు బలభిపురి రాజసోదరి నవమాలి ఆమోహనాంగి త్రిజగన్మోహిని. దానిని మోహించి రాజుచే నవమానిం బడి దేశమువిడిచి వచ్చినాడు.

పార్థివుఁడు.—మదనా. ఆనవమాలిక యెంతటి రూపసియా.

దనుఁడు!—మహాప్రభూ. దానిసౌందర్యము వర్ణింప నాతరమా?

ఉ. కప్పుగుకొప్పు విప్పుగనఁ గాత్మ్రగులంచని చెప్ప నొప్పు నా।
కప్పురగంధి మేనురుచి కాత్మ్రములగంచనఁ దప్పుగాదు; మే।
లొప్పులకుప్ప యుప్పడఁతి యొప్పిద మారుచిరాంగకంబులన్।
జెప్పఁగ శక్యమే క్షితిప; చెల్వచో కాటఁపుఁ జెల్వమెంతయో॥

భూపాలా! ఆవాలుగంటి వాఁడి వాలారుచూపుతూపుల కోసియే పురుఁ డీపృథ్విసుండ నేర్చును? ఆనీలసంకులవక్రాలక నవమాలిక యిందుంబాలికఫలకంబు చూచిన యువజనాళికి సౌభాగ్యఫలంబు సిద్ధించును గదా? ఆవిములలోలాపాంగ యనురాగాపాంగశృంగారరుచులధాళంధళ్యము యౌవనధీరుల మానసము చంచలింపఁజేయు పంచశరుని కృపాణధారలయాలవాలము గదా? ఆబాలేందుఫాల మృదుకపోలద్యుతిజితముకురరుచిజాల అమృతోపమానవాక్యజాలంబులు వినినం జాలు. మానవులకు సౌభాగ్యంబులు వెయ్యేల? భూమిపాలా. హెచ్చుల నాపలుకంజాల. ఆమోహినిని త్రిజగన్మోహినిని నే మోహించినకతంబున భూనేత నన్నుఁ గారనుంచెను. ఈచెలికానిసాహసమున నేను ముక్తుఁడనై నీ సన్నిధానంబుఁ జేరితి.

ర్థివుఁడు.—మదనా! బలభిపుర విభవమని జనులెల్లరు లోకోక్తిగ వాడుచుందురు. నా వేగులవారు నదేరీతి వర్ణించిరి. ఆపురవైభ మంతటిదియా.

మదనుఁడు.—మహాప్రభూ! ఆపురశోభనము మోహాజ్వలవిభవం బిట్టిదని వర్ణింప నాతర వియా?

సీ. కుంభీరదీవ్యద కూపారమునుబోలు
ఖేయము శాత్రవాపాయకరము।
చంద్రోపలోపేత చారుతరంబగు
ప్రాకార మరివార భీకరమ్ము।
హరినీలఘటిత మందిరవాస హరిమధ్య
లరిరాజ హంసల నణతురౌర।
రామణీయకమహారామశృంగారమా
రామాజనాద్యభి రామమౌర॥

గీ. ఆ బలారాతి పురమున నధికవిభవ
యుక్తమయి రాజవరులకు యోగ్యమగుచు ॥
బలభిపుర మీ ధరిత్రినిఁ బ్రాభవిల్లు
దానిసౌందర్య మెన్నఁగాఁ దరమె నాకు ?

మహాప్రభూ! ఆ పురిసౌందర్యం బింతయని నే వర్ణింపఁ జాల. తమరు వీక్షించినగాని దానివిభవము వివరింప వశముగాదు.

పార్థివుఁడు.—మదనా! మీ రాజుగారిసేన యెంతయున్నది. అది యుద్ధమున నారితేరినట్టిదియా.

మదనుఁడు.—మహాప్రభూ! మా రాజు తనభుజబలమును దైవసాహాయ్యమును నమ్మి సేన నంతగఁ జాటింపఁడు. సేన యత్యల్పముగ నున్నది.

పార్థివుఁడు.—మదనా! మీరాజునకు దైవసాహాయ్య మున్నదని పలికితివే. ఏదైవ మెటుల వానికి సాహాయ్యపడు చుండును.

కలావంతుఁడు.—మహాప్రభూ. అదిరహస్యము. ఈమదనునిమాటలు నమ్మి మీరాదేశముపై దండెత్తితిరేని మదనునితండ్రిక్రోధవర్మ యూరాజునుండి దైవసాహాయ్యంబెడబాప సమకట్టినాడు ఇదినిజము. ముమ్మాటికిని నిజము. నమ్ముము.

పార్థివుఁడు —సుమతీ ! వీరిమాటలు వింటివిగదా! ఈవిషయంబున నీతాత్పర్యం బేమి? వీరిని నమ్మి మన మాదేశంబుపై దండెత్తనగునా ?

సుమతి.—ప్రభూ! నూతనసహవాసంబు యాతనామూలంబు. బాంధవ్యసంబంధబంధంబు స్నేహబంధంబు. కావున వీరు మాయాగ్నేయ మతస్థులై మించి మనతో సంబంధ మొనర్చినచో వీరిని నమ్మనగును. కాదేని కాలీయులు మూడుననని నాకుఁ దోఁచెడు.

క. వేతనజీవికులను మఱి
నూతనమిత్రులను నమ్మనోగులగునయ్యా ।
యాతనలకుమూలంబది
భూతలపతి! యీ హితంబు బుద్ధిగనుమా॥

మహాప్రభూ! నాకుఁ దెలసినహితంబుఁ దెలిపితి. ఇందుపై దేవరచిత్తము.

పార్థివుఁడు.—(ఆలోచనసభినయించి) (మదనకళావంతులంజూచి) క్షత్రియోత్తములారా! ఈదీర్ఘాలోచనాపరుని నాసచివ వరునిపలుకులు వింటిరికదా? నాకును నది నిజంబనియును హితంబనియునుఁదోఁచెడి. మీరు మాయాగ్నేయ మతస్థులై నాముద్దులబిడ్డను వయోరూప విలాసవతిని విలాసవతిని నీవును మరల నాయమాత్యవరుఁడగుసుమతి మతియుతమతియగుసుతనుసుతను కళావంతుఁడును వివాహమాడినచో మీమాటలు నమ్మి యారాజుపై యుద్ధ మొనర్పఁ బ్రయత్నింతును. ఇది మీకు సమ్మతియా?

మదనుఁడు.—(దూ రాలోచనచేసి) మహాప్రభూ! శస్త్రజీవికు లగుక్షత్రియులకు జిహ్వాప్రామాణ్యముగును గాని బాంధవ్యబంధంబులు వారిని బంధింపఁజాలవు. అయినను మీరు కృపారసపూరితచిత్తులై మము మీవారిఁగఁ జేసికొనఁదలంచితిరి కావున మీకు గృతజ్ఞుఁడనై నే నొనరించుమనవి వీనుల విని నన్నాదరింతురని వేఁడెద.

పార్థివుఁడు.—మదనా! అదియేమి?

మదనుఁడు.—రాజేంద్రా. మీమతమే మామతము. మేము సార్వకాలములందు నాగ్నేయోపాసకులము. మేమొనరించునధ్వరంబులందగ్నియే ప్రథమదైవము. కావున మేముభయులము మీమత మవలంబింతుము. ఇఁక వివాహసంబంధమున మీయానతి ననుసరించి మీనందనను బెండ్లియాడ నే సమ్మతింతును. ఈ నామిత్రుఁడు తన్ను సార్వకాల మేలుపతి పశుపతియని నమ్మి కట్టడివ్రతంబు బూనినవాఁడు. ఈమిత్రుని విషయము నా బాల్యముగ నాపాదమస్తకము నాకుఁ దెలియును. కావున నా మిత్రుని మన్నింతురని ప్రార్థించెద.

కళావంతుఁడు.—మహాప్రభూ. నావ్రతభంగంబు సలుపంజాల.

చ. పశుపతి నాకు భర్తయయి పాలకుఁడై గతియైనవాఁడహో।
వశమెటుకాను నావ్రతముఁబాయఁగ భూపతివిన్నవించెదన్।
భృశగతిమంత్రినందనను వేడ్కను నాచెలి కాని కిచ్చినన్।
గుశలము నంది యుందము గూడికఁయుందుము మీకవాక్యతన్

పార్థివేశా! క్షత్రియజాతులకు భార్యల నేకులుండుట విధియగునుగాని య కాలంబున ననేకవతులుంట దోషము. నేనా పురాణపురుషునకు దేహ ర్పించినాను! నేనొకరికిఁబతియగుట వ్రతభంగమగును. మదనుఁడు నీసుత మంత్రినందనను వివాహమాడి సుఖమున నుండినఁజాలు. వారిఁగూడి నన్నె బాయక రక్షించుచుందును. మాకెల్లరకిది శుభంబగు. పట్టినపట్టు సాధింప సు భంబగు.

మదనుఁడు.—నెచ్చెలీ! నీమాటలు నన్ను హర్షాంబుధిలో ముంచెను. నేనంద భార్యలను వివాహమాడనీ యెంతసంసారలంపటుఁడనుగానీ నిన్నెడ బాయుదునా! నీసాంగత్యంబు వదలుదు నా? కష్టమున కైనమిత్రుఁడ గదా యిష్టమిత్రుఁడు?

పార్థివుఁడు.—మదనా! ఈకళావంతుని మాట నీకుసమ్మతియా?

మదనుఁడు.—ప్రభూ! నానెచ్చెలిమాట నే జవదాఁటుదునా?

పార్థివుఁడు.—సుమతీ! అటులైన మనము వివాహంబొనర్చి బలభిపురముపై ద డెత్తుటకు యత్నింతము.

సుమతి.—మహాప్రభూ! సంతోషము.

కళావంతుఁడు.—ప్రభూ! మీరు సేనంగూడి దాఁడివెడలు మున్నె నే నాపురి జేరవలయును. ఆపురిఁజేరి క్రోధవర్మనుఁగూడి లాదిత్యుని బలమున మూలకారణశక్తులను వానినుండి యెడఁబాపవలెను. దానికి మార్గమ న్నది. నెనెఱుఁగుదు.

పార్థివుఁడు.—కళావంతా! నీబుద్ధి యసదృశము. నీపలికనరీతి నీవు చేయంద ఱఁక నొకమాసమునకు మేమాపురిఁ జేరుదుము.

మదనుఁడు.—మహాప్రభూ! ముదమందితి. నేనును గళావంతునివెంటఁబోయ వానిపనిలోఁ దోడ్పడెదనేని మనపని సులభమగును. కాదేని కష్టసాధ్య బగు.

పార్థివుఁడు.—(ఆలోచించి) బాలకులారా! మనమందరముఁ గూడి వెళ్లుదము.

కళావంతుఁడు.—మహాప్రభూ. నాదొకమనవి. మనము బోవునపుడు మనవెంట [illegible] బాడియాడం దగినవేశ్యాంగన రావలయును వారిఁగూడి నేనున మారువేషంబున మదనుఁడును జేరవలయును. మఱియొకటి. క్షత్రియులమ

మేము గోహింసచేయము. మీరుత మిపుడవలంబించినను మాచేతినుండి గోహింస యొనర్చుటకు మామన మొప్పదు. కొన్ని గోవులను గోహింసచేయు వారును నావెంట రానిమ్ము.

ార్థిపుఁడు.—కళావంతా! నీరహస్య కార్యంబున కవి ముఖ్యంబైనచో నగత్యమి చ్చెదను. ఉపటిదినంబుననే నేనతో వెళ్లదము.

(నిష్క్రమించుచు.)

ద్వితీయ రంగము.

క్రోధవర్మ గృహము.

క్రోధవర్మ - కళావతి.

ోధవర్మ.—దైవమా! అన్నిటనుఁ జెడితిని.

సీ. జనకుని ప్రతిబింబ మని వేదవిదులెల్ల
నెవ్వనిఁ గాంతురీ యిహమునందు।
జనకునిదుఃఖాగ్ని శాంతిఁజేయఁగఁ జాలు
నెవ్వానిసాన్నిధ్య మెలమినింట।
జనకునిజరయను జాడ్యంబు తగ్గింప
నెవ్వాని మృదుభాష యింపుమందు।
జనకునికులధామ చారురత్నంబగు
నెవ్వాని జననమ్ము నివ్వటిలఁగ॥

గీ. అట్టితనయుని నెడఁబాసి యకటనేను
మనఁగనేలొకో ప్రాణంబు మానలేను
ఏమిసేయుదునాకు నుతేరుదిక్కు?
దైవమా! చెడితి నన్నిటఁ దగునే బ్రదుకు॥

అయ్యో! దైవమా నాకేమియుఁ దోఁపకయున్నది. నాసుతున కా
శంబుననెన్నియిక్కట్టులు మూడెనోగదా. ఎంతశ్రమపడెనోకదా. ఆపార్థియ
రాజు నాసుతునికోరికకు సమ్మతించెనో యేలికకు ద్రోహమెన్నినవాఁడు
హింసించెనో యేమిసేయుదు ?

కళావతి.—(కళావతి ప్రవేశము) అమాత్యవరా! క్షేమముగ నున్నవాఁడవా?

క్రోధవర్మ.—కళావతీ! పుత్రవియోగానలంబునఁబడి పొర్లునాకు క్షేమమన నే
అయ్యో. నాసుతుఁడు కుశలముగ నున్నవాఁడా ? ఎచ్చటనిలిచెను?
పోయినకార్య మేమాయెను ?

కళావతి.—సచివవర్యా. నీపుత్రునకై నీవు చింతింపవలదు. పోయినకార్య
సఫలమైనది. పార్థివసేన సింధునదినిదాఁటి వచ్చుచున్నయది. నీతనయు
తరుణీవేషంబున నాయింట నున్నవాఁడు. ముందుకర్తవ్యంబెద్ది ?
నాలోచింతము.

క్రోధవర్మ.—కళావతీ! తరుణీవేషంబున నున్నమదనుని యెవరయినను గు
నచోఁ గార్యమంతయును జెడునుగదా ?

కళావతి.—ఆసందేహము నీవుమానుము. నవమాలికతప్ప మరియెవరును దానిని గు
పఁజాలరు.

క్రోధవర్మ.—కళావతీ! అటులైనఁ బ్రారంభమునమునము రాజుగారిదే
ర్చనపేటికలో నుండునాదిత్యసాలగ్రామంబు సాధింపవలెను.

కళావతి.—అటు సాధింప సాధనోపాయంబెద్ది ?

క్రోధవర్మ.—దేవతార్చనబ్రాహ్మణుని లోఁబఱచుకొనుట.

కళావతి.—ఆ బ్రాహ్మణుఁడివ్వార్త వెలిపెట్టినయెడల నీగతియేమి ?

క్రోధవర్మ.—మరణదండన.

కళావతి.—అది నీవు కోరుదువా ?

క్రోధవర్మ.—భీతిల్లినఁ గార్యమగుట యెటుల ?

కళావతి.—అమాత్యవరా! అట్టి దుర్మరణంబు నీకగుట నేఁజూడఁజాలను.
యంబున నేనే యకార్యంబు సాధించెద. నీవాక సాహాయ్య

యము. నీవైవిశ్వాసంబుగల ప్రాణమిత్రుని యొకని రేపురాత్రి రాణి మందిరద్వారంబున సిద్ధపడి నిలిచియుండులా గొనర్పుము.

ధవర్మ.—ఆగత్య మటులొనర్చెద. నాతమ్మునిఁ బంపెద.

వతి.—మరియొకటి సప్తాశ్వసరోవరంబు గాచు కావలివారిపై యధికారివద్దకు నీవుంబోయి విదేశమునుండి వేశ్యాంగనలు వచ్చినారు. రేపుసాయంత్రినుండి జాముపరకు వారియాటపాట లాసరోవరశాలలో జరుగునటులేర్పాటొనరింప వానికి బోధింపుము. కావలివారచటికివచ్చి వేడుకచూచుచుండులా గొనర్పుము. మిగతపని నేఁ జూచికొనియెద

ధవర్మ.—కళావతీ! నీవునిజముగ సర్వకళావతివి నీయానతిరీతిఁ జరిపెద. నా పుత్రునిమోముఁ జూడ నిచ్చయించితి. చూపెదవా ?

వతి.—అమాత్యవరా. ఇపుడువలదు. కార్యానంతరము నీపుత్రునినీకుఁ జూపెద. నేఁ బోయివచ్చెద. నేఁ దెలిపినది మఱవకుము.

(నిష్క్రమించును.)

ధవర్మ.—ఔరా! స్త్రీ సాహసము ?

ఉ. కాంతలబుద్ధి యింతయని కాంచ నశక్యము ధాతకైన న
త్యంతనయ విలాసములు దాలిచి యెంతటి వానినైనఁ గా
టి తుదు బంటుగాఁ గొలిపి త్రేఁడుగ వానినిఁ జేసిరాజ్య మే
లింతురు గోరి రేని ; యువలీలలువారికి ముంచితేల్చుటల్ ॥

కానిమ్ము ఈకళావతి యామదనుని మోహంపువలలోఁదవిలి వానికై యింసాహసంబు చేయుచున్నది. నాసుతుఁడు చతురమతియైనను కామాంధుఁడైన్ని కాఁటియలఁ జిక్కెను. ఇపుడేమనినను కార్యముచెడును. అన్ని అవమానంబులు దిగమ్రింగి కార్యము సాధింపవలెను. మంచిది. రేపు నేఁజేయదగినపని యిదియని నాకొకపనిఁజేయ నాస్త్రీయానతిచ్చెను. చేసెద.

(నిష్క్రమించును.)

తృతీయరంగము.

(సప్తాశ్వసరోవరములో కాలక్షేపము జరుగుచు కావలివారు మైమఱచియుందురు. పార్థియర్లు సరోవరమును గూఢవేషమునవచ్చి మలినము చేయుదురు.)

కళావతి.—శిలాదిత్యునిబలిమికి యొకచొక్క విరిగెను. ఈ కాలక్షేపముచేయ
ధార్వాడరాష్ట్రీయుల లోబరచుకొని సందడిని కావలివారు గను
చని సమయమున మావెంటవచ్చిన పార్థియక్షలకు గొందరకు గూఢవే
ములు ధరింపఁజేసి గోరక్తమున సరోవరము మలినము జేయించితి. ఇ
నిందుండి సప్తాశ్వమువచ్చుట కల్లలాయె. ఇక సాలగ్రామము మొక్కటియ
న్నది. అది కష్టసాధ్యము దేవతార్చనపేటికలో యుండునది. నా
వచ్చుటెటుల? దేవతార్చనగృహము శిలాదిత్యసార్వభౌమునివడకటిం
నానుకొనియున్నది. రాత్రివేళ యాప్రదేశము భటసంరక్షితంబుగదా
(ఆలోచన నభినయించి) ఆహా తెలిసితి. మార్గము నరసితి. దేవతార్చ
గృహమున కవతలనైవున నవమాలికశయ్యాగృహము. నవమాలిక ప్రా
కాలముననే దేవీపూజ యొనర్పుటకై తనశయ్యాగృహమునుండి దేవ
ర్చనగృహములోనికి కవాటము కల్పించికొని యున్నదిగదా? ఇప్పు
నవమాలికను. జేరెద. దానికి వివాహమైనది. రేపే భర్తృపురంబగు బ
ధీకి ప్రయాణంబని వింటిని. నవమాలికం జేరి చిన్ననాటి చెలిమినెరపి య
రాత్రియందే నిదురింప వసతిజేసికొని నవమాలిక నిదురించు సమయంబు
సాలగ్రామంబు సాధించెద. ఇదె నవమాలికం జేరెద.

నిష్క్రమము.)

తురీయరంగము.

నవమాలిక శయ్యాగృహము.

కళావతి - నవమాలిక.

నవమాలిక.—కళావతీ! యెన్నిదినంబులకు వచ్చితివే. ఎన్నిమారులు మీయింటి
జెప్పిపంపినను లేదు. ఊరనుండి రాలేదని పలుకుచుండిరఁట ఏయూ
బోయియుంటివి?

కళావతి.—నవమాలికా! నాపుట్టినింటికిఁ బోయియుంటిని. అచటఁ గొన్నియి
ట్టులు వచ్చి నిలిచితిని. పిదప నాచెలినివాహంబు సాగెను. ఆసమయము
బోఁగూడదని నిర్బంధించెను. యత్నము లేక నిలచితిని.

మాలిక.—చెలీ! నావివాహకాలమున నైతము నీవు రావైతివి. నిన్ను మరల జూచుభాగ్యంబు నాకున్నదియో లేదో. యని చింతించుచుంటిని రేపుc బ్రాతఃకాలంబుననే నేను నావరునివద్దకు బరోచికిc బోవలయును.

వతి.—నవమాలికా! భాగ్యశాలినివి. పుణ్యాత్మవు. వయోవంతుcడు వరుcడయ్యెను. సుఖముగ నుండుము ఈప్రపంచంబున ననుcబోలు నిర్భాగ్యురాలు పుట్టదు.

అనుబంధము 31.

సీ. కంతుని సమరూప వంతుని కాంతుని
కాంచని కాంతకుc గలిమియేల।
మంతనమ్మునcజేరి చెంతకురాc బిల్చి
సంతస మిడలేని కాంతుcడేల।
కంతుకేళినిcగాంతుc గఱగించి మించని
యింతిజన్మంబేల వంతగాదె।
ఇంతి! నూతనవయో వంతయై ముదుసలి
కాంతుcడుండిన వేయుకష్టమేల?

తే. గీ. కులముశీలము వయసుకుc గూడి రూప
సంపదలమించు భర్త నుతింపc గలిగె
నీకు వంచని వింటిని నీరజాక్షి
భాగ్యమిటు లుండవలదె యోభాసురాంగి!

నవమాలికా. నీభాగ్యము నుతింప నెవరితరము?

మాలిక.—కళావతీ! నేను రేపు ప్రాతఃకాలంబుననే బరోచికిc బ్రయాణంబు గావలయును. నిన్ను మరలc జూచుభాగ్యం బున్నదియో లేదో యని చింతించు చుంటిని. దైవవశంబున నీవు వచ్చితివి. నెచ్చెలీ. నేడంతయు నాసరసనుండుము. చిన్నతనంబున నాడికొనుచున్న నాచెలికత్తెలెవరు నిచటలేరు. నీవయిన నీదినంబు నావద్దనుండుము. అటులుండిన నీ భర్త కినియునా?

వతి.—నవమాలికా! నాభర్తకోపపడడు. నాపుట్టినింటినుండి బంధువులు కొందరు వచ్చినారు. వారిని వదలివచ్చుటకు సంకోచముగ నున్నది. అయిన

నించుక యాలస్యముగ రాత్రి వచ్చెదను. నవమాలికా. నిన్నా నా
బాధించిన యాదుర్మార్గుఁడు మదనుఁడు కారనుండి తప్పించుకొని పో
నాడఁట. అది నిజమేనా ?

నవమాలిక.—అవునమ్మా ! నిజము. అది చాల నబ్బురముగ నున్నది.

కళావతి.—నెచ్చెలీ ! ఆద్రోహి యెటు తప్పించుకొని పోయి యుండును.

నవమాలిక.—అది తెలియకయున్నది. కారాధికారి యనంగవర్మ వచ్చి యెన్న
డును లేక యాదినము కావలియుండి మదనునిఁ దప్పించినాడని కొం
దంతి యున్నది ?

కళావతి.—నవమాలికా! ఆయనంగవర్మ విచారింపఁడాయెనా ?

నవమాలిక.—నెచ్చెలీ! తెల్లవారునంతలో నాయనంగవర్మకు మరణమ్ము సిద్ధిం
యుండెను. వాఁడు మంచమునకుఁ గట్టఁబడి యుండెనఁట.

కళావతి.—ఏమియిది ! ఎంతయచ్చెరువు ? ఆనంగవర్మని నెవరు చంపియుందరు

నవమాలిక.—నెచ్చెలీ! ఆదురాత్ముఁడు మదనుఁడు చంపియుండునని జనులు సం
యించెదరు. కోటకావలికాచువా రనంగవర్మ మఱియొకమిత్రునిఁ గూ
రాత్రి మూడవజామున వేటకై పోయెను. మరల రాలేదని పలికిరఁట.
కృత్రిమోపాయం బెవరిదియో రాత్రి పట్టణంబు వదలిపోయిన యరు
రెవరో తెలియకున్నది. ఎంత వెదకించినను దొరకరఁట.

కళావతి —అమ్మా! ఇదిదైవమాయ. అదుర్మార్గుఁడు మదనుఁడు మరల నిన్నే
బాధపెట్టునేమోగదా ?

నవమాలిక. —కళావతీ! నాథ ర్తమందిరమ్ము చేరెద. వాఁడు నన్నేమి చేయును ?

కళావతి.—నిజము. అయినను నీప్రయాణమున నీవు భద్రముగనుండుము. న
మాలికా! ఆదుర్మార్గుని పేరు తలంచినంతనే భయమయ్యెడు. ఇంత దాహ
దీర్చికొని నిదురింతము.

నవమాలిక.—ఆదిగో! జల మా పాత్రయందే యున్నది.

కళావతి.—(పాత్రవద్దకుఁ బోయి, తాను నీరుద్రావి.. మఱియొక పాత్రలో
లో మైకమును గలిపి.) నవమాలికా! నీకును నీరుకావలెనా ?

నవమాలికా.—ఏదీ!—తెమ్ము (అని నీరుద్రావి) సఖీ ! నాకేమో నిదురవ
నట్లున్నది నీమనోహరగానంబు వీనులార విని చాలకాలమాయెను.
యొక్కింత పాడుము. గానరసంబు గ్రోలుచు నిద్రించెద.

అనుబంధము 32.

ళావతి.—(పాడుచుండగనే, నవమాలిక నిద్రించును కళావతి నవమాలికాయని యఱచి, నిద్రఁజెందినది యరసి లోనఁబ్రవేశించి సాలగ్రామము సాధించి యథాస్థితిగ తాఁనును బరుండును.)

(యవనిక పడును.)

పంచమరంగము.

శిలాదిత్యుని యాస్థానము.

మంత్రి - సేనాధిపతి - కావలివారు - దేవతార్చన బ్రాహ్మణుఁడు - వేగుల వారు - పుష్పావతి.

లాదిత్యుఁడు.—అమాత్యవరులారా! సేనాధిపతులారా!

ఉ. భూరియశోవిశాలుఁడయి భూమిసమస్తము నేలి; వైరులన్ ।
బోర జయించి మించితిని బూజ్యుఁడనైతిని మేలుగాంచితిన్ ।
గారణమేమొ రాత్రి కలఁ గంటిని మంటలఁ జిక్కి క్రుక్కితిన్ ।
ఘోరముగాను పట్టణము గూలెను గాలెను సర్వసంపదల్ ॥

సభాస్తారులారా! నాకుఁ గలిగిన కలతీరు తలఁచి చూచిన నదిఫలయుక్త మయినదని తోఁచెడు.

ధవర్మ.—(పెడమొగమై మీసలుమువ్వ) రాజన్యా! ఈ పురినేలు రాజులకెల్ల కలలు ఫలయుతములైనవి. అయినను మీయందు దేవాంశయున్నదని జను లాడుదురు. కావున మిమ్మకలలు బాధింపఁ జాలవు.

లాదిత్యుఁడు.—అమాత్యవరా! నిజము. దేవాంశయుండినను నట్టిమహిమ భూలోకమునందుఁ బ్రాకృతమనుజసాంగత్యంబున క్షీణించును.

(కావలివారు ప్రవేశింతురు. అందులో నొకఁడు ముందుపడి.)

వలివాఁడు.—(వణఁకుచు) మహాప్రభూ! చెడితిమి. మీసేవకులము మేము చెడితిమి. అన్నిటఁ జెడితిమి.

శిలాదిత్యుఁడు.—ఓరీ. భటులారా! మీకుఁ గలిగిన భయమేమి? మీకేమి చే... మూడెను? వెలిపక తెలుపుఁడి.

కావలివాఁడు.—అయ్యగారూ. నిన్నటిరాత్రి మనసరోవర తీరమున నెవరో య... వులఁ జంపి యాకొలనులోఁ ద్రోసిపోయినారు.

శిలాదిత్యుఁడు.—(ఆశ్చర్యపడి) ఏమీ. ఏమీ. సప్తాశ్వసరోవరము గోరక్తపూరి... మైనా. ఓరీ. మీరందఱు వుడెచటనుంటిరి? గాడిదెల గాచుచుంటిరే?

కావలివాఁడు.—దేవరా! మన్నిమ్మిచేసినను సరే. నిజము పలికెదము. ఏదోయూ... నుండి బోగమువారు వచ్చియుండిరి. చక్కగాఁ బాడుచుండిరి. బాగుగ నా... డుచుండిరి. వారియాటపాటలఁ జూచుచు మైమఱచితిమి. ఆకాలంబున... దీపనియయినది.

శిలాదిత్యుఁడు.—ఓరీ! ఆబోగమువారెవరు? పిలుచుకొనిరండు?

కావలివాఁడు.—అయ్యగారూ! వారెవరైనది కనవలెనని యిదివరకుఁ దిరిగితి... వేసరి కానలేక మీపాదములు చేరితిమి.

(దేవతార్చన బ్రాహ్మణుని ప్రవేశము.)

బ్రాహ్మణుఁడు.—(వచ్చుచు.)

కం. ఆహా పోయెనె! కారణ
మూహాతీతంబు నెఱుఁగ! నోడలువడి కెడిగె!
దేహము నిలిచినఁ జాలును
శ్రీహరి! యెన్నెటుల మనఁగఁ జేసెదో ధరపై ॥

(అందరు లేచి నిలుతురు.)

శిలాదిత్యుఁడు—బ్రాహ్మణోత్తమా! నీదేహంబేల వడకెడు. మీకేయాపద యెవ... నుండి వచ్చెను?

బ్రాహ్మణుఁడు—సార్వభౌమా! నే నేమని తెలుపుదును? నిన్నటిదినము పూజిం... పేటికయందు భద్రముగనుంచఁబడిన యాదిత్య సాలగ్రామంబు నేఁడు కా... రాదు. కట్టఁబడిన పేటిక కట్టినట్టే యున్నది.

శిలాదిత్యుఁడు—(తొందరను) గ్రహచార కాలంబిది.

ఉ. పోయెను సంపదాళి చెడిపోయెను సర్వము పోయె రాజ్యముం।
బోయెను పట్టణంపుసిరి పోయెను నాబలమెల్ల నాకహో।
యాయువుతగ్గె మ్రగ్గితిని యాపద లగ్గలమయ్యె నగ్గి నా।
కాయమునిన్నగాల్చెఁ గలఁ గంటిని తత్ఫల మిప్పుడక్కటా॥

బ్రాహ్మణోత్తమా! నీవు చింతిలవలదు! నాగ్రహచారమునకు నీవేమి సేయుదువు?

(వేగులవారి ప్రవేశము నమస్కరించి

వేగొకఁడు.—దేవరా! జోహారులు. స్వామి మేమేమని తెలుపుదుము! మిక్కుటమున బలమునుంగూడి సింధునదినిదాఁటి యేజాతిదారయో మనదేశంబు నలుగడల తనసేనను వ్యాపింపఁజేసి పట్టణంబులను పల్లెలను పాడుగడపి పైరులుచెడపి మనపురిమార్గముగ వచ్చుచున్నవాఁడు తెలిసినవార్తఁ దెలిపితిమి.

శిలాదిత్యుఁడు.—సర్వము సమకూరినది! (సేనాధిపతినింజూచి) ప్రతాపా! నీసేననెల్ల సిద్ధపరుపుము! పొమ్ము. కోటవాకిలి వేయింపుము. సభాస్తారులారా. మీరందరు మీమీమందిరంబులకుఁబోయి సురక్షితముగనుండుడి. పొండి.

(అదరు నిష్క్రమింతురు.)

శిలాదిత్యుఁడు.—(సేవకాయని యఱచును సేవకుఁడు వచ్చును) నీవువెళ్లి వేగముగఁ బుష్పావతినిటఁ దోడితెమ్ము.

సేవకుఁడు.—చిత్తము! (అనుచు వెళ్లును.)

శిలాదిత్యుఁడు.— (స్వ॥ గ॥) నాతండ్రి సూర్యుఁడు క్షీణించినక్షత్రియవంశముద్ధరింపుమని పలికెను. నాచేతనైనంత సాహసంబు చేసితి. సప్తాశ్వ సరోవరజలము మలినమైనను దివ్యసాంగ్రామంబు పోయినను నాకాయువు ముగియునని పలికియుండెను. అట్టి కాలమిపుడు తటస్థించెను నాదేవేరి నిండుగర్భమున నున్నది. నలుదిక్కులు విజాతిశాత్రువులు వ్యాపించినారు. కావున నాదేవేరిని నెటులనయిన రక్షింపవలెను.

(పుష్పావతి ప్రవేశము.)

పుష్పావతి.—నాథా! నన్నుఁబిలిపించిన కారణంబేమి?

శిలాదిత్యుఁడు.—మోహనాంగీ! కారణం బతిదుఃఖకరము! నీకుఁ దెలుపరాదని యెం
యాలోచించినను నది తెలుపుట యత్యవశ్యకమై యున్నది.

పుష్పావతి.—నాథా! మీమాటలువిని నాకేమో దిగులగుచున్నది. మానసము క
వికలపడుచున్నది. అయ్యో అంతటి దుఃఖకరమైన కారణంబేమి ప్రాసఁగెను

శిలాదిత్యుఁడు.—ప్రాణేశ్వరీ నీకది తెలుపవలెనని పిలిపించితిని. నీవు వచ్చినపిద
నీకది యెటుదెలుపుదునని సందియించితిని.

పుష్పావతి.—ప్రాణపతీ! నన్నేల సందేహసముద్రమునఁ గడపెదవు? ప్రమర
రాజన్యకులమునఁ బుట్టినక్షత్రియాంగన నేనుగానా? విపత్తువచ్చునన్న
ధైర్యము మానుదునా? నీకేల సందియంబు! దుఃఖకారణంబు దెలిపి నన్ను
రక్షింపుము.

అనుబంధము ౩౩.

చ. ప్రమరకులాధిజాతనయి ప్రాణపతీ మనమందు ధైర్యమే
సమయమునందునైనఁ గడు సంకటకాలము నందునైనఁ బ్రా
ణముఁ జనునట్టివేళ నయినన్ విడనేర్తునె యెంతకైన న
మ్ముమ యిది తెల్పుమా వెతకు మూలకతమ్ము సమస్తమిత్తఱిన్!

శిలాదిత్యుఁడు.—ప్రాణేశ్వరీ! నాకెంత దుఃఖముండినను దానిని నీమాటలు హరించెను
ఇఁక నావార్త నానుపూర్వికగ నీకుఁ దెలిపెద. వినుము. ఆర్యా! నేను
సూర్యపుత్రుఁడను. పునర్భవుఁడను సూర్యుఁడు నాకుఁ బ్రత్యక్షుఁడై యా
దిత్య సాలగ్రామమును సప్తాశ్వ మనుగుఱ్ఱమునిచ్చి వానిఁగొని వైరులసా
ధింపుమనెను అవి నిన్నువదలిన కొన్నిదినంబులకు నీయాయువు ముగియు
నని పలికెను. ఆదివ్యసామర్థ్యంబుననే నిన్నిదినంబులు శత్రుభీకరుఁడనై
రాజ్యమేలితి. నేఁ డవిరెండును కానరావు. విజాతిశాత్రవులు మాపురిపై
దండెత్తిరి ఈవార్త నీకుఁ దెలుపఁజాలక వదలఁజాలక కష్టపడి తెలిపితిని.

పుష్పావతి.—హా నాథా! మీరుకష్టవార్తయని పలికినపుడు శారీరకష్టము నాకగునని
మీరు చింతించుచున్నారని ధైర్యమునఁబలికితిని. ప్రాణేశ్వరా! మీప్రాణమున
కపాయముగునపుడు నేనుండ నేల? మిమువదలి నే నిం దనుభవించునదేమి
యున్నది. మీరులేని నాకీశరీర మతిభారము కాదా?

కం. పతిభూషణమ్ము ప్రాణము
పతియె సమస్తమ్ము క్షితిని భార్యకు నెచటన్
పతిలేని సతికి నెందును
గతిలేదను శాస్త్రవిధులు కల్లలె చెపుమా!

నాథా! ఇఁకమిము వదలి యొకగడియయైన నుండను ఉండఁగోరను. ఉండఁ
జాలను మీరుపోవుగతియె నాగతి.

లాదిత్యుఁడు.—మోహనాంగీ! నీపతిభక్తికి నేఁ గడు మెచ్చితి. నేను శాత్రవులపై యుద్ధమునకుఁ బోవలయును. పోవకతప్పదు. పోవనేని క్షత్రియకులమునకే యపయశస్సు వచ్చును. నేను ప్రాణంబున మరలివత్తుననునది సందేహము.

పుష్పావతి.—నాథా! ఆమాటలాడి నన్నేల కలఁచెదవు. నీవు మరణమునకుఁబోయిన నే నేల యింటయుండవలెను! శస్త్రశిక్ష నాకును చిన్నతనంబున నయినది. ఇఁక యుద్ధంబున నినుఁజంపినవైరి ననుఁజంపకవదలునా? ఇరువురిప్రాప్తియు నొకటయగును నీకంఠంబుఁ ద్రెంచు కృపాణధారకు నాకంఠంబుఁ దెంచునపుడు వాఁడితగ్గునా? నీకుఁదగులు శరవారములలో నొకటియైనను నాకుఁదగలవా? నేనును యుద్ధంబునకువచ్చెద.

లాదిత్య.—నాతీ! నీవీరీతి బలికిన నాగతియేమి? పూర్ణగర్భంబుదాల్చి పోరానర్వ గలవా? ఇదియు పూర్వముగదా? భారముగు గర్భముధరించి శరీరముమోయుటకు కష్టమగునపుడు యుద్ధమున నెటునిల్తువు?

పుష్పావతి.—నాథా గర్భము స్త్రీలకు బరువగునా? తేలికనిచ్చును కావున నిను వెంబడించి యుద్ధమొనరింతును.

లాదిత్య.—ప్రాణసతీ! సూర్యుఁడు నాఁడు సాక్షాత్కరించి క్షీణించు క్షత్రియకులంబు నుద్ధరింపుమని నాకాజ్ఞయిడెను. కావున నీగర్భమున వీరక్షత్రియపుత్రుఁడుద్భవించును. వీనినుండి కులము నిలుచును. కావున నీవు నాహితంబు వినుము. మానగరంబులోనుండి మలయపర్వతములోని గుహావరకు బహుకాలముక్రిందట నేనే నొకసురంగమును రహస్యముగ చేయించినాను నీవు ప్రాణపదంబుగ నమ్మినయొకచెలిని నీవెంటగొని యాగోపాలోనుండుము. యుద్ధమున వైరులజయించితినేని నినుఁగలసెద. కాదేని నీవెటులయిన చంద్రగిరిఁ జేరి పుట్టినయింటిలోఁ బాలునిరక్షించుచు సురక్షితంబుగ నుండుము. ఆథా

లుడు పెద్దయై భుజపరాక్రమంబున దేశముసాధించి రాజ్యమేలు. నీవు వీరమాత వయ్యెదవు.

పుష్పావతి.—మనోహరా! నీమాటకు నేబదులిడసాగిన నీమానసంబున నీవేమి తెలి యుదువోయని భీతిల్లెదను. ప్రాణనాథా! ఈభరతఖండ మఖండముగ నేలి సార్వభౌమపదవినందిననీకు నేభార్యనై యొకపర్వతగుహాలో నేకాంగిగ నివ సింపగ నాకుననమోపదుగదా? ఇట్టిమనగర్భంబున బుట్టినపట్టి యెట్టుగుట్టలా నివసింపనర్హుఁడగును. నాపుట్టినింటికి నేనే మామిడుకొని పోదును.

సీ. పుట్టుపోఆనిమోము బోరామిగనిసమ్మ
దాశ్రువులార్చితోయకటనీవు।
బుడతనుదొడపయి నిడికొని శిరమును
ముద్దాడితోనీవు ముదముగాను।
విద్యలుగఅపుడు వినయముల్ నేర్పుచు
బుద్ధులుదెలిపితో పూజ్యగుణగను।
సుతునకుఁబరిణయ మతిహితముగఁ జేసి
కన్నులఁజూచితో చెన్నుమిగుల॥

గీ. తనయునింగని తనరారి తనివిఁజెందు
భాగ్యమీవందవైతివి ప్రాణనాథ
నిట్టనిలువునఁగూలెడి నట్టివార్త
వినుచు నేనెటు లీభువి మనుదునయ్యొ॥

హా! ప్రాణనాథా! నాప్రాణంబులు పోవకనిలిచెఁవి. ఆయ్యో! నే నేమి నేయుదు?

శిలాదిత్య.—(కన్నీరుతుడుచుచు) నాతీ! ఏమి ఈరీతిభీతవైతివి. కష్టకాలము ధైర్యమూననిచో ధైర్యము చాటుకాలంబు మటియెద్ది?

చ. వినవె సతీమణీ నలుకు పీకునువిత్తము గోలుపోయి కా।
ననమున దారనున్విదలి నాతియరణ్యములోన కిష్టముల్।

గని సుఖమందెనంత్యమునఁ గానవెచంద్రమతీ చరిత్రముఁ ।
ఘనమతినీవుధైర్యమునుగాంచుమ కష్టములోర్చుమామదిఁ ॥

ప్రాణప్రియా! నాహితంబువినుము. నాకుసంతసమ్మునింపుము. నాకులముద్ధరింపుము. క్షత్రియకులమ్ము నిలుపుము. వీరమాతవు నీవని జగతిని ప్రఖ్యాతినెలపుము.

పుష్పావతి.—నాథా! నీయానతిమీరను.

శిలాదిత్య.—అటులైన ప్రయాణమ్ముగమ్ము. ఈరాత్రియే వెడలవలెను.

(నిష్క్రమించుచు.)

పంచమాంకము - ప్రథమరంగము.

మదనుఁడు ॥ కళావంతుఁడు,

మదనుఁడు.—కళావతీ.

కళావంతుఁడు.—ఏమియిది! కళావతీయని పిలిచెదవు? వేషమునకుఁదగిన భాషయుండవలెననునది మఱచితివి యా? నన్నీయరివర్గమున నగడుపఱచెదవా?

మదనుఁడు.—నిజము. మఱచితిని. ఈరీతిబుద్ధిచెప్పి నన్నాదరింతువనికదా నిన్నాశ్రయించితి. కళావంతా! ఆనవమాలిక తనవరునిఁగూడుటకై బరోచీపురి నిన్నగదావెళ్లినది?

కళావంతుఁడు.—నిజము! నిన్ననే వెళ్లినది. నీకేలదానిజోలి?

మదనుఁడు.—కళావతీ. కాదు. కాదు (అనిచెంపలు వాయించికొని) కళావంతా.

చ. వలచినయింతినిఁ వదలవచ్చునె? శక్యమె? పౌరుషమ్ముమే।
నలవడియుండుయౌవన ధనాఢ్యుననెన్నటికైన? నెన్నియో।
కలఁతలఁబెట్టికాటియులకారనఁబెట్టి కలంచినట్టి యా
చెలువనునేను వీడుదున చేతికిఁజిక్కినవేళ; నెచ్చెలీ॥

నెచ్చెలీ! అట్టిచెలువచేతఁజిక్కినపుడు వదలితినేని పౌరుషంబునకది కొఱంతకదా! అట్టివేళ నన్నుఁగని నీవేమందువు? కావున. నేనిపుడే కొంతబలంబుగొని యానవమాలిక వెంటఁబోవువారినిఁ బరిమార్చి యానవమాలికనుబట్టి నాయభీప్సితంబు నెఱవేర్చికొనియద.

కళావంతుఁడు.—సఖా! నీమతము నాకుసమ్మతముకాదు. ఆనవమాలిక పతివ్రత. పతివ్రతలవ్రతభంగంబుచేయ సమకట్టినవాఁడు చెడునని పురాణకథ లనేకము లున్నవికదా. ఆగాథల నేనుడువనేల? ఆనవమాలిక నాయనుంగుఁజెలికత్తె. నాబలె నదియును మానసచాంచల్యముగలదేమోయని పరీక్షించుటకునై ప్రారంభమున నీకుఁదోడ్పడితి. ఆసతి నిజముగఁ బతివ్రతయని నే నిపుడు నిర్ధరించితి. నీ వాయువతిని బలాత్కరించితివేని ప్రాణంబులుత్యజించునుగాని నీవశపడదు. కావున నీవిట్టిపని వదలి కోటను ముట్టడించువారికిఁ దోడ్పడుచుండుము.

అనుబంధము 34.

మదనుఁడు.—(ఇంచుకయాలోచించి) నెచ్చెలీ! నీహితమ్ము నీతియుతమ్ము. అయిన నానవమాలికపై నాకుఁగలక్రోధాగ్ని దానిఁ జూచి హెచ్చియొనర్చి 'నిన్ను కరుణించి వదలితిని. లేదేని నిన్ను భంగపఱచుచుంటినని' యొకనెక్కుములాడక యున్నఁ జల్లాఱదు. దానికై నను నీవుసమ్మతింతువని నిన్నుఁ బతిమాలివేఁడికొనియెద. నెచ్చెలీ! నీచెలిమినిండార ననుఁ గరుణించి యింతపనిఁజేయ నను గ్రహింపుము. హెచ్చుపనికిఁ బోను. నీయాన నీపాదమాన.

అనుబంధము 35.

కళావంతుఁడు.—మదనా! నీయిష్టానుసారంబొనర్పుము. ఆపతివ్రతను వంగించుట తప్పఁ బరిభవింప ప్రయత్నింపనని నాచేతిపైచేయిడి బాసజేసినఁ జాలు. నేనమ్మెద.

మదనుఁడు.—మోహనాంగీ - (కాదు) నెచ్చెలీ. ఇదిగో బాసఁజేసెద. (అనుచు కేలుపై చేయిడి బాసయొనర్చి) నెచ్చెలీ! నీవుహెచ్చరికగనుండి యిచ్చటిపనులు నెఱవేర్పుము. ఈయుద్ధము దినములలో ముగియునది కాదు. సంవత్సరములకో లఁది కోటముట్టడితప్పదు. రెండుదినములలో నేను మరలివచ్చి నిన్నుఁగూడెద. పోయివత్తునా?

కళావతి.—సఖా! క్షేమముగఁబోయిరమ్ము. బాసమఱవకుము. నాకునుఁగార్యంబున్నది. పోయెద. (అనుచు రంగము వదలివెనుక దాచికొని యుండును.)

అనుబంధము 36.

(నలుదిక్కులుజూచి) సారసనయనలయెదుటఁ జేసినబాసలు వానిగనిలుచునా? అంచయానలఁ గూడువేళ మంచనగుటికట్లుకట్టుకు నిలుచునా? మంచిది. నేఁబోయి నాకార్యంబు సాధించుకొనియెద (అనుచు నిష్క్రమించును.)

కళావంతుఁడు.—(నవ్వుచుఁ బ్రవేశించి) వీఁడు పడతులయెడఁ గట్టుకునిలుచువాఁడు కాడని నాకుఁ దెలియును. వీనికట్టు నే నెఱింగినదానను. వాఁడు మీఁదననేల. పుడమిలోఁ గాముకులెల్లరు కల్లలాడువారే? 'కాముకినిలువెల్లకల్ల' యని పెద్దలాడుదురుగదా? 'విటులకు సత్యము లేదు. వేశ్యకు నియమము లేదను' లోకోక్తి లేదా? మగవానికృత్యములు సందునుడిమాయలుగదా? తరుణులకై నిరులయిరులంబడిన తరుణుఁడు మరునిశరములకుఁ జిక్కి మదమెక్కి నాకిచ్చిన బాసపై మనియుంచునా? ఉంపడు. మానసచాంచల్యముగలవాఁడు కావుననే నెటులనయినఁ బ్రయత్నించి యాపతివ్రతమానంబుఁ గాపాడవలెను. వీనియెడల నాసాహసమించుక చూపవలెను.

కానిమ్ము. ప్రయత్నించెద. పోయివచ్చెద.

అనుబంధము 37.

(నిష్క్రమము.)

ద్వితీయరంగము.

కొండదారి.

(నవమాలిక మేనాలోఁ గూర్చుని భటులు వెంబడించుచుండ మదనుఁడును వాని సేనయును డాఁగి వారిని ముట్టడించి నవమాలికభటులను బఱుగిడఁ జేసి మేనావారినిఁ దోలి మేనాలో నున్న నవమాలికనుఁ జూచి.)

మద.—సీ. మెఱుఁగారుతొలుకరి మెఱుగులగుమిచాయ
నిరసింప వెలిరావె నీరజాక్షి!
పసిఁడినీటను బలుబలుమాఱుఁ బులుగడి
గినమోహనాస్త్రమా కనులఁ గనవె!
భావజుదీమమా బంగరురూపమా
ప్రోలను నిలుపుమా ముద్దు లిమ్మ!
మదనమోహనమంత్రమహిమమా గానుమా
మదనుని ననురాగహృదయము సదయము

గీ. మదనకేళినిఁ గూడుమా మరునికొమ్మ
కలికిపలుకులుపలుకు బంగారుబొమ్మ
చెలుకువిలుకానిపొగరునుఁ జెలుపనిమ్మ
ఏలసిగ్గులు మోహమా యేలుకొమ్మ॥

నవమాలికా! దైవవశమున నీవు నావశమైతివి. మారమహిమాతిశమ్మున నేను నీవశుఁడనైతిని. మరుఁడు నన్నుబలాత్కరించుచున్నవాఁడు కావున నిన్ను నే బలాత్కరింపక తీరదు. ఆలస్యమేల. ఇది నీనగరోపవనంబుగాదు. యీలవేసి భటుల బిలుచుటకు? ఇపుడు నే నీలవేసి పంచబాణునిబలమెల్ల రావించెదను. చంచలాక్షీ వంచనకు సమయమ్ము కాదిది. కాననమునఁ జిక్కినదానవు ఐన వారిక్కడలేరు. కానివారికి దక్కనావు నీవు. కాముబారికి జిక్కినాను నేను కావున నిన్ను వదలను. నీపురుషుఁడన నింక నే నేను.

నవమాలిక.—(కోపమునఁదటాలున లేచి) అధమాధమా: ఏమిమాటలాడెదవు?

మ॥ పలువా! పల్కకు మిట్టిపల్కు లిఁక నా ప్రాణానమానంబు హీ।
నలమాడ్కిన్ ద్యజియింపఁ గోరుదునె యేనాఁడైన నెవ్వానిచే।
నలయింపన్ బడితైన? దుర్బలలు స్త్రీలంచెన్ని యీరీతిగా।
గలతల్బెట్టఁగ నౌనె హీనమతి? యీగర్వంబు నీ కేటికిన్॥

ఓ రాగాంధా! నాసరసకు రాకు. ఇరాకు మాని రాకేందువదనల బలాత్కరించితి వేని నీ కగుదండన దైవం బెఱుంగు. దూర ముఱుగుము. నీగర్వ ముడుగుము.

మదనుఁడు.—ఓ! మిటారీ. నీసమ్మతిఁ గోరి రతికి వేఁడితి నని తలక్రొవ్వి మాటలాడుదువా? మేలెన్నినవానికిఁ గీడని యీకాలమునకుఁ దగినలోకోక్తి కలిగినది. మంచిది. నీకెవరు దిక్కో చూచెద. (అనుచుఁజేతులుబట్టి) నవమాలికా! ఈసమీపమున నొక యాలమును (అనియీడ్చుచుండగ.)

నవమాలిక.—(చేతులు విడిపించుకొని పయ్యెదలోనుండి బాకుఁదీసి) ఓరీ! నీవుమగవాఁడ వైతివేని యేదీ! నాసరసకు రమ్ము. జూచెద. నీ ప్రాణంబులు దీని లోకోపకారంబుఁ గావించెద ముందర నడుగిడుము.

మదనుఁడు.— (దూరమునకువచ్చి) దీనినిబట్టి యీబాకు వదలింపవలెను. (అనుచు నీలవేయును. భటులిరువురు ప్రవేశింతురు) ఓరీ. భటులారా! మీ రీనారిని బట్టి నావెంటఁగొనిరండు. (భటులు నవమాలికవద్దకుఁబోవుచుండ.)

ళావతి.—(కత్తిఁబూని ప్రవేశించును) ఈ నాచెలికత్తెను బట్టుభటులెవరో ధైర్యమున రానిండు. వారి కంఠములు ద్రెంచి రక్తముచే గాలువలు పాఱించెద. (భటులు పఱుగిడుదురు) సఖీ! నవమాలికా! వెఱవకుము; నీపాతివ్రత్యమున కేభంగమును గలుగదు. (మేనమామయువారినిఁ బిలిచి) ఓరీ! మీ రింక సురక్షితముగఁ బొండు. నవమాలికా! మేనాలోఁ గూర్చొని నీపురి జేరుము. నీ కింకేభయమును లేదు. పోయిరమ్ము. ఈమదనుఁడు నాతో యేకదన మొనర్చునో చూచెద. నన్ను మఱవకుము. నీదారి కెవ రడ్డుపడియెదరో చూచెద.

వమాలిక.—సఖీ! నీయుపకారంబు నే మనినంతవరకును మఱవను. పోయి వచ్చెద.

ళావతి.—చెలీ! పోయిరమ్ము.

(నవమాలిక నిష్క్రమించును.)

ళావతి.—మదనా! ఏమి మౌనము వహించితివి? ఆనవమాలికతో మాటలాడి యలసితివి కాఁబోలు.

దన.—సఖీ! నవమాలికతో మాట లెవ రాడిరి? దానిఁబట్టింప భటులఁ బిలిచితి. అంతలో నీవు వచ్చితివి.

ళావతి.—సుందరాంగా! నేనే ప్రత్యక్షముగఁ జూచినవిషయములో నీవిన్ని యబద్ధము లాడితివే? నిన్నేమిసేయవలెను?

దన.—సుందరాంగీ! నీ వెప్పు డిచటికి వచ్చితివి?

ళావతి.—మోహనాంగా! నీకంటె ముస్నే యిచటికి వచ్చి నీవెనుకనే చెట్టుమఱుఁగున నుంటిని. నీవు నవమాలికను వర్ణించుట వింటిని. చేయిబట్టి యీడ్చినది కంటిని.

దనుఁడు.—నాతీ! నాతప్పు క్షమింపుము. ఆనవమాలికను జూచినతోడన నీకు నే నిచ్చినబాస మఱచితిని.

ళావతి.—నాథా! అటులనుకొనుట సహజము. నీవు కామాంధుడవై బాస మఱతువలె కదా నీవెంటనే నీకుఁ దెలియనటుల వచ్చితి.

అనుబంధము 38.

దనుఁడు.—ప్రాణప్రియా! నీ వేమైన ననుము. ఎంతైన దిట్టుము. నేఁ జేసినది తప్పు. అదిగో తప్పని నీకు మ్రొక్కెద. దాసరితప్పు దండముతో సరి.

కళావతి.—మోహనా! క్షమించితి. విశేషకార్యము లున్నవి. సేనను గూడి కోట ముట్టడింపవలెను. పోవుదము.

(నిష్క్రమింతురు.)

తృతీయరంగము.

(పార్థివసేన బలభిపురికోటను ముట్టడించియుండును.)

పార్థివుఁడు.—మదనా! ఎన్నిసంవత్సరము లిటుకోటను ముట్టడింపవలెను. ఎన్ని దినంబులు మన మీరీతి బాధపడుచుండవలెను. ఆహారపదార్థంబు లన్నియును వ్రయపడెను. దేశములు కొల్లకొట్టుచు మన మెన్నిదినంబులు బ్రతు గలము. కోటను సాధించుమార్గము నాకుఁ దోఁపక యున్నది.

మదనుఁడు.—జనపాలా! నాకును గష్టముని తోఁచెడు. లో నున్న నాతండ్రి క్రో వర్మమంత్రము పాటించినటుల లేదు. (ఒకవిధమైనయీల కోటపైనుండివచ్చును

కళావతి.—మదనా! శబ్దము చేయకు. ఇంచుక నిలువుము. నేడమావాస్యగా రాత్రిచీకటి దట్టమైనది. ఆయీలవచ్చిన తలమునకు నేఁ బోయి వచ్చెద.

(కళావతిపోవును.)

పార్థివ.—మదనా! ఈకళావంతు డీలలు విని యాశబ్దము వచ్చినస్థలమునకుఁబో వచ్చెదనని వెళ్లెను. అది యేమి సంకేతము?

మదనుఁడు.—భూపాలా! నాకును దెలియదు. ఈకళావంతుఁ డతిసాహసి. ఇత బుద్ధికుశలత యసదృశము. దూరాలోచనపరుఁడు. అతనిమార్గ మిట్టి యెఱింగినవా రెవరును లేరు?

(కళావతిప్రవేశము.)

కళావతి.—భూపాలా! కోటపైనఁ గ్రోధవర్మ యున్నవాఁడు. ఇంతకాలము తన దగినసమయము దొరకదాయె నఁట. నేఁడు దొరకినది. ఒకగంటకాలము భుజపరాక్రమశాలు రగుభటులు నూర్గురు వచ్చినచో వారిని నూలుపగ్గ నిచ్చెనగుండ పైకిఁ జేర్పవచ్చు ననియును పిదప కోటవాకిలితీయవచ్చు యును పలికెను. అట్టివిక్రమవంతులభటుల నిచ్చిన వారిం గూడి నేఁ బో కార్యముసాధించెద.

ర్థియన్.—కళావంతా! నీసాహసము నే నే మనిక్కొనియాడుదు. ఇదిగో నా భటు లెల్లరు నీవశవర్తులు. కార్యము సాధింపుము.

దనుఁడు.—నీవెంట నేనును వచ్చెద.

ావతి.—ఏలవలదు! ఎచ్చటికిఁ బోవుదు మన్నను వెంట నంటుదువు. ఇచటనే యుండి వాకిలి తెఱచినపుడు లోపలికి దూరుము. ఇదికోటయొక్క పని. బోటులఁ జిక్కించుమాట కాదు.

(అనిభటులతో కోటక్రిందనిలచి ఉలవేయును. పైనుండి నూలునిచ్చెన వచ్చును. దాని నెక్కి కోట ప్రవేశించి వాకిలి దెరచి విజయమును బొందుదురు.)

ర్థియన్.—సుమతీ! మన కార్యం బెల్ల నెరవేరెను. రాజ్యవిభవం బెల్లఁ గొల్లబెట్టి యీపురి దహింప జేయుము. ఇకముందు జరుగఁదగినపని యేమి?

(నిష్క్రమింతురు,)

చతుర్థరంగము.

మదనుఁడు-కళావతి-రాజపురోహితుడు.

దనుఁడు.—సుందరీ! నేఁ దలంచినది యొకటి యాయెను. దైవము దలంచినది యొకటి యాయెను. విధిమాయ లివి గదా!

ఉ. ఇంతిరో, నేఁ దలంచినది యెల్లను మంటలఁ గాలిపోయెఁ జె
ల్వొంతయుఁ బోయె నీపురికి నక్కట వైభవ మెల్లఁ బోయె గో
రంతయు నైన స్పద యహో యిట నిల్వక పోయె నేమియో?
వింతగ నున్న దీవిధము! వీటికి నగ్గి దవిల్చి రెవ్వరో?

మోహనాంగీ! ఇది యేమో విచిత్రముగ నున్నది. మనసేన నంతయును విచారించితి. పురికి నగ్గి తా మెవరును దవల్ప మని యేకవాక్యతగఁ బలుకు చున్నవారు. రిజనులు నైతము తమకుఁ దెలియదని పలికిరి. ఇదియేమి దైవమాయ.

ావతి.—మోహనాంగా! శిలాదిత్యుఁడు తనకుఁ గాని పురియుండ నేల యని యీ పనిఁ జేసియుండునా?

మదనుఁడు.—సుందరీ! శిలాదిత్యున కంతటియవకాశమే యుండలేదు. పార్థి నేనుం గూడి యతనినిఁ జుట్టి సంహరించినపుడు పట్టణమున కెట్టియాపదయు నుండలేదు పిదపఁగదా మనము నిలుచుటకుఁ గూడస్థలము లేక నలుదిక్కు నుండి మంటలు మిన్నున కెగఁబాఱుచు వ్యాపించెను. జనులెల్లరు పరుగిడి ఆహా! యెంతటి విభవమున మించినపురిని దైవ మొకగడియలో నెంతటి హీ దశకు దించెను.

(వేదశర్మ ప్రవేశము.)

వేదశర్మ.—సీ॥ భూరిభాసురమహాభూరి సౌధంబులు
కూలెను వహ్ని చేఁ గాలి యకట॥
వరవజ్రమణి చిత్రతరరాజనగరమ్ము
చిత్రభానుని చేతఁ జిక్కి కాలె॥
నిర్మలస్ఫటిక శాశ్మనిర్మితస్తంభోప
పాలితసద్మముల్ పాడుగలసె॥
ఆయతరత్న భాగాయతనంబులు
ఆశ్రయాశునకు నాహార మాయె॥

తే॥ గీ॥ దైవవరమున మించిన భూవిభుండు
దైవగతిఁ జెందె వీడెల్ల దగ్ధమయ్యె
రాజపూజితుఁ డగునేను తేజు వీడి
యెందుఁ బోవుదు దైవమా యేమిగతియొ

ఆహా! చండభానుకుల జపాలితంబుగాని యివ్వరి బృహద్భానునిఁ గూడు న పెద్దలనుండి వచ్చిన మాటగ నుండెను. అది సార్థక మయ్యెను నే నిపుడె వారి జేరుదు. నాబిడ్డ కమలావతి యీరాజభార్య యగు పుష్పవతినిఁ జేరినది. రా నకుఁ బుత్రుఁడు గలిగె ననియును యీపుత్రుఁడు గుహాలోఁ బుట్టెను కావునగుహ డని నాకు మిడిరని నానందన తెలిపెను. వా రెచట నున్నవారో నే నెటు లెఱుఁ గలను ఏమి చేయుదు. ఏగుహ దూఱుదు.

(మదనుఁడు - కళావతిముందరికి వచ్చి.)

మదనుఁడు.—బ్రాహ్మణోత్తమా! వందనములు.

వేదశర్మ:—అయ్యా! నీ వెవఁడవు?

మదనుఁడు:—ధరణీసురోత్తమా! నేను మదనుఁడను. మంత్రి పుత్రుఁడను.

వేదశర్మ:—ఏమి! మదనుఁడా నీవు. ఎంత మారిపోయినావు. మదనా! కారనుండి తప్పించుకొని పోయి యిన్ని విపత్తు లీపురికిఁ దెచ్చినవాఁడవు నీవని జనులాడుదురు. నిజమేనా?

మదనుఁడు:—భూదేవా! ఆమాట లిపుడేల? కర్మానుసారంబైనది. గతమునకు వెతఁ జెంద నేల? మీరు పుష్పావతి కొమారుఁడు సుఖముఁ డున్నాడని పలవరించుచుంటిరే? ఆసుఖ మొందున్నవాఁడు?

వేదశర్మ:—మదనా! నన్నుఁ జంపుము. లక్షలకొలఁదిజను లిప్పురిని నిన్నరాత్రి లయమైరి. ముప్పదివేలు కుటుంబములవారు మాఁడోరుదేశంబుఁ జేరిరి. ఇందరి నీరీతి హింసించిన పాతకి నన్నును హింసింపుము. నే నారహస్యముఁ దెలుపను.

మదనుఁడు:—బ్రాహ్మణోత్తమా: పశ్చాత్తాపతప్తుఁడయి నాయాయు వెల్ల క్షీణమైనది. నీమాటలపోటుచే నన్నేల చంపెదవు. ఇంతటియఘోర మగు నని నేఁ గల నైనఁ దలంప నైతిని. ఏవిధమున నైనను నాపురి సురక్షితముగ నేఁ జేర యత్నించితిని గాని వేరొకటి కాదు. నిన్నటిరాత్రి వచ్చినచేఁ బురికాలుటకు గారణము దైవమే గాని వేరొకరు కారు. పరు లీదేశంబులు నిండిరి. నిజము. ఐనను నానుండి రాజున కింతటివిపత్తు వచ్చెనే యని కుందుచున్నవాఁడను. ఈ యపకృతిని యారాజపుత్రున కెద్దియైన సుకృతి యొనర్చి దీర్చికొనఁ ద్రికరణశుద్ధిగఁ నేఁ దలంచితి. దీనికి నీచరణసాక్షి. (అనుచు నమస్కరించును.)

కళావతి:—అయ్యా! బ్రాహ్మణోత్తమా! నాపుట్టినింటినుండి యిపుడే వచ్చితిని. ఈపురి పాడుపడినది చూచితిని. ఏమిచేయుదునని చింతిల్లుచున్నదానను. నాపతి యేగతిఁ జెందెనో గదా? ఛాందసవృద్ధ క్షత్రియుఁ డతఁడని మీకుఁ దెలియునుగదా. నాచెలి పుష్పావతి యేగతి నందెనో గదా! ఆమెనైనఁ గూడవలె ననిన నామె యెచట నున్నదియో తెలియకున్నది. ఏమియుఁ దోఁపదు. మీరుదప్ప నను రక్షించువారు మరియెవరును లేరు.

(భిల్లులు కొందఱువచ్చి.)

భిల్లనాయకుఁడు:—అయ్యా! మీరెవరు? శిలాదిత్య మహారాజు పురి నున్నవాఁడా?

మదనుఁడు:—ఓరీ! మీరెవరు? శిలాదిత్యుఁడు బలభిపురముతోఁగూడి కాలిపోయెను. ఊరుపాడాయెను.

భిల్లనాయకుఁడు:—హా: హా! చెడితిమి. మా కిఁక రాజెవరు? అరాజకమై ఈపురి పాడుపడెనుగదా? మందభిల్లులను పాలించురాజెవఁడు?

వేదశర్మ:—భిల్లనాయకా! మీదేశ మేలుచుండలికుఁ డేమాయెను!

భిల్లనాయకుఁడు:—అయ్యా: నిన్నటిదినంబున నే దైవగతిఁ జెందెను.

వేదశర్మ:—ఏమిది. దైవమాయ.

మదనుఁడు:—బ్రాహ్మణోత్తమా! మన రాజకుమారునకు నుపకారంబు నేయుటకు దైవమయి మాకు సాహాయ్య మొనరించినాఁడు. మీరేల దానిని రహస్యముగనుంచి చేతఁ జిక్కినదానిని జెలుపఁ జూతురు. (భిల్లునాయకునిం జూచి) భిల్లునాయకా! శిలాదిత్యుని పుత్రు డున్నవాఁడు. ఆమహనీయుని పుత్రుని మేము పిలుచుకొని వచ్చెదము. ఆబాలునకుఁ బట్టంబుగట్టి రాజ్యమేలింప మీరుసమ్మతింతురు గదా?

భిల్లనాయక:—అయ్యా! అతనిరాజ్య మతఁడేలుటకు మాసమ్మతియేల? ఆబాలుఁడు మారాజ్య మేలునంతటి భాగ్యము కలుగునే?

మదనుఁడు:—అటులైన మీరు వెడలి నగర మలంకరింపుఁడు. రెండు దినములలో నాబాలునిఁ బిలిచికొని వత్తుము.

భిల్లనాయకుఁడు:—మంచిదయ్యా! మేము పోయి వత్తుము. మీరాజు కుమారునిఁ బిలిచికొని త్వరలో రండు. రాజ్య మరాజకమైనది.

(భిల్లనాయకు నిష్క్రమణము.)

మదనుఁడు:—బ్రాహ్మణోత్తమా! ఆబాలుఁ డుండుచోటు నీవిపుడు తెలుపకతప్పదు. తెలుపవలెను.

వేదశర్మ:—మదనా! నీకారహస్యము దెలుప సందియ మగుచున్నది. మ ఈకుంపటి దేశమునకుఁ దెచ్చి పెట్టెదవో యని భీతియయ్యెడు. దుర్మార్గప్రవర్తనయులవాటుగఁగల వానిమాట నమ్ముట కష్టము.

కళావతి:—విప్రవరా! నిజమాడితివి. ఇట్టివారు దాముచేసిన బాస వానికఁజాటింతురు.

మదనుఁడు:—ఏమీ. నే నంతటి నమ్మకద్రోహినా! నా ప్రతిజ్ఞ వినుఁడి.

సీ॥ కల్ల నేఁ బలికినఁ గాలపాశము నాదు
కంఠము డెంపనీ కరుణవదలి॥
కల్ల నేఁ బలికినఁ గాలకూట విషంబు
మేనెల్ల వ్యాపించి క్రుంగనిమ్ము॥
కల్ల నేఁ బలికినఁ గాలానలజ్వాల
లెల్ల నామే నంటి యేర్చనిమ్ము॥
కల్ల నేఁ బలికినఁ గఱకంఠుశూలమ్ము
కాయమెల్లను గ్రుచ్చి కలఁపనిమ్ము॥

గీ॥ కల్ల గాదిది నాయాన కన్నతల్లి
యాన భూదేవ నీయాన యాదిదేవు
నాన నమ్ముమ తప్పితి నేని ఘోర
నిరయభాజనుఁడగుదునే నిలుతు వెతను॥

వేదశర్మ:—ఆటులైన మనమందరము పోయి గుహుని పిలుచుకొని పోయి మాందలి రాజధానికి రాజుగ నేర్పరుతుము.

గుహానిపట్టాభిషేకము.

సమాప్తము.

(Appendix)—అనుబంధము.

అనుబంధము 1.

మాండురాగము—ఆదితాళము.

సూత్ర:—శ్రీదేవా మహాదేవా భావమ్మున నిను సదా సంస్మరింతూ॥ పల్లవి॥
ఘనుని నిన్ను మనమునందు దినదినము నే సదా
నయభయముల వినుతల జేతూ కనునను కరుణా॥ శ్రీ॥ అ॥
కాలకాలముల నిన్ను కలుషహరా కృపబ్రోవా
వేడెదము నిరతమ్ము కనుమము
దురితహరా ధరణివరా భావమ్మున నిను ॥శ్రీ॥ ౧॥

అనుబంధము 2.

హిందూస్తానితోడిరాగము—రూపకతాళము.

సుభగ:—వెసనాము తాళనే వసుధాతలంబునందు నిల్వను॥
బరువాయెనాతను వెల్లను ధరణీని నేమననీగతి॥
తరమెరతండ్రి నైపాజాలను॥ ౧॥
పతిలేనిదీసతి యంచును జీతిలోననన్ను దూరగ
అతిహీన నైతినోపంజాలను॥

అనుబంధము 3.

ధన్యాసిరాగము—ఆదితాళము.

సుభగ:—చింతలోనజిక్కెను స్వాంతమెల్ల నేడయో పతిహీన నైతిని
గతిచెడినిల్చితి వితయయే బ్రదుకిటు వెతలాయె॥ చింత॥ ౧॥
నను గాంచు కాంతలు గనుదూరు రోతగా
ఘనమాయె వెసనము మనలేను నేను॥ ౨॥

అనుబంధము 4.

మాళవరాగము—ఆదితాళము.

సుభగ:—నిన్ను వేడెదా దేవాధిదేవ వందనంబునీకు దీనజనావనా ॥
గతి కానని కాంతనన్ను గాంచి కరుణానునన్ను కావుమయ్య దేవ॥
మనియుండలేను మానహీన గాను మహిమాతిశయా
మానితంబుగా మహిలోన నెటుబ్రోచి మన్నించుమికా -
మహిలోన నేను మనియుండజాల మానితంబు
గాను బ్రోవుమయ్య దేవ॥

అనుబంధము 5.

రాగము—తాళము.

సూర్య:—అళికులాలకా కను వలదిక చింత వినుమా
జాలిమాలి కాముకేళి కలయుము మేరమీర
భూరిధీర ముదమున ॥అ॥ ౧॥
భామ నీ భయము వదలుము యికను
జాలిమాలి కాముకేళి కలయుము
మేరమీర భూరిధీర మనమున॥ ౨॥

అనుబంధము 6.

మోహనరాగము—రూపకతాళము.

సూర్య:—కోమలాంగి కరుణ గాంచుమా
కోరుకోర్కె లెల్లదీరు కోమలినను కరుణగనుము ॥కో॥ ౧॥
కాంతరో ప్రేమెక్కెద చెంతను జేరుము సంతసమందుము ॥కో॥ ౨॥
చేడియ నేడికమారుని వ్రతమును సలుపకవదలను ॥కో॥ ౩॥
మూడగునిమిషములైనను నిన్నునె గూడకవదలను ॥కో॥ ౪॥

అనుబంధము 7.

బేగడరాగము—రూపకతాళము.

సుభగ:—నిరుపమ సుందర శేఖరుడో రాకాశశిబోలు
మారుడో సకలభూవరుడో॥

చిగురుబోన్నును చెడుచు పాదము చేరిపోల్పగ
లేదుసామ్యము చూడచంద్రిక కాంతి
జేలగెడుజగతిని మించు చెలువుమోము
సూరుడో బలు సుందరుడో॥

అనుబంధము 8.

అఠాణా రాగము—ఆదితాళము.

సూర్య:—వారిజాక్షీయిటు వాడగా చింతయె
చాలుచాలుయికను మదినందు మోదాము ॥ప॥
చిత్తజుండు కలచ మేలునంచు నీవు తత్తరిల్ల
దెలారిత్తగాను చిత్తవృత్తి॥ (౧)॥
వారిసాక్షీనన్ను మారుకేళిదేల్చి భూరి
మోదమందు దారిగాంచి చేరరావె॥ ౨॥

అనుబంధము 9.

తోడిరాగము—రూపకతాళము.

ఆదిత్యుడు:—కలతీరుదెలుపవె నాజనని వినెద ॥ప॥
జనకువార్త వినగోరి, నిను జేరితిని వడిగను మనములరగ
మనవిధమును వినుచవేదయ॥ ౧॥
సమ్మోదమ్ము, నెమ్మనమ్ము సదయత మదిగని ముదమున॥ ౨॥
బెదరను నే నదరను నే వదలను నే వలదనినా
ముదమును నొదవగ తెలుపవె॥ కల॥

అనుబంధము 10.

కల్యాణిరాగము—త్రిశ్రగతితాళము.

నవమాలిక:—అన్నయ్య యింతటి పన్నములంబడి చెన్నరు
పాతగునా నాయన్నా చెన్నారు పాతగునా॥
యన్నా నీ కేమి కన్నదల్ గల్గె మంనించి తెల్పవెరా॥

అనుబంధము 11.

గౌరీమనోహరిరాగము—ఆదితాళము.

శుభగ:—ఆదిదేవరా సత్రిబోవనూ
సాదరంబుగా దారకావగాను
దేవనిన్నువిన్నా వేడుదారిగానా ౧॥
భూరిచింతనూ దారికానలేను
భారమాయెమనా దారణీనినేను॥ ౨॥

అనునుబంధము 12.

హిందూస్తాని తోడిరాగము—ఆదితాళము.

సూర్య:—కోమలాంగీ వ్యసనమేలనే యిటుస్వాంతాము చింతిల్లగా
మానినీమణీ రో మానసముందున మారుని సంతోషము
వెలాయింతగా చింతిల్లయింతిరో నీకేలనే
కాంతరోసంత్రా పస్వాంతమునకే ను ఇత్తునే నుండీకనూ।

అనుబంధము 13.

కాపిరాగము—ఆదితాళము.

లా:—నాయన్నా నాకేమిగతీ - తెల్పావన్నా నాయన్నా నాకేమిగతీ॥
యెటులనీదూవియోగమూనూ దాల్తునయ్యా కడసారయ్యె నాయన్నా॥౧॥
సూర్య:—జనక నేను నిల్వజాల యిలను సంతోషముచే
రానాయన్నా నీకేమి భయమున్ను లేదు॥ ౨॥

అనుబంధము 14.

అఠాణా రాగము—రూపకతాళము.

క్రోధవర్మ:—భూసుతచరితా మాన్యమా మానుమా భీతిని ॥ప॥
కాననికలలకునీ - మానసమున కలతల్ మూననగునే
తగునేమానుమికను లేని భయము ధారుణీశ

రాజ్యమేలు వారికిట్టి స్వప్నములు ఆరలుకలుగు॥
జగతిని కారణములు కానరావు॥
మేదురువు కష్టమొంది మేనుజుక్కి వేళ మేదిని
కలుగుగ గలలని మేదిని పతియూటజిల్లు॥

అనుబంధము 15.

రాగము—తాళము.

బలహరి:—సారసాగ్రేసరులారా సంతోషమూనితి మీరాడువాక్యములా॥
కలనిక్కమగునె యీ యిలలోన నెందైన
తలమూగల్లునెదీనా వలదీక చింతింప ॥సర॥
కొరతాయెమీపంటి వరమంత్రులారా నాకూ
సరసాను మేలగాగ వరమాయంగళామగు॥

అనుబంధము 16.

బేగడరాగము—ఆదితాళము.

బలహరిరాజు:—యెంతకార్యమో వింతయాయె చూడ
బాలుడింతటి పనులుచేసెనే ॥య॥
నమ్మచాలుదు యిమ్మహిని ॥యెంత కార్యమో॥

అనుబంధము 17

నాటకరంజిరాగము—ఆదితాళము.

శిలాదిత్య:—నిరజాప్త్రానమోస్తు నిరతాయతమంగళ దాతా పాదాయుత॥ని॥
అసుర విసరహంతా అమరాజ్జితా
మతిభానితా వార్థాంచితా
యోగాలోకితా భూరిహితా
అమరవంద్యపాదా అమృతాంఘదా
విమలాస్పదా వితాపదా॥

అనుబంధము 18.

బ్యాండురాగము—ఆదితాళము.

మదనుఁడు:—ఆలోచన - లేలామేలు - సాహాసము
వాలాయము - బూసి జేతు - సాహాసము
నారీమణి - చేరాగను - సాహాసము
భూరీమతి - చేయాదును - సాహాసము
బోటీగన - మాటలాడు - సాహాసము
నీటూగను - చేయుదును - సాహాసము
నారీరతి - చేరీ - రీతి - సాహాసము
గోరీఫల - కారీయను - సాహాసము॥

అనుబంధము 19.

బేగడరాగము—ఆదితాళము.

మదనిక } :— వనతలమునుగను - మనోజ్ఞ వృషన విభవము ॥వల్ల॥
కళావతి } మందయాన - సుందరారవింద బృందమిందు గానవే
డెందమందు నందమందు ముదముగను॥ ౧॥
నాగయాన - తీగలిందు - బాగేసోగ లోగుమీరగా
పోగుదాకొ - బాగుమీర - జిగిమిగుల॥ ౨॥

అనుబంధము 20.

సావేరిరాగము—చాపు తాళము.

మదనిక:—వనితలభాగ్యము వసుధనుభర్తయే చానిల్లగను యెంతును
యెవ్వనవిభవము యెప్పరిగననుండ - యెవ్వారికిని లాభమేమియు లేదుగా॥

అనుబంధము 21.

ఆరభిరాగము—ఆదితాళము.

నవమాలిక:—పిలచివచ్చెద ఘనియే కలావాణి చనియే॥ పిలచి॥
కలికిమాటలు పలికి వెన్నెనిక పిలచునెవ్వరో
కలయగ నిత్తరి రీచాలు నేనిట కాలము
పుచ్చుటకెంలగు నేవని నెలతలు నిల్వగ॥ ౧॥

మదికి హెచ్చినా వెతలుమీరగను మదను డీదినము
చెదరిచేమానము ఈదరాధిక బాధలనీరధి
పోదునూ యింటికి వదలెద యూశని॥ ౨॥

అనుబంధము 22.

నాటకురంజిరాగము—ఆదితాళము.

మదనుడు:—కరుణగాంచు మా తరుణి వేడెదను
నిరతము నినుమదీ ఈఅవను గావుము
ఆయురాశీ వినవే మాయమాటలాడా॥

అనుబంధము 23.

(గజులు)రాగం—తాళం.

కళావతి:—హా సఖా - నినుబిడి - నేనెటు లోపుదు
భారమీభువిమునా - సైపానోవ॥ ౧॥
కారనూ నినుగనా గోరితీ నా ప్రియా
చేరుదూ నెటులయో తాళజాలా॥ ౨॥
హా ప్రియా యిడుముల జెందగా నీవెటు
యేగతి నిలుతును తాపామాయో॥ 3॥

అనుబంధము 24.

అఠాణరాగము—ఆదితాళము.

క్రోధవర్మ:—అకటామదనా యిక నేమి నేయుదు వెకార్ర జెందితిని
నకార్రబెందితిని నకార్ర గ్రుక్కితి॥
వినయా తనయా మననేను ధారుణి
హీనునీ మాడ్కిని దినాత చెందితి॥

అనుబంధము 25.

కానడరాగం—చాప్ తాళం.

అనంగవర్మ:—సైపానోపా - సారసాంబకు బాధా॥ పల్లి॥
సరసిజాలోచన సరసాకు రాదాయె

నీరేజనయనాను నిరతాము జేరుచూ
మారూని క్రీడలా మరగాక నిలువా॥ ౧॥

కాంతామణిని జేరి కలకాలమూ కూడి
కలమా నిరంతుల కలపాక నిలువా॥ ౨॥

అనుబంధము 26.

బ్యాండురాగము—ఆదితాళము.

కళావతి:—ఏమీమోహమా వదలుదు నేమి దేహము
మరుడునాడు మనముగూల్చి మానమునీడగలఁ
చెజూడు మానావనా మతిధానా మదమునా
అనఁగిపెనఁగి మనుపమా॥ ౧॥

హితునినిన్ను సతతమూన కూడుచు వేడుచు
కలతునిన్ను రా - రా - మారా - మతివరా
హితకరా సతినిరతిన గలయరా॥ ౨॥

అనుబంధము 27.

నోటుస్వరము—ఏకతాళము.

అనంగవర్మ:—బోతీమరుని ఆటాలకు - ఆటాలకు పాటలకు
రా - రావె వేవేగ - రంజిల్ల గాను॥

కళావతి:—రా - రా - కందర్పక్రీడాలకు - క్రీడాలకు
మేడాలకు రాహోయి వేవేగ రంజిల్లగాను॥

అనంగవర్మ:—కాంతారో కంతూని రంతూలు తాళా
ఇంతిరో సంతాప మింతేనిజాలు మంతనము
సంతరించి కాంతునినిగాక వడిచెంతకూను
చేరరావే నైజజాలనే॥ ౧॥

కళావతి:—భూరిగసౌఖ్యము లారయనందా చేరరార హేరాళి
నాళితాళాతాయ మారవలదు లేరదారగానను
బ్రోవరాదా వేగరార యోజవజాలనే॥

అనుబంధము 28.

అసావేరిరాగము—ఏకతాళము.

కళావతి:—మోహనను మోహారా మోదాము నందర సదయహృదయ
సారకు వేడితి.........॥మో॥
ఆమోదముదీరతీ బలునామోదుర యాగతీ
కామూని కావర మీగతి పోనీర॥
తాంబూల మిత్తుగనూ - సఖ - తాపాముణార్తు
నిసూతాళిమి మీరగ తాళుచుశయ్యను॥

అనుబంధము 29.

బిలహరిరాగం—ఏకతాళం

కళావతి:—అయ్యారేవీని కౌతలారె నీకసయ్యాట ముచ్చాట చాలునిక
దారణితరుణులు మారూనిశరముల వూరూ
మ.చిత్తము గారింతు రిలనహా॥
కారాను యిడుముల జేరీన విటునిక
చెరుచువానీని జేర్చ్యాదు సుఖముల॥

అనుబంధము 30.

నవరోజురాగము—ఏకతాళము.

పార్థియర్:—దేశకోశామేది - నివాసమేదీ - మీమతామెది - మీకులామెది
ఏందుకు మీరువచ్చితి రిందు
యింతులవార్త తెలుపుడి మీరూ॥

అనుబంధము 31.

కాపీరాగము—రూపకతాళము.

కళావతి:—వూవుబోణీ ధారణినీవు బలుపుణ్యాత్మవు నిజము
మారురూపుని దారవగుచు ముగ్ధామాన్యవైతివీ॥

అనుబంధము 32.

అసావేరిరాగము—అదితాళము.

కళావతి:—రామా - పతినినే - మానగలనే
యేమని నేమనియుందు జగతిని - నిలువగలనే - మహా॥ రా॥
కాంతారగులా - కాంతుడేగదా - ఇంతీ - నేను - కాంతునివదలీ
సంతసమ్మున - మానగగలనే - నెలవిడుమా సఖీ॥ రా॥ ౧॥

ఆనుబంధము 33.

రాగము—తాళము.

లాదిత్య:—సతిఖేదమూరే మోదామాయే మదికి నెంతయో
నాదువార్తా వ్యాకులమే నాగయానరో నాతినాదూ శక్తిచనే
భూతలమూన నేనూమనా - ఖ్యాతిలేదూ కాంతిపీడూ కాలమాయెనే॥
నాదుతండ్రి ఖానుడయ్యె ఆదరమునం యిచ్చి
నట్టిమేదురంపు అశ్వమేదీ కానదాయెనే॥

అనుబంధము 34

కమాజ్ రాగము—ఏకతాళము.

కళ:—నీకిదియేలా పతినిటులా కలచుట

మద:—మానినిమూనా మనముననా వనితను

కళ:—అలా - మేలా - చాలూ - వలదిది, వలదిది

మద:—సూనబాణ కేళిన్ గలయగ దలతును

కళ:—హితమే మతమే పతినిన్ జెఱుపన్ మతిహీనత సమ్మతముగు నెటువిడు

మద:—అతివా పతివాక్య తతిన్ మతినిన్ వెతయన్ ఛితినిన్ సతతముగలచును

కళ:—దలమున ఫలములు గలుగునె నీకు గలచును కలతలు
కలుగున్ చెలుల్ వలదిదియేలా ఖల గుణమేలా
నైలని లీలలు మెలగునేలా నెలతను నెచుట న్యాయమేమిర॥

మద:—ములుకుల పలుకులు పలుకగనేలా కలికీ నెలతకా
కలయకతాళా అళికుల వేణీ మనములరంగకా లీలలకేళిని
బానేదబాళీకా చెలియరో నేమము చెందెదగను.

అనుబంధము 35.

రాగం—తాళం.

మద:—భూరి మోహంబు మీరగాను మూరు కేళికా
మేర - మీరి - నారిచేరి - కేరికూడుదుకా
ఇపుడే వేగబోయి సహాసంబు మీరగా మదనకదన మొదవగా
కానసముందు చానసుపొంది సంతసముందు
భూరిమోసంబు తెలియదాయె మోహపాశమై
మోసమూని బాసగస్త్రదోసి పోయెద॥

అనుబంధము 36.

మాలకంస్ రాగము—త్రిశ్రగతితాళం

కళావతి:—మోహనాంగానాను - ముదాముగనే - మానసాము చాలా
ముదాముగనే - మానసాము చాలా
ఇహలోకా సౌఖ్యమాయెం ముదముగనే మానసాము చాలా।
మీరకు నీమాటలను - సారసనేత్ర - చారుతరా - సారాముదమ్ముగనూ
వినుమనవి అనామయ మీరకువచనము మనమున మానధనా
లాలింపుము లోలాధిక లీలాముదాముగనే॥ మానసాము చాలా॥

అనుబంధము 37.

బేహాగ్ రాగము—ఏకతాళము.

కళావతి:—నారీ - బలామిలా - జూపగా - బూనెదనూ
ముదముమీర - మోసాపూర - మోహనాంగునికా
యెటులనైనా - మోసగించి - దాటించెదనేకా - వదలాను నేనువాని
వదలాను నేనువానినై వదలాను నేనువాని॥ నారీ॥

అనుబంధము 38.

నవరోజురాగము—ఏకతాళము.

కళావతి:—కుటిలాకారయా - మాటలేల - నీ సాములిక యేలా
మేతానె - యీలాగు - మానవహానా॥

మద:—సారసాక్షిరో దయబూనూ - సర్వాపరాధి నేనూ
సత్యమ్ము - నీపాద - మానచానా॥

కళావతి:—పటు యేవాన మూనమూరి - క్రొవ్వునమతిగేరి
ఆవ్వారిజాక్షిని మతిగోర॥

మద:—హృదయేశ్వరి - కోపమూనా - న్యాయమానా పయిన
తప్పైనా - నైరింపు - వేగచానా

కళ:—మోస - ముల - నీకు - నాతోడ - విరాగమా

మద:—వాని - గాను - నీదు - దాసూడ - నీవాడనె

కళ:—వంచాన - చేయాగ - నీకగునె

మ:—చంచాల - నేత్రి - నీశరణంటిని.

కళ:—మతిమంతుడవై - మనుమంతూడవై - హితవంతుడవై

మద:—ఇది - కాదా - నీదయా॥

అనుబంధము 39.

ఇంగ్లీషు నోటురాగము—త్రిశ్రగతితాళము.

శ్రీవరాము రాఘు రాహారా కరుణాకరణా
నిఖిల త్రిభరణ చారుతరుణ శోకహరణ॥ శ్రీ॥
నీకోమల పదసారస భక్తి దానమునుగ నీ
కైవల్య పదసౌఖ్యము ప్రాకటముగనుగ
నాకు సుసంగముకరుణగ జొచ్చితిశరణుగ నాకి
వినుతాకర సౌఖ్యకృతా సూవితతా దీన హితా వెదనుతా॥ శ్రీ॥

సమాప్తము.